

476
ПОСВЯЩАВА СЯ

РОДОЛЮБИВОМУ ГОСПОДИНУ

НИКОЛАЮ И. БАЦАРОВУ

КАЛОФЕРЦУ.

ВЪ ЗНАКЪ УВАЖЕНІЯ ЛЮБОРОДНОСТИ МУ

Николай И. Битаровъ.
отъ Съчинителя.

Уд. ст. № 11. 0732.

Вар. Печатница. 13. IV 1899г.

К Р А Т К А

№ 115

БЪЛГАРСКА ИСТОРИЯ

ОТЪ

ДОБРЯ П. ВОЙНИКОВА.

ИЗДАНИЕ ПЪРВО.

1861.

Въ Вѣж у Книгопечати. Л. Соммера.

ПРЕДИСЛОВІЕ.

Приключенія-та, кои-то ся случявать около насъ, възбуждать наше-то любопытство, за да 'желаемъ всякогы да разумѣваме тѣхны-ты причини и слѣдствія. Ные некаме да знаемъ, що ся е случило и случява въ бащиѣ-тѣ ни кѣѣѣ, въ града ни, въ область-тѣ ни, а защо да не некаме тѣѣ сѣѣ да простреме знанія-та си и до събытія-та въ заминѣлы-ты врѣмена на наши-ты праотцы, кои-то сѣ живѣли въ исты-ты мѣста, дѣто и ные днесъ живѣемъ, кои-то сѣ ся хранили отъ истаѣ-тѣ земѣ, отъ коѣ-то и ные днесъ ся хранимъ, и на кои-то ные не сме друго освѣѣ едно израстеніе и продѣленіе на на тѣхныа родъ? Не ще ли бѣде срамъ за единъ Българинъ да не познава исторіѣ-тѣ на оныа, на кои-то днесъ носимъ имя-то, и съ него нека да си присвоява нѣкои права, що може да принадлежать само на това имя?

Да познава чловѣкъ исторіѣ-тѣ на рода си, мысльѣ, да е една отъ най-необходимы-ты нужды за негово-то знаніе; защо-то, кой е онзи чловѣкъ, онзи народъ, кой-то да бѣде въ нѣтъ-тѣ на просвѣ-

щепіе-то, а пѣкъ да не ся е грижилъ за изучваніе на народиѣ-тѣ си исторіѣ? Защо прочее нашій народъ, кой-то желае все просвѣщеніе-то, да не учи въ училища-та *Народиѣ-шѣ си Историѣ*? Това е, думамъ, необходима пужда на чловѣческо-то *знаніе*, зацо-то безъ него ные, Българе-ти, не можемъ ся надѣя да видимъ скоро въ нововъзрастающія си народъ въ кого-то ся потая бѣдѣща-та наша на-дѣжда, пълно развитіе на истинный народенъ духъ и на истинны-ты народны чувства; зацо-то той само въ народиѣ-тѣ си исторіѣ може да види каквы про-изшествія сѣ ималывліяніе на Българиѣ, каквы бли-стателны дѣла и славны подвигы сѣ извършавали негови-ти праотци, кои-то, съсь врѣмя, сѣ играли не по-малкъ роль въ политический свѣтъ у Европѣ, отъ колко-то другы по-значителни днесъ Европейскы народы, както става явно това въ началю-то на че-тыре-тѣхъ періоды отъ настоящѣ-тѣ Краткъ Българскъ Историѣ.

Струва ми ся, че *нашій народъ* има много по-го-лѣмъ пужда да познава исторіѣ-тѣ си отъ колко-то другъ нѣкой народъ; зацо-то при другы-ты народы народни-ти имъ памятници и прѣданія, мысли, да не сѣ пострадали толкози порази отъ непріятелскъ странѣ, колко-то Българскы-ты: отъ народны-ты ни памятници ные не виждаме днесъ друго освѣтъ-жалостны нѣкои останки, а народны-ты ни прѣда-пія изчепѣли, като да рѣкъ, съвсѣмъ изъ память-тѣ на народа ни! Слѣдовательно и народно-то чувство, кое-то най-добрѣ може да уварди цѣлость-тѣ на

едниѣ кой да е народъ, изгаснало и извѣнчало въобще въ сѣрдце-то на Българскыя днешенъ народъ!

Мисль-та за да се даде едно *способно ръководство* за народниѣ-тъ ни исторіѣ на наши-ты младежи, насърчи мя да съставиѣ тѣѣ Краткъ Българскѣ исторіѣ, при съставеніе на коѣ-то имахъ прѣдъ очи почти венчко, що се е казало за *неѣ* отъ новы-ты исторікоиспытатели и учены мъжи, както *Г. Г. Венелина, Шяфарика, Рамца, С. Палаузова* и др. а за малко-то до сега познаты памятници и народны прѣдавія дотичахъ до съчиненія-та на *Г. Г. Съчинишеля на Царственника и С. Раковскаго*.

Тѣѣ въ тоя съставъ на Българскѣ-тъ исторіѣ изложихъ венчко онова, кое-то е главно, важно и нужно за изучаване на Българскы-ты юноши, колко-то за въ настоящее-то врѣмя, додѣ се открыйтъ още по-другы матеріали, непознати никому до сега: при това венчко, що трѣбаше да изложѣ, гледалъ съмъ да бѣде съобразно както съ истинѣ-тъ тѣѣ и съ духа на народа, за кого-то е рѣчь-та; а венчко що е казано въ по-стары-ты лѣтописы съ пристрастіе противъ истинѣ-тъ и духа на обстоятелства-та, изхвърлихъ и замѣнихъ съ истинно-то, кое-то се е завардило или въ нѣкой нашъ народенъ памятникъ, или въ нѣкое наше народно прѣданіе.

Като се надѣямъ съ това да съмъ постигнулъ въ намѣреніе-то си, ласка ѣмъ ся, трудъ-тъ ми да не бѣде съвѣтъ безполезенъ за мило-то ми Българско юношество. А колко-то за языка, кого-то употребихъ, моѣѣ наши-ти учени да бѣждѣтъ снисходителни и ве-

VIII

ликодушни въ критикѣ-тъ си, като знаѣтъ, че ные, Българе-ты, нѣмаме още една обща Българскѣ Грамматикѣ, единъ общъ Словарь и едно общо писмено нарѣчіе, по кои-то *всякой шрѣба да пише*, и като забѣлѣжятъ, че въ прѣдѣли-ты и образы-ты на изразенія-та и изрѣченія-та на мысли-ты азъ ся основахъ нѣ-вече-то на тукашнѣ-то Българско нарѣчіе, и то защо-то съмъ съ мысль, че, за да ся опрѣдѣли и стане единъ *общъ писменъ Българскый языкъ*, трѣба, съкамъ, да имаме съчпненія отъ разны Българскы нарѣчія, кои-то, съсъ врѣмя, наши-ти Филолози може да искать да земѣтъ въ прѣгледваніе.

Шюмень, 2 Марта 1861.

Съчинитель.

СЪДЪРЖАНІЕ.

Ввежданіе.

	стр.
I. Българскы Жилища	1
II. Раздѣленіе на Българы-ты	9
III. За Българы-ты вообще	14
IV. Вѣронсиовѣданіе на стары-ты Българе	16
„ Стары Българскы писма	21
V. Българско Правленіе	—
VI. Опрѣдѣленіе на Българскж-тж Исторіж	24
Българско Господарство по край Волгж или Вели- ка Българія	26
Българско Господарство въ Паноніж 580—802	30
Българско царство по край Дунава или Сегашня Българія	33

Първый Періодъ.

Аспарухъ	34
Батай	36
Требель	37
Добре или Кормесъ	41
Телецъ или Телесанъ	43
Сабинъ	44
Боянъ или Паганъ	45
Телерикъ	47
Кардамъ	50
Забѣлжване връхъ първый періодъ	51

Вторій Періодъ.

Крумъ или Каранъ	53
Докумъ	66
Цоко	68
Мортагонъ	—
Пресіамъ или Владимиръ	71
Борисъ	73

Третій Періодъ.

	стр.
Покръщаніе на прѣславскыя дворъ и на Българи-ты	76
Продълженіе отъ Борисово-то Царуване	80
Симеонъ	84
Българска книжнина въ симеоново время	98
Петръ I.	104
Самуилъ	112
Радомиръ	116
Иванъ Владиславъ	117
Възбуненіе Българско	121
Петръ II Делянъ	123

Періодъ Четвъртый.

Възобновленіе на Българско-то Царство	128
Асѣнь I.	131
Петръ III.	136
Иванъ	—
Борилъ или Борисъ II.	144
Иванъ Асѣнь II.	146
Каломанъ I.	152
Михаилъ	153
Каломанъ II.	154
Мичо	155
Константинъ Тихо	156
Лаханъ	160
Иванъ Асѣнь III.	192
Георгій Тертеръ I.	164
Святославъ	199
Георгій Тертеръ II.	170
Михаилъ Страшимировъ	172
Александръ	175
Иванъ Шиниманъ, Георгій Страшимиръ и Асѣнь IV.	179
Послѣднєе разореніе на Българіѣ	192

КРАТКА

БЪЛГАРСКА ИСТОРИЯ.

ВВЕЖДАНІЕ.

I.

Българскы Жилища.

Въ старо врѣмя, когато прѣминѣли Българе-ти изъ Азіѣ въ Европѣ, избрали си за жилище пространнѣ-тѣ земнѣ измежду рѣкы Волгѣ и Донѣ. Тамъ полегка-легка тѣи доста ся умножили, та е трѣбвало испослѣ да захванѣтъ и по-голѣмо пространство земнѣ. Това старо-тѣхно мѣсто ся нарѣкло *Велика Българія* или *Бѣла Българія* *). Испърво наши-ти прадѣди

*) Въ онова врѣмя, когато скытническы-ти народы сж ся дѣлили на дѣловѣ племена (орды) за да прѣ-хождатъ отъ мѣсто на мѣсто, обично наричали *черенѣ* малкы слабыя, а чясто и покореныя дѣлѣ; а напротивъ: *бѣлѣ* — голѣмыя, силныя и завладѣ-телиныя. По тоя обичай, види ся, и старо-то отечество на наши-ты прадѣды е нарѣчено *Бѣла Българія*, като голѣма, силна и завладѣтелиница на много други малкы племена.

има-ли нуждѣ да ся запазватъ отъ нападаніе-то на други тамъ варварскы народы, нъ най-сѣтнѣ съ бой енолучили да ся освободятъ отъ тѣхъ. Тогазы тѣи ся утвърдили оңе нѣ-добрѣ въ земѣ-тѣ си и основали първо свое *Госиодарство*, на което прѣдѣлы-ты непослѣ разширили откамъ югъ дори до Азовско море и Кавказскы планины.

Тѣхно-то имя *Българе* става извѣстно въ Историѣ-тѣ оңе въ II вѣкъ прѣдъ Р. Х., а именно въ 129-116 год., когато станѣли голѣмы смѣщенія и размирицы въ Кавказскы горы, та мнозина отъ Българы-ты оставили отечество-то си, прѣмишѣли планинѣ-тѣ и отишли. та ся поселили въ Армения при рѣкѣ Гогъ, гдѣто остаи за много врѣмя. Начяаникъ на това поселеніе былъ Вѣгжидуръ Българъ Вѣнтъ, отъ имя на когото ся нарѣкло и поселеніе-то *Вананшъ*.

Въ началю отъ V вѣкъ слѣдъ Р. Х. единъ дѣлъ отъ Българы-ты изъ Великѣ Българіѣ достигнѣли до сѣверны-ты брѣгове на Черно море. Това тѣхно поселеніе ся нарѣкло *Черна Българія* *). Оттамъ тѣи,

*) Иѣкон Историци отъ срѣдни-ты вѣкове бѣлѣжаты прѣдѣлы-ты на Чернѣ Българіѣ откамъ-югъ съ Старж-Планинѣ; откамъ-западъ съ рѣкѣ Осѣмъ; откамъ-сѣверъ съ Дунава и Траяновѣй бедемъ (нышѣшнѣ желѣзницѣ въ Добричѣ), а откамъ-востокъ съ Черно море. Нъ както и да е, това Българско поселеніе не е добыло имя-то си отъ Черно море, а понеже е было малко и слабо, нарѣчено е по старѣи обичай *Черна Българія* за отличіе отъ Великѣ или Бѣлѣ Българіѣ, която е была на Волгѣ.

прѣдводими отъ свои-ты юнацы войводы, наченѣли да нападать на Европѣ и разсѣяли ся по Дакіѣ (Влашко и Богданско), Паноніѣ (южна Унгаріѣ) и Иллиріѣ (Ерцеговинѣ и Далмаціѣ). Около вторѣ-тѣ половиноѣ отъ истый вѣкъ захватили чясто да нападать на Вѣсточно-Римскѣ-тѣ Имперіѣ и да ѣ оустошавать. Венчко-то имъ желаніе за да прѣвземѣть Имперекѣ-тѣ земѣ, види ся да е пропеходило отъ двѣ причины: едно, защото сѣ знаѣли, че тамъ е отечество на тѣхны съплеменницы Славяны, по-отнапрѣдъ заселени въ Мисіѣ (Нынѣшнѣ Българіѣ), Тракіѣ и Македоніѣ; а друго защото сѣ имали много на око Цариградъ, столица на Имперіѣ-тѣ.

Въ 485 г. *) единъ дѣлъ отъ Българы подъ прѣводителство на войводѣ си *Либертина* явили ся за пръвъ пѣтъ на Дунава съ намѣреніе да навлѣзѣтъ въ Имперіѣ-тѣ, въ Италианскый царь Теодорихъ гы посерѣщѣлъ съ голѣмѣ силѣ и принудилъ гы да ся дръпнѣтъ назадъ. Въ 487 г. тѣмъ пакъ дошли и пръвъ пѣтъ прѣмниѣли Дунава. Оттогасъ вече Българе-ти зачятели да нападать на Византийскы-ты области и да ся връщѣтъ и тѣмъ сѣ грабежъ удома си: така въ 493 г. прѣмниѣли, та оустошили Тракіѣ, а въ 499 г. избѣли докракъ Византийскѣ-тѣ войскѣ.

Додѣто Българе-ти само нападала, откры имъ

*) Въ 487 г. (казва Шафарикъ) Българе-ти пръвъ пѣтъ проникли до р. Савѣ и прѣвзѣли гр. Митровицѣ, въ Италианскый царь Теодорихъ гы разбилъ; въ тоя бой погынѣлъ самъ *Бузасъ*, тѣхный кракъ.

ся благопріятенъ случай да ся утвърдятъ и да останѣтъ за всегда въ прѣдѣлы-ты на Гърцкѣ-тѣ Държавѣ: Виталианъ, родомъ Славенинъ, единъ отъ първы-ты военачальници въ Имперіѣ-тѣ, поддигналъ ся съ свои-тѣ възбунтованѣ войскѣ противъ Императора Анастасіа и повикалъ на помощь Българы-ты, отъ които мнозина драговолю му отишли. Той, усиленъ съ Българскѣ-тѣ войскѣ, която была много повече отъ други-тѣ, спечали побѣдѣ-тѣ и отправи ся, та обсади Цариградъ. Императоръ-тъ понеже нѣмаше доволно войскѣ за да отпѣди нападатели-ты на столицѣ-тѣ му, принуди ся да иска миръ, кой-то ся заключи въ ползѣ на Славенскыя юнакѣ. Между други-ты условны членове отъ тоя миръ имаше единъ, съ кой-то ся позволяваше на Българы-ты да ся населятъ въ Мисіѣ и да останѣтъ подъ покровительство на Виталиана, кой-то стана главенъ управитель въ Тракіѣ. Тыя Българе, ако и да остахѣ въ Имперскѣ-тѣ землі, нѣ пакъ ся непокоряваха другому, освѣнъ на свои-ты старѣйшины.

На оныя Българи, що останѣхѣ въ Дакіѣ, сега по-лесно идеше да нападать на Имперіѣ-тѣ и да ѣх опустошавать дори до самыя Цариградъ, комуто много пакти разлюляха основы-ты съ заплашване, че щѣтъ го прѣвземѣтъ. Императоръ Анастасій за да запази столицѣ-тѣ си отъ Българско-то нападане, огради ѣ съ дългѣ стѣнѣ, простижѣ отъ Черно море до Мраморно, близо при Силивриѣ (507 г.).

Въ Царуване-то на Јустиніана великаго нѣколко Българе отишли у Иллиріѣ, дѣто остави довольно

врѣмя. А въ 538 г. другы подѣ прѣдводителство на повелителя си *Българа* навлѣзли въ Мисіѣ и Малѣ Скитіѣ (Добричѣ), разбили Јустиніановы-ты войскы и военачалницы-ты имѣ, отъ кон-то най-главенъ былъ Јустинъ и прѣвзели нѣколко мѣста. Насърдчені отъ тѣхъ побѣдѣ, тѣ влѣзли и въ самѣ-тѣ Тракіѣ, дѣто направили нѣколко крѣвопроливны сраженія съ Византіѣ-ты, напѣлили ся съ грабежѣ и вѣржали ся пакъ въ гнѣзда-та си.

Въ тѣя врѣмена Българе-ти живѣли повечето въ Дакиѣ, а нѣколко си были прѣселени въ Банатѣ, нѣ и един-ти и другы-ти сѣ ся управлявали отъ единъ върховенъ Господарѣ, както що е былъ *Забереганъ*. Тоя Българскы повелитель по едно врѣмя прѣминѣлъ Дунава съ голѣмѣ войскѣ и стѣпиль въ прѣдѣлы-ты на Имперіѣ-тѣ: тукъ той раздѣлилъ войнство-то си на три дѣла, отъ кон-то два пратилъ да опустошавать области-ты, а самъ съ 7000 душъ отишѣлъ до самыа Цариградѣ въ 559 г.; нѣ Белизарій, славный пѣководецъ въ свое врѣмя, излѣзѣлъ на-скоро на срѣщѣ му и го въспрѣлъ. Тогасъ Българскый управитель ся потеглилъ отъ столицѣ-тѣ и наврыщане оплѣнилъ Тракіѣ, а послѣ откакъ си събралъ распрѣенѣ-тѣ-тѣ войскѣ, дрыняжѣ ся пакъ задѣ Дунава.

Подиръ Заберегана за Българскы повелитель срѣщаме *Бояна*. Той съ 12.000 Българе прѣминѣлъ рѣкѣ Савѣ, навлѣзѣлъ въ Иллиріѣ и прѣвзель слѣдующи-ты Имперскы градове: Сингидумѣ, Августѣ и Виминіациѣ. Императоръ Јустинъ II. испратилъ Цесаревича Тиберіа съ голѣмѣ войскѣ да отнѣме

прѣвзаты-ты градове отъ непріятеля и да го изголи-
нѣ той нищо неможялъ да му направѣ, защото Бълга-
ре-ти му ся оирѣли юнаици: разбили Гърцкѣ-тѣ
войскѣ и трѣгнѣли на наирѣдѣ. Јустинъ, като не-
можялъ да отиѣме градове-ты съ силѣ, принудилъ
ся да ги откупи съ злато: той ся обѣщалъ да пла-
ща Бояну годишенъ данѣкъ отъ 80,000 жълтицы съ
условіе да му оставятъ Българе-ты прѣвзаты-ты
градове и да прѣстаѣтъ вече отъ да нападѣть на
Имперіѣ-тѣ (574 г.)

Тоя миръ трая до въцаряване-то на Императора
Маврикія. Той понеже отказа годишнѣ-тѣ платѣ на
Българи-ты, Боянъ безъ да губи врѣмя, събра епѣлѣ
войскѣ и обяви му бой. Въ този бой Българе-ти има-
ха за съѣзници Славене-ты, що живѣяхъ въ Крайна
и Паноніѣ и Българи-ты, що бѣха остана въ Мисіѣ.
Императоръ-тѣ бѣше прѣдалъ работѣ-тѣ на най-от-
личны-ты си военачалници, Коменціола и Приска.
Българека-та войска ся управляване отъ самага Бояна.
а съѣзна-та Славенска войска — отъ князя си Родо-
госта. Война-та ся захвана и отъ двѣ-тѣ страны
съ голѣмѣ раснаелостъ и трая цѣлѣ години врѣмя.
Бойны-ты полета илуваха въ кръвъ и пѣлияха ся съ
жъртвы и отъ двѣ-тѣ непріятелскы страны. Най-сѣтиѣ
Византийци-то, като видѣха, че нѣма да изѣзѣтъ
на главѣ, повикаха на помощъ Франкы-ты и свързаха
съ тѣхъ съѣзъ противъ Българи-ты: защо-то по-
слѣдди-ти наирѣдваха добръ и много пакти влизѣха да
оустошяватъ Иллиріѣ, Македоніѣ и Тракіѣ, на ся
връщаха пакъ назадъ. Сега Българе-ти трѣбваше да

ся бѣжѣть на двѣ страны: въ Германіѣхъ съ Франкы-ты и отсамъ съ Гърцы-ты.

Испърво борба-та отиваше добръ за Българы-ты: Боянови-ти войводы иенотропиша и изгониха Франкы-ты до Турингѣхъ, дѣто имъ се даде голѣмо количество сребро само за да ся върнѣтъ назадъ: а повелитель-тъ имъ самъ продължаваше войнѣхъ-тѣхъ съ Гърцы-ты и до едно врѣмя добръ му отиваше, нѣ въ послѣдне едно сбиваніе въ Банатъ, Боянъ изгуби 11.000 душъ, убиты и ранены. Тогасъ наши-ти ся дръпнаха и утвърдиха ся въ земѣхъ-тѣхъ си. Подиръ това бой-тъ още ся продължаваше, нѣ не съ първѣхъ-тѣхъ си силахъ; той ся свърши заедно съ свършване-то на Маврикіево-то царуване (602).

Българе-ти въ Дакіѣхъ и Паноніѣхъ много врѣмя были на-едно и имали едни върховни власть; нѣ въ 626 г. ся случили раздѣры помежду имъ, та ся раздѣляли. Оттогази тѣи поднапнахъ подъ особны повелители и могущество-то имъ ослабнало.

Бапатеки-ти Българе имаха за съжителни Обры-ты или Авары-ты, народъ голѣмъ. По едно врѣмя тѣи зеха да ся каратъ помежду си за първенство и въ 630 г. ся заловиха злѣ на бой. Аваре-ти като по-многочисленни всякога надвиваха, а Българе-ти като отдѣлени отъ другы-ты си братія, бѣха по-слаби, та неможяха да противостоятъ на такъвъ единъ много по-силенъ отъ тѣхъ народъ, нѣ най-сѣтнѣ ся покориха и припознаха надъ себе Аварекъ-тѣхъ власть. *)

*) Иѣкон историци казвать, че Аваре-ти сж поко-

Тогдази 9000 душъ Българе съ свои-ты жены и дѣтца, за да избѣгнѣть отъ несиноснѣ-тѣ за тѣхъ чюжда власть, оставиха свои-ты жилища и прѣселиха ся въ землѣ-тѣ на Франкскыя Царь Дагоберта. Нѣ за-щото въ това врѣмя имя *Българинъ* бѣше страшно за други-ты народы, то Франкы-ты отъ страхъ, за да не пострададѣ нѣщо отъ тыя пришльцы, съгласиха ся тайно помежду си, и въ еднѣ ноцѣ избѣли почти вси-ты си гости заедно съ домочадіѣ-та имъ тамъ, дѣто си спали на лѣгло-то !

Въ 634 г. Аваре-ти нападнѣха на Българы-ты въ Дакіѣ съ намѣреніе да подчинѣть и тѣхъ подъ власть-тѣ си, нѣ *Кубратъ*, Българскый повелитель, като ся извѣстилъ за това тѣхно смѣло постѣпаніе камъ единородцы-ты му, разлютилъ ся и поддигнѣлъ голѣмѣ потерѣ върху тѣхъ, та ги изгонилъ. Слѣдъ това той съедини распрѣснѣты-ты Българы по Дакіѣ съ оныи отъ Голѣмѣ Българіѣ подъ едно правленіе и провъзгласи ся за Българскы Господарь, та направи независимо Българско Господарство, което ся простираше откамъ Истокъ на рѣкѣ Донѣ. Въ това врѣмя на Императора Иракліѣ ся искало да ся сдобри съ Българы-ты за да му направѣтѣ пакости съ свои-ты нападанія въ Имперіѣ-тѣ. Кубратъ му подаде рѣкѣ за пріѣтелство и проводи посланницы въ Цариградъ, та заключиха съ него миръ, който

рили Българы-ты въ 559 г. и то у тѣхны-ты стары жилища, въ днѣшнѣ южнѣ Россіѣ, около рѣкы Донѣ и Днѣпръ.

трая до Константинъ-Погонаатово вѣмѣя. Слѣдъ подтвержденіе — то на тоя миръ измѣжду Българе и Гръцы, Императоръ-тъ отъ радость проводилъ съжпы дарове на Българскыя Господаръ и далъ му тѣмъ *Пашицѣй*.

II.

Раздѣленіе на Българы-ты.

Кубратъ, послѣ откакъ съедини повече-то Българе подъ едно правленіе и направи Българинъ самостоятелно Господарство, умръ въ 660 г. На смъртныя си часъ той съвѣтувалъ свои-ты пять сынове-наслѣдницы да живѣють всякога задружно въ братскѣя любовь и никога да ся нераздѣлать съ намѣреніе да ся задържи основано-то отъ него Българско Господарство. Нъ сынове-ты му неупазили за много вѣмѣя бащины-ты си съвѣты; тѣи на-скоро ся раздѣлили: всякой отъ тѣхъ зель по едиѣ часть отъ народа и отишълъ по другы страны. Най-голѣмый братъ, *Башбай* останѣлъ съ по-многого Българы на бащино-то си мѣсто; второй — *Кошразъ* прѣминѣлъ съ дружинѣ-тѣ си рѣкѣ Донъ и заселилъ ся по дѣсныи му брѣгъ, ерѣщѣ земѣ-тѣ на брата си Батбая; третій — *Аспарухъ* зель еъ себе си по-голѣмъ дѣлъ Българы, прѣминѣлъ рѣкы Днѣпръ и Днѣстръ, покорилъ, Анты-ты (Славенско племя) и заселилъ ся въ странѣ-тѣ отъ сегашнѣя Молдовѣ между Дунаевекы-ты устіе, рѣкѣ Днѣпръ и Трансилванекы-ты горы (667.); Четвъртый, комуто имя-то

остало неизвѣстно, отишълъ първо въ Дакіѣ а оттамъ въ Паноніѣ и заселилъ ся съ свои-ты Българы между рѣкы Тисѣѣ и Марошъ (680), а пятый — *Алцеско* отвелъ свои-тъ дружинѣ въ сѣвернѣ Италиѣ и заселилъ ся покрай рѣкѣ Тичино (663, г.)

Българе-ти, що бѣха подъ прѣдводителство на началника си Аспаруха, въ 678 г. минѣха на южнѣ-тъ странѣ отъ Дунава въ Мисіѣѣ. Тукъ ги поерѣциѣла голѣма помощъ отъ съплеменницы-ты имъ Славяне, които отпативѣка пѣшкали подъ Византійскѣ власть, нѣ пѣмало, кой да ги избави, та кога ся появили у тѣхъ Българе-ти, като еднакви тѣмъ по правы, обичии и вѣроисповѣданіе, тѣ изедитѣжъ имъ подали рѣкѣ за помощъ. Тогасъ Българе-ти успели оцѣ новече, нападнѣли на Гръцкы-ты войскы и разбили ги навсѣкѣдѣ. Съ тѣѣ побѣдѣ падъ Византійскы-ты войскы Българе-ти ся утвърдиха въ новоззоеванѣ-тъ имъ земѣ и положили първѣ основа на *Българско-то Господарство покрай Дунава*. Константинъ Цогопатъ много ся мѣчилъ да изгони съ бой наши-ты изъ земѣ-тъ си, нѣ друго нищо неможялъ да имъ направи, освѣнъ да пѣдтвърди заключеныя миръ измежду Анастасіа и Кубрата.

И така отъ раздѣленіе-то на Кубратовы-ты сынове Българскый народъ достигна да има двѣ Господарства: едно покрай Волгѣ, а друго покрай Дунава. Българско-то Господарство покрай Волгѣ или Голѣма Българія сѣществувало до XIII вѣкъ, въ който ся прѣвзе отъ Монголы-ты; неслѣ то пакъ ся

възбодило и траяло до XV вѣкъ, въ който пакъ Русси-ти нападиѣха на ослабѣло-то отъ много боеве и едвѣмъ завзето Българско Господарство и го покориша съвършено. Тукашии-ти Българе, като подпадѣха подъ Русскѣ власти, полегка-легка порусиша языка си и дотолко съ си изгубиша народностъ-тъ, щото днѣсь и имя-то и мѣ ся нечюе тамъ!

Българско-то Господарство покрай Дунава ся заварди по-додрѣ. Въ него ся разви богата писменность, която процвѣтѣ до высокъ стѣпенъ въ онова врѣмя и Българскій народъ ся прослави както по образование, така и въ политическо отношеніе. Тукъ наши-ти стари зацото имаха почти непрѣстапно войнѣ съ Гърцы-ты и зацото много пакъ съ свои-ты нападанія потрѣбоха дори въ самѣ-тъ основѣ царство-то имъ: заради това спечалиша си вѣчно непріятельство у Гръцкыя народъ. Тыя непріятельскы два народа Българе и Гърци само тогази прѣстапѣха отъ да нападатъ единъ на други, когато Турци-ти прѣминѣхъ изъ Азиѣ въ Европѣ, та покориша и едны-ты и други-ты и наложиша имъ османско-то иго. Нѣ Гърци-ти, ако и да подпадиѣхъ подъ чуждѣ власти, тѣхно-то духовенство никакъ непрѣстана отъ да гони Българи-ты чрѣзъ фанариотскы-ты си клеветы при Туреко-то Правителство, додѣ сполучи неоселъ да имъ усвои Јерархіѣ-тъ и да имъ упищожи книжевнось-тъ съ намѣреніе да погълне най-сѣтиѣ и най-драгоцѣны-ты за великого Българина дѣи пѣща: *народностъ и языкъ*! сѣще както направиша Русси-ти съ оныя Българи отъ Голѣмѣ Българіѣ. При

всичкы-ты обаче противны мысли и разрушителны намѣренія, които открый сѣ имали и иматъ Гърци-ти въ главѣ-тѣ си върху народность-тѣ ни; т. е. за да прѣтопять нмя-то *Българинъ* въ Гръкъ! Българскый народъ пакъ ся е упазилъ въ нынѣшныѣ Българіѣ (Българіѣ, Тракіѣ и Македоніѣ) и уцѣлѣлъ е неповредимъ и до днѣсь.

Българе-ти, що отидоха въ Паноніѣ съ четвѣртыя Кубратовъ сынъ, нещърво ся съгласили тамъ съ Авары-ты и имаха си особно Българско правленіе, нъ по едно врѣмя захващѣха да ся карать и влѣзохѣ съ тѣхъ въ нѣколко боеве, отъ кои-то послѣдній гы подчини подъ Аварскѣ власти. Исполѣ пакъ Аваре-ти ослабѣли отъ много-то войны, що имаха съ Франкы-ты и другы народы, а Българе-ти ся поддигнали, та ся освободили и покорили една чѣсть отъ тѣхъ. Тогази си съставили пакъ свое народно Государство, управляемо отъ Българекы върховенъ Господаръ. Тукашни-ти Българе довольно врѣмя имаха бой съ Франкы-ты, на които ся опрѣхѣ юначкы и недадоха да завладѣють земѣ-тѣ имъ, както направиха съ княжества-та на повечето народы въ Германіѣ. Това е было въ врѣмя-то на Франкескыя царь Карла Великаго и на Българекыя върховенъ Господаръ Крума. Послѣдній кога ся научилъ, че правленіе-то на Аспаруховы-ты Българы станѣло избирателно и че управителю-ти му чѣсто ся промѣнували, та оттова нѣмало никакъвъ рядъ, той стѣпилъ накракъ, та присѣдинилъ Тисекы-ты Българы съ Дунавскы-ты и въ 802

г. ся провъзгласилъ надъ тѣхъ за върховенъ Господаръ. Оттогази тыя двѣ Българскы отдѣленія ся събраха и станѣха единъ народъ, който ся е завардилъ и до днѣсь въ нынѣшныя Българіѣ.

Исторія-та малко спомянува за онѣзи Българи, що отидоха съ Алцека въ Италиѣ. Знае ся само, че като отишълъ Алцеко въ земѣ-тѣ на Ломбардскыя краль Гримоалда, помогналъ му доста въ боя съицѣ Гръцкыя царь, Константина II, послѣ му поискалъ да ся засели съ своя народъ въ Ломбардиѣ. Гримоалдъ го проводилъ въ княжество Беневентъ, при сына си Ромуалда, Княза на това мѣсто. Ромуалдъ населилъ Българе-ты въ Молизскѣ-тѣ область и поставилъ имъ Алцека за Управитель (667 г.)* Тыя Българе, понеже остаха навсѣгда въ Италиѣ безъ да иматъ нѣкое сношеніе съ другы-ты си братія, то полегка-легка изгубиха своѣ-тѣ народность и замѣниха языка си съ Италианскыя.

*) Въ владаніе-то на Хохенцауфскѣ-тѣ царскѣ породикъ въ Италианскѣ-тѣ Държавѣ спомянува ся *Княжество Българія*. То е было и на два-та брѣга отъ р. Тичино, ил. повечето на лѣвыя. Откамъ-югъ ся простирало до градъ Павіѣ; откамъ-истокъ близо до днѣшныя Наваръ; откамъ-сѣверъ — до исподъ Торнавента, а откамъ-западъ почти съ онѣж чѣртъ исподъ Торнавента съицѣ Андріана, па до Бѣлоюза.

III.

За Бългaры-ты вообще.

Бългaре-ти сж единъ отъ Индоевропейскы-ты народы, а свое-то потекло влѣкхть отъ истыа корень, отъ който и вси друзи Славенскы народы. За доказателство на това служатъ тѣхни-ти нрави, обичае, природны свойства и чърты на тѣло-то, не само спорядъ както ги описывать стары-ти народоописци, нъ и самы-ты имъ народны пѣсни ги показвать въ голѣмо отношеніе съ Славены-ты вообще.

Въ старо врѣмя Бългaре-ти были прочюти за свои-ты: дързость, трудолюбіе и гостопріимство, кое то правили въ богаты-ты си колибы. Съврѣменни-ти историци ги отличявать съ слѣдующы-ты свойства: храбри, неспособни, гърделиви, жестоки и гладни за бой. Тин, кога отивали на бой, свързвали ся единъ другы съ *вѣрж* и *кляцж* *) т. е. какъ щѣтъ вѣрно да ся бѣжтъ, додѣ или надвыжтъ или ся изгубятъ до единъ. Най-голѣма игра и веселба било за тѣхъ, кога на бой отхождали, а голѣмо-то имъ юначество ся състояло въ това: да устоятъ наерѣцѣхъ непріятеля и до най-последне принужденіе за прѣдаване; и самый гладъ мажно можялъ да ги прѣдаде въ непріятелскы рѣцѣ: защо-то сж ся удържывали по три-четыре дни въ непрѣстаненъ бой безъ ядене.

Бългaре-ти си узбирали за живѣние мѣста, кои-

*) Виджъ Българскж народж пѣснь „Вѣрж и кляцж сторили и пр.“

то сѣ были или при нѣкоѣхъ горѣхъ сѣ добры наши, или при нѣкоѣхъ водахъ, обиколена сѣ лесове, т. е. таквызи мѣста, конто да имъ служатъ за крѣпости. Тѣи уобщѣ живѣли на едно мѣсто и не си промѣнвали жилище-то, освѣнь ако ся принуждавали нѣкога или отъ насилія на нѣкаквы си нападатели или отъ нѣкаквы си междоусобны неепоразумѣнія, да оставять избрашѣ-тѣхъ си земѣхъ и да ся прѣсѣляютъ другадѣ. Тѣхно-то мѣстение всякога стаяло по причинѣхъ, защото немогли да тѣрнятъ чуждѣхъ власть отгорѣ си, та мнозина отъ тѣхъ прѣдпочитали за нѣ-добрѣ да оставять отечество-то си, а не да ея покорять и затова сѣ ся земали на дружинѣхъ, та отхождали да си тѣрсятъ по другы страны жилища.

Наши-ти стари твърдѣ малко вниманіе давали на домостройство и обѣкло; тѣи повече гядали на занятія и искуства. Тѣхны-ты кѣщи были сѣ широки дворове и всяка кѣща е имала наоколо си свои-ты нивы и широки пашы, така щото една отъ другѣхъ стоялы доста на далѣчь. Най-главны-ты занятія на нѣши-ты прадѣды были: земледѣліе, скотовѣдство и лозарство, сѣ кон-то обогатявали просты-ты си домове. Широки-ты имъ наши всякога были пѣлпы сѣ различни етада отъ домашни животны, а по пространны-ты и плодородны тѣхны нивы ся развѣвали богаты (изобилны) жиятвы отъ всякакъвъ видѣхъ хранѣхъ; сѣ вещицы-ты тѣхъ земля-та имъ всякога гърделиво показвала постоянно-то тѣхно трудолюбіе.

Българска-та войска была повече конница. Главно-то ѣ оръдіе было: сулицы (маждраци), клинкове,

мечеве, голѣми щитове и дървени лѣкове съ стрѣлы, намазаны съ силнѣ отровѣ. Въ сраженіе Българе-ти невардили порядѣкъ, та затова сѣ избирали тѣсны и закрыты мѣста въ бой. Когато отхождали по области-ты на Византійскѣ-тъ Имперіѣ, трѣгвали съ голѣмы низове (кervаны) и много-пѣти правили митиризы съ кола-та' си, отдѣто ся бѣхтали. А когато рѣшявали да нападнѣтъ на неприѣтели-ты си, поддигали ся отеднѣжъ и, съ голѣмъ крѣськъ спущали ся отгорѣ имъ като гладни лви. Българе-ти умѣяли да употреблявать разны лукавщины и хитрости въ бой за измамване неприѣтели-ты; ето що правили: едни ся скривали въ дълбоки мѣста, а друзи влизали въ голѣмы рѣкы съ по еднѣ пробитѣ трѣсть въ устѣ-тъ си за въздышаніе и потаяли ся тамъ, додѣ дойдѣтъ неприѣтели-ти, на щомъ приближавали тѣи до водѣ-тъ, наши-ти наискачвали вси изеднѣшъ и нападали свирѣпо отгорѣ имъ, та гы испотрѣбвали.

Освѣнь страни-ти историци, що говорятъ за Българско-то юначество, мы можемъ най-добрѣ да ся увѣримъ отъ народны-ты ни лѣсни, кои-то описвать съ най-голѣмы чѣрты мѣжество-то не само на Българскы-ты мѣжкіе юнацы, нѣ и на жены, кои-то виждаме да ся отличивать съ юначество-то си было въ боеве, было въ другы юнашкы борѣбы.

IV.

Вѣроисповѣданіе на стары-ты Българе.

Старо-Българско-то вѣроисповѣданіе, косто ся е прѣдало отъ Азіатскы-ты народы, а именно отъ

Индійцы-ты, може да ся раздѣли на *еднобожіе*, *двоебожіе* и *многобожіе*. На еднобожіе — защото наши-ти стари сѣ вѣрвали въ едно най-сильно сѣщество, което е направило небе-то и земь-тѣ; на двоебожіе — защото сѣ исповѣдали едно божество на добро-то, а друго на зло-то: първо-то отъ тѣхъ давало всяко добро и благополучіе на свѣта, а второ-то изливало венчкы злины и злочестія; На многобожіе — защото по причинѣ на природны-ты явленія и случкы припознавали сѣ оцѣ много други божества мъжскы и женскы, отъ кон-то едни были добры, защото награждали челоуѣцы-ты съ добротѣ и спомогали имъ въ работы-ты, та оттова е остало да казвать и до днѣсь Българе-ти: *„иомага Богъ“*, а други были зли, защото наказвали челоуѣцы-ты съ злочестія и прѣпятетвували имъ въ работы-ты.

Българе-ти, както и друзи Славенскы племена, сѣ почитали за пръвъ Богъ *Гръмника* или *Перуна*, който владѣлъ надъ облацы-ты и моря-та, правилъ обичныя гръмежъ и давалъ дъжда. Нѣму приносили жьртвъ особно, когато щяли да пѣтувать или да отидѣтъ на бой; отъ всички други кумпры повече итьговья имали и изображявали го съ сребрнѣ главѣ, а брадѣ и вѣсы златны. Обряды-ты, що сѣ ставали въ честь на тоя богъ, извършявали сѣ ся тържественно и вообще на сборове въ опрѣдѣлены дни прѣвъ годинахъ-тѣ. Гръмникъ ся звалъ и *Перкунъ*.

Бѣлъ Богъ былъ богъ на свѣтъниѣхъ-тѣ и владѣлъ денемъ. Той былъ начяло на добро-то и давалъ на

человѣцы-ты всякъ добринѣ, благополучіе и добродѣствіе; заради това Българе-ти, кога ся захватали за работѣ, приносили му жьртвѣ и молили му ся да имъ подари добръ ерѣщѣ и спорѣ въ прѣдпріятіе-то.

Черенъ Богъ или *Ахаронъ* е былъ богъ на тъмжѣта и владѣлъ пощемъ. Като начяло на всяко зло, той причинявалъ всякъ злинь, опасность и злощастіе; затова всякъ особно трѣбвало да му принася жьртвѣ и да му ся моли да неизлива лошаивины-ты си надъ него и надъ работѣ-тъ му още и да го неоставя въ бѣдѣ и злополучіе.

Свѣшовидъ или *Свѣжшовидъ* владѣлъ въ четыре-тъ точки на свѣта. Той можялъ да види отъ Истокъ до Западъ и отъ Нладнѣ до Полунощъ; знаялъ всичко, що ся случвало по цѣлыя свѣтъ и нищо немогло да ся укрые отъ него. Друзи-ти богове отъ него поветче се научвали за добры-ты или злы роботы на чловѣцы-ты, та едни награждали, а други наказвали.

Суръ ся е почиталъ, както ся почита и днѣсь, като богъ на години-ты. Наши-ти прадѣди имали прѣзъ години-тъ единъ опрѣдѣленъ день, въ който сѣ извършвали тържественно обряды-ты, що ставали въ славѣ на тоя богъ. Оттова е остало и до днѣсь да казвать Българе-ти *Сурова Година!* и да празнувать празника *Сурсакъ-день*, *Суровъ-день* или *Сурсакы*, като начяло на новъ години; а отъ обряды-ты, що сѣ ставали въ честь на бога Сура, узнали сѣ ся до нынѣшне врѣмя само *каденый вечеръ* и *Боговица*.

Коледъ или *Колада* е былъ богъ на зимѣ-тѣ и на домашни-ты веселія и радости. И за него сѣ имали наши-ти стари опрѣдѣленъ празникъ въ срѣдъ-зимѣ т. е. на 24. Декемвр. Въ тоя день стаяли много весели сборове, припоены ся особаы жертвы и извършывали ся различни обрады въ славѣ на тоя богъ. Нѣговый празникъ въ сѣщия день е достигналъ да ся споменува и отъ насъ; отъ обряды-ты му ся е упазилъ само *Бѣдный вечеръ*, а отъ обичаи-ты сѣ остали у насъ *Коледны-шы пѣсни*, конто сѣ ся пѣлы нѣкога въ честь на тоя богъ, още и *коледване-шо* на момчета-та.

Освѣтъ тыя наши-ти прадѣди вѣрвали още и въ много други богове, както що е былъ *Дажь-Богъ* — богъ на хлѣба и соль-тѣ; *Водникъ* — богъ на моря-та и водѣ-тѣ; *Домашній богъ* — покровитель на кащи-ты; неповѣдали сѣ още и други малы богове, нарѣчени съ едно обще имя *чоршове*.

Между многобожіе-то Българе-ти вѣрвали и въ нѣкои женскы божества, както въ *Живѣ* — богыня на земледѣліе-то, градинарство-то, лозарство-то и уобще на земны-ты произведенія. *Мора* и *Морана* — богыня на смърть-тѣ, *Лади* и *Лея* — прѣва-та была богыня на любовь-тѣ и покровителька на сѣирѣжество-то, а втората ся славла като божество на обичь-тѣ, мылость-тѣ и брака. Затова и до днѣсь въ стары любовны и свадбены народны пѣсни чясто ся спомянувать имена-та на тыя двѣ богыны *Лада* и *Лея*.

Освѣтъ тыя божества Българе-ти ся въобра-

жывали и *Горекъ-Дисъ* — богыня на овчярство-то. Тя владѣла по горы-ты и полета-та и прѣдстателствувала на пастыри и юнацы, които ѝ приносяли жьртвѣ и выкали ѿ на помощь въ тѣхны-ты пѣтуванія и прѣдпріятія. Слѣдъ казанъ-тѣ богынѣ дохождать *Вилы* и *Русалкы* — малкы божества, които ся посилы по воды-ты като нѣкои въздушны сѣщества и въ срѣдъ ноцъ нѣлы съ толкосъ сладкы гласо-е, щото съ тѣхъ привличалы пѣтницы, които ся замайвали, та падали въ водѣ-тѣ. *Поледицы*, които излизалы въ срѣдъ-пладнѣ, та правилы добро или зло на хора-та. Най-сѣтнѣ *Самодивы* и *Юды*, които обывавалы денемъ въ пусты мѣста и пещеры, а пощемъ ходилы изъ градища-та и села-та за да причинявать разны злины и болести на чловѣцы-ты; юды-ты живѣлы особно по изворы-ты и кладенцы-ты. Имена-та на тѣх малкы божества ся чюють и до днѣсь въ бабешкы-ты баянія и приказкы.

Наши-ти стари, ако и да были язичници, пакъ вѣрвали, че душа-та е безсмъртна и че има награжденіе както за добро-то, тѣй и за злото. Когагы болестъ нападала или трѣбовало на бой да идѣтъ, тогази обѣщавали на богове-ты жьртвѣ за спасеніе на живота си. Подобно и когато ся освобождавали отъ опасность или възторжествовали на бой, клало ся волове, кравы, телцы и другы домашни животны за благодарственнѣ жьртвѣ на богове-ты. При всяко жьртвуваніе тѣхны-ти жьрци и мѣдреци были длѣжны да врачувать и прѣдказвать, каква

честь очаква за напръдъ тыя, отъ които ся е при-
посила жьртва-та. Отъ тоя обичай е остало нѣщо
и до днѣсь, та когато ся ядѣ нѣгдѣ ягне да ся
гляда на плешкѣ-тѣ му и да ся прѣдказва отъ
нѣкои си за бѣдѣщѣ-тѣ честь на домакына.

Стары Българскы писма.

Прѣди да ся покрѣстятъ Българе-ти, както и
другы Славенскы племена, тѣи си имали особны
тѣхны писмена, нѣкакви си бѣлѣзи, подобни на
рѣченицы отъ четеле (рабошь). Нѣ писмо у тѣхъ
много на рѣдко ся употрѣблявало и то само отъ
жрѣцы, мадрецы и кметове, които написвали гла-
вны-ты правила отъ народно-то вѣроисповѣданіе и
правосѣдіе; тѣи писали повечето на дѣски съ че-
тими. Жьрци-ти и мадреци-ти были най-учени-ти
хора. Тѣи служили при жьртвоприношенія-та и бы-
ли длѣжни да поучявать, да наставлявать и да
сѣдятъ народа, освѣтъ това и да обучявать нѣкол-
цина избрани на богословіе, звѣздобройство, врачу-
ваніе. чясобройство и стихотворство.

V.

Българско Правленіе.

Българе-ти въ старо врѣмя неприпознавали
никакъв власть надъ себе; затова и мѣчно можялъ
нѣкой да ги покорн. Тѣи си избирали испомежду
си мадры и разумны старѣшины, нарѣчени *Кме-*
шове или *владицы*, които ся почитали за сѣдници

и управители и имали пълна власть да расправятъ всички гражданскы работы, като: спорове (давин), осаждаване, наказване и друг. Отъ тѣхъ ся допытвалъ народъ-тъ за всяко нѣщо; съ една рѣчь: ти были длѣжни да държатъ общество-то въ миръ, съ гласіе и любовь. А пакъ за военны работы имали войводы — мѣжиге отлични по своѣмъ-тъ дързость и юначество и способни да управляватъ войскъ-тъ, да ѝ вдѣхвать мѣжество и въ военно врѣмя съ народный прѣпорець въ рѣкѣ да ѣмъ прѣдвождать на бой.

По врѣмя, когато наши-ти начинали да нападять и да ся прѣсѣляватъ отъ едно мѣсто на друго, както отъ голѣмѣ Българинѣ въ Дакіѣ, Паноніѣ, Мисіѣ и другы страны на Евронѣ, тогасъ власть-та на кметове-ты прѣмпа въ рѣцѣ на войводы-ты, които въ сѣще-то врѣмя бѣха и военны управители и гражданскы законодателе, догдѣ най-сѣтнѣ достигнѣхъ да бѣждѣть крале и царе на Българекыя народъ.

А пакъ когато Българе-ти си имаха веке утвърдено царство въ Мисіѣ, правленіе-то имъ бѣше повече самодържавно, та важни-ти подлози ся рѣшяваха отъ върховенъ съвѣтъ, който ся състоялъ отъ избрани имотны мѣжиге, нарѣчени *боляре* и отъ войводы. Ти първо разгядвали и разсѣждавали за всякъ гражданскъ работѣ и, послѣ откакъ ѣмъ одобрявали, прѣдлагали ѣмъ царю на подтвержденіе.

Всички чиновници и мѣстни управители ся избирали само отъ природны Българи. Осѣнь началъ

ници-ти на войскѣ-тъ, наричани сѣ ся *войводы* и управители-ти на градове и крѣпости. А князове сѣ звали само оныя, които проеходили отъ царскыи родъ.

Българе-ти, като небѣха добръ сѣ съѣдны-ты си народы, а най-наче сѣ Византійцы-ты, които имаха добръ воененъ рядъ, то и тѣи бѣха принуждени да държатъ рядовиѣ и постоянниѣ войскѣ по прѣдѣлы-ты на Българиѣ, та да могатъ да устоятъ на срѣщѣ непріятеля. Освѣнь това наши-ти правила по много мѣста и крѣпости, а особно по проходы-ты. Най-прочюты крѣпости въ послѣдне врѣмя сѣ были: нецобѣдимый *Берникъ*, *Прѣкопъ* на прохода сѣ исто-то имя, *Триадица*, близу при Софіѣ, *Прилѣпъ* и др. Такожде Македонскы-ты крѣпости и знаменитый *Бѣлградъ* въ Сръбіѣ.

Чясто Българе-ти, ненаучени да сѣ поборявать въ разны случае на волю-тъ само на единъ Господаръ, дотегваше имъ и скоро унищожяваха правленіе-то на единственнѣ-тъ власть, а сѣ това пейно-то можнчество ослабваше, та неможеше да защищава народны-ты интересы. Причина на това зло бываха почти вѣлагоа държавни-ти боляре и първенци, които сѣ имали прѣдъ очи-тъ си повечето свои-тъ собствениѣ славы и ползы, та затова сѣ гледали да разсѣвать измежду народа несъгласія и раздоры. Слѣдствія отъ тыя най-голѣмы два порока бываха голѣмни-ти безпорядъци и раздвоеніе въ правленіе-то, което много пѣти е достигало да изгуби всякъ политическы образъ. Вѣячко това даваше голѣмъ меепниѣ на не

пріятелн-ты да влѣзѣтъ измежду раздвоенн-ты Българы и най-сѣтиѣ да покорять и едни-ты и другы-ты. Това раздвояване е нанело най-страшна ударъ на Българскыя народъ, защото му е обезчувствило сърдце-то и съ това е направило до толкосъ да ся унищожи и забрави народно-то му имя, до колко-то напръдъ ся чюеше и славеше!

Българска-та държавя ся дѣлила на области и много пѣти е имала подъ власть-тѣ си и чюжды господарства; за едни-ты и за другы-ты особно ще ся говори на прилично-то-имѣ мѣсто.

VI.

Опрѣдѣленіе на Българскѣ - тѣ Исторіѣ.

Българска-та исторія е раздѣлена отъ само себе на двѣ чѣсти: на *Старо-Българско Господарство* или *Българско Господарство покрай Волгѣ* и на *Ново-Българско Господарство* или *Българско Господарство покрай Дунави*. За Старо-то Българско Господарство много малко доказателства имаме и то отъ чюжды лѣтописцы. Сѣще така и за Ново-то Българско Господарство исторически свѣдѣнія намираме у описанія-та на иностранны историцы, кои-то сѣ нарисали повечко пѣщо за него *).

*) Иѣма сжмѣніе, че Старо-Българска-та книжевность не е съдържавала у себе доста богато вещество за съставяне народнѣ-тѣ ни Исторіѣ, нѣ за голѣмѣ жалость! дѣсь сме лишени отъ такыи за насѣ

При Историѣ-тѣ на Българско Господарство покрай Волгѣ трѣбва да приложимъ и Българско-то Господарство въ Паноніѣ, гдѣто Българе-ти Госнодарували доволно врѣмя.

Исторія-та на Българско-то Царство покрай Дунава може ся раздѣли на четири періода: Първый періодъ съдържава исторіѣ-тѣ отъ дохождане-то на Българы-ты въ Мисіѣ до утвържденіе-то имъ въ тѣѣ земѣ (678—802); Второй періодъ — отъ утвържденіе-то имъ въ Мисіѣ до покрѣщаваніе-то имъ (802—861); третій — отъ покрѣщаваніе-то имъ до паденіе-то на Българско-то царство подъ Гръцы-ты (861—1190); и Четвърты — отъ възобновленіе на Българско-то царство до прѣвземаніе-то му отъ Турцы-ты (1190 1481).

безцѣнныя паметници; а доста вѣрно е, че едни отъ тѣхъ лежатъ и до днесъ още въ тѣмъ неизвестность, скрити отъ гонители-ты си, а пакъ други отколѣ сж ся прѣтворили на пепель отъ неприятелскыя имъ огнь!

Землянища и др. паметници
въ Мисіѣ отъ 678—802
А 32.

БЪЛГАРСКО ГОСПОДАРСТВО

по край волгѣ

или

ВЕЛИКА БЪЛГАРІЯ.

Прѣдѣли-ти на тѣхъ Българскѣ Държавѣ мо-
гѣть ся опрѣдѣли отъ Уралскы-ты планины до рѣкы
Сура и Ока, и отъ рѣкы Вѣтка и Кама до изворы-
ты на Донъ, Хонръ и Самарѣ: а срѣда-та ѿ бы-
ла по сѣвероисточны-ты брѣгове на рѣкѣ Волгѣ
(Атель).

Отъ незнайно врѣмя Българе-ти населили тѣхъ
земь, както ся види още прѣди Христа. Стары-ты
имъ тукашни работы ся губѣть въ мракъ отъ незна-
яне; само ся знае, че въ V и VI вѣкѣ тѣи имали
вече свое независимо Государство, което отъ день
на день ся развивало и распространявало, додѣ до-
стигнало да има подъ власть-тѣ си и другы народы,
както: Славены, Финны, Татары и другы, що живѣли
въ онова врѣмя по ближи-ты мѣста.

Когато Българе-ти имали вече свое Государ-
ство, тѣи влѣзли въ сношеніе съ разны другы наро-
ды, както: съ Персы, Арабы, Турцы, Татары и Руссы,
та обрашали съ тѣхъ голѣмъ търговѣж по далѣчны
страны. Течение-то на Волгѣ много имъ спомагало
да си вършатъ търговѣж-тѣ съ лесниѣ: лесно могли

да приѣмѣть отъ разны мѣста стоки и да испращать. Търговскы-ты имъ градовс были повечето по бръговеты на Волгѣ. Отъ тѣхъ най-главентъ е былъ гр. *Българъ*, столица на Великѣ Българинѣ; въ него сѣ живѣли Българскы-ти Господаре, кои-то ся наричали и Самодържци.

Когато Христово-то учение захванѣло да ся проповѣда и разсѣва по оныя мѣста, то между другы-ты народы и Българе-ти были приѣли Христіанскѣ-тѣ вѣрѣ; нѣ защото тѣи испослѣ спорядѣ търговецтво-то си влѣзли въ по-тѣсно сношеніе съ Мюсюманы-ты, то мнозина отъ тѣхъ, както казвать, приѣли и тѣхнѣ-тѣ вѣрѣ, а именно въ 922 г., на най-сѣтнѣ и сами-ти имъ повелителе принознали Мохамеданство-то.

Отъ Господары-ты, що владѣли въ Голѣмѣ Българинѣ, спомянувать ся: *Силка*, кой-то е повечето успилъ и прославилъ Българско-то Господарство; той прѣвъ ся спріятелилъ съ Мюсюманы-ты. Подиръ него стѣпилъ на прѣстола сынъ му *Алмасъ*, въ врѣмя на когото Българе-ти ся помюсюманили. Послѣ дохождатъ владѣтели: *Ахмедъ*, *Талѣбъ* и *Муменъ*. Въ царуване-то на послѣнія Русси-ти прѣвъ пакъ зели да мыслятъ за прѣвземане Българско-то Господарство. Русскый Князь, *Владимиръ Великый*, като имаше на помощь Турцы-ты, проводи голѣмѣ войскѣ съ войводѣ *Добринѣ*, кой-то ненадѣйно нападна на Българскѣ-тѣ войскѣ, що бѣше по прѣдѣлы-ты и ѣ побѣди. Слѣдъ тоя бой станѣло мирѣ, и Българе-ти ся заклѣли, казвать, тѣй: »Когато, камѣкъ-тѣ хване да плува, а хмелъ-тѣ да потѣя, тогази щемъ разва-

лимь миръ-тъ съ Руссы-ты. « Въ 1164 год. Русси-ти ся разсърдили на Българы-ты и поддигнѣли пакъ бой отгорѣ имъ, нъ и тоя пакъ побѣдѣ-тъ спечялили пакъ Новгородцы-ти, кои-то прѣвзяли градъ Брахи-мовъ и изгорили другы много градове. За споманѣ на тоя бой Русси-ти и досега празднувать първый день отъ Августа. Подирь малко врѣмя Българе-ти пакъ станѣли противъ неприятелн-ты и си отмъстили. Такъ визи боеве между Българе и Руссы чясто ся ставали и захващали сѣ ся ту отъ едниѣ-тъ, ту отъ другѣ-тъ странѣ, додѣто Монголи-ти панесоха побѣдѣ-тъ си и на едны-ты и на другы-ты и имъ прѣвзеха земли-ты.

Най-първо Монголи-ти, като ся появили, нападнѣли на Руссы-ты и ги покорили, безъ да докачатъ Българы-ты, нъ, когато начинѣли да завоевавать и другы-ты народы, то заедно съ тѣхъ покорили и Българы-ты. Въ 1236 год. Монгольский войвода Субутай ударилъ на Българско-то Господарство и прѣвзелъ му прѣстолный гр. Българъ, който быде испослѣ етолицѣ на Монголы-ты Ханове, догдѣ да ѣ прѣнесѣтъ въ Сарай. Слѣдъ годишѣ врѣмя Българи-ти вдигнѣли главѣ да изгонятъ нападатели-ты изъ държавѣ-тъ си, нъ немогли да сполучятъ въ намѣрене-то си: защото Субутай, който бѣше отишълъ да завоевава другы мѣста, върнѣлъ ся съ войскѣ-тъ си въ Българѣ, и слѣдъ нѣколко кръвопроливны сбиванія покорилъ ѣ съвѣмъ подъ Монгольскѣ власть. Тоя послѣдній Монгольский ударъ падъ Българы-ты быде толкови силенъ, щото изгуби всякъ падѣжбѣ за въздигане на Българско-то Господарство въ Голѣмѣ

Българинъ. Отъ това врѣмя нейна-та първа сила и слава ся изгуби навсегда и тя неможи вече никакъ да си възобнови независимость-тъ.

Ако и да падна Българска-та Държава и Българскый народъ, както и Русскый станѣха подданици на Монголы-ты, нъ прѣжня-та омраза между Българе и Руссы нечезна; непріятельскы-ты боеве между тѣхъ два народа никакъ непрѣстанѣхъ, а продължавахъ ся до 1431 год., догдѣто най-сѣтъ Българе-ти подпанихъ пакъ подъ Русскъ власть. Не ни е извѣстно точно, въ кое врѣмя Голѣма Българія е останѣла въ рѣцѣ на великы-ты Московскы князове; знае ся само че, когато Русси-ти хванѣли да ся освобождавать отъ Монголко-то и го, съврѣменно начнѣли де прѣвземѣть полегка легка и Българскѣ-тъ земѣ, а особно това е было въ врѣмя-то на *Ивана IV. Грозный*, защото прѣдшественникъ-тъ му, великый князь *Василій Димитріевичъ* ся е наричалъ и завоеватель на Българинъ, а *Иванъ III.* ся наименоувалъ Българскый Господаръ.

Подиръ това прѣвземане Българскый народъ въ Голѣмъ Българинъ захвана отъ день на день да ся порусва и изгуби народность-тъ си и языка си до толкова, щото днѣсь друго лице неостая отъ него тамъ, освѣнь развалины-ты на прѣстолный гр. Българъ, и имя Българинъ не ся чюе вече нигдѣ по друго мѣсто отъ тѣхъ старѣ Българскѣ земѣ, освѣнь у селю Българъ, въ Казанскѣ-тъ губерніи и въ титулы-ты на Русскыа царь, който ся нарича и *Князь Българскый*.

Истина, Българско-то имя угасна въ Голѣмаъ Българіѣ, нѣ то неможя да исчезне съвсѣмъ и отъ лице-то на земя-тѣ : въ старо-то Българско Господарство ако то и да ся изгуби, въ ново-то обаче ся упаци и до днѣсь. А какъ ся е увардило то тукъ, за това ще ся каже въ Исторіѣ-тѣ на това царство.

БЪЛГАРСКО ГОСПОДАРСТВО

въ Паноніѣ.

680—802 г.

Българе-ти, що бѣха подъ прѣдводителство на четвъртый Кубратовъ сынъ, запрѣли ся по-първо въ Дакіѣ и по едно врѣмя станѣли едно съ Аспаруховы-ты Българи; нѣ когато послѣдни-ти прѣмнѣхъ у Мисіѣ, първи-ти слѣдъ малко врѣмя ся запѣтили камъ Паноніѣ, дѣто имъ ся угодила земя-та, та остаи тамъ. Въ тѣѣ земя тѣи намѣрили Обры-ты, (Авары-ты), съ които ся съгласили да ся заселятъ измежду рѣкы Тиссъ и Марошь въ 680 год. Тамъ тѣи си основали особно Българско Господарство. Оттогасъ сношенія-та на два-та Българскы народа, както ся види, неперво ся прѣкъснѣли, нѣ послѣ пакъ ся съединили и имали, рѣчи, едно правленіе. При това трѣбова да забѣлжимъ че, ако и да отидохъ и един-ти и други-ты Българе изъ Дакіѣ, нѣ отъ тѣхъ мнозина остаи тамъ за всякога прѣсѣхъти по нынѣшне Влашко и Богданско.

Сѣщи-ты Българскы жилища въ Паноніѣ ся

заключавали между Дунава и Трансильваніѣ и дѣлили ся на окрѣгы; всякой окрѣгъ ималъ свой сто-лицѣ съ свой управитель, който зависялъ отъ вѣрхов-ныя Господарѣ. И до днѣсь основани-ти тамъ гра-дове отъ оныя Бѣлгары още носятъ исто-то си назва-ніе, както : *Великій Варадинѣ, Арадинѣ, Сегединѣ, Боянѣ, Добровичѣ, Будинѣ, Бѣлградѣ, Землинѣ, Мо-равица, Орѣховица, Вѣршецѣ* и пр. Отъ тѣхъ Будинѣ е былъ столица на вѣрховны-ты Бѣлгареки Госно-даре. Тоя градъ е былъ много славенъ въ Бѣлгар-ско-то вѣрмя; това ся види и изъ народны-ты ни пѣсни, що прѣиѣвать славно-то му имя — „*Будинѣ-Града*“. —

Бѣлгаре-ти въ тѣхъ земѣхъ напрѣдѣли и до толкосъ усили Господарство-то си, щото достигнѣло да има подъ власть-тѣ си и другы васалны народы, както Славяне-ты, що живѣли по отонѣдѣ-тѣ стра-нѣ на Дунава, близу при езеро Блатенѣ (Балатонѣ), по Каринтіѣ, по Щиріѣ и Адриатическѣ Украинѣ. Венчкы тѣхъ княжества ся управляли отъ свои кня-зове, васали на Бѣлгарско-то Господарство.

Иъ догдѣ Бѣлгареки-ты Господаре отъ еднѣ странѣ гядали да распроостранявать власть-тѣ си по другы околны народы, отъ другѣ странѣ Франкы-ты, който такожде имали по ближни-ты прѣдѣлы свои васалны народы отъ Нѣмцы-ты, захванѣли да от-нимать Бѣлгареки-ты васалны мѣста и да ги подчи-нявать подъ тѣхъ си. Заради това много пѣти тѣя два могущественны народа, Бѣлгаре и Франкы ся за-лавяли за орѣжје и честь-та прѣишувала ту на

еднѣ-тъ, ту на другѣ-тъ странѣ. Това е било въ врѣмя на Карла Великаго, който най-сѣтиѣ прѣвзе отъ Българи-ты всичкы-ты цѣль васалны Славенскы княжества, отъ които бѣше и Виденско-то, освѣнь Блатенскѣ-тъ область, коѣто едвѣмъ защитиха Българе-ти (781—797).

Карлъ Великий, ако и да е ималъ нѣсто-то намѣреніе да направи и съ Българско-то Господарство така, както направи съ Славенскы-ты му княжества, които завоева, покори и покрѣсти, спорядъ както бѣше ся общалъ прѣдъ Римъ-Папѣ, нѣ неможя да сполучи за това и съ Българи-ты; зацѣто тѣмъ му ся опрѣхъ юнашкы и неоставиха да вѣстѣржествува Христіанско-то оръжіе надъ Перуновы-ты жъртвенницы. На Българе-ти, сами можиха и да невѣспрѣтъ успѣха на Франско-то оръжіе, ако да нѣмаха въ това врѣмя за споборници другы-ты Славенскы народы, както : Моравцы-ты, Чехы-ты и Сорбы-ты или Сорабы-ты.

Слѣдъ смѣрътъ-тъ на Карла Великий, на когото военный духъ угасна въ потомцы-ты му, Франската държавя ся раздѣли между трима-та нѣговы сынове, та испадна отъ голѣмо-то си могѣщество. Тогази ся ся вдигна опасность-та, коѣто страшно грозеше както надъ Българско-то Господарство, така и надъ Господарства-та на Балтійскѣ Славоніѣ, Великѣ Моравіѣ и Сорбіѣ.

Отъ върховны-ты Господаре на тукашнѣ-то Българско Господарство спомянувать ся въ Исторіѣ-тъ само *Туданъ*, *Крумъ* (*Каранъ*) и *Жоданъ*. Отъ тѣхъ

Крумъ ся отличилъ съ голѣмы-ты си подвигы, що показа въ бойно-то поле срѣщѣ Франкы-ты, както и срѣщѣ Византійцы-ты; за това на особно щемъ видимъ въ негово-то царуване.

Българско-то Господарство въ Паноніѣ съществувало до прихождение-то на Унгры-ты (Маджары-ты), отъ които най-сѣтнѣ ся съсипа и прѣвзе въ конца отъ IX вѣкъ.

БЪЛГАРСКО ЦАРСТВО

по край Дунава

или

СЕГАШНЯ БЪЛГАРІЯ.

Първый Періодъ.

*Отъ дохождение-шо на Българи-шы у мисіѣ до уш-
върждаване-шо имъ у шѣхъ земѣхъ (678—802).*

Въ тоя періодъ на Българско-то царство покрай Дунава видимъ да постигать Българе-ти отдавнашне-то си намѣреніе — за да отнѣмъть отъ Византійскѣ-тъ Имперіѣ многожелаемъ-тъ си земѣ Мисіѣ. Тѣ много пѣти нападали на тѣхъ земѣ и всякога были или изгонвани съ оружіе-то на Византійскы-ты войво-ды или отдалѣчяваны съ сребро-то на тѣхны-ты Императоры, догдѣ най-сѣтнѣ сполучили еднѣжъ за

всегда да прѣминають Дунава и да положять първъ основъ на свое-то Господарство по южныя брѣгъ отъ тѣхъ рѣкъ. Тукъ Българе-ти, като ся съединили съ свои-ты съплеменницы Славене, които по-отнапрѣдъ населявали тѣхъ земь, усилили ся още толкова, та завоевали всичкѣ тогашнѣхъ Мисіѣхъ и станѣли ѣ Господаре. Заради това въ разетоніе отъ тоя періодъ мы негядаме друго, освѣнь крѣвопроливны боеве измежду Българе и Гърцы, както ся види за това въ Исторіѣхъ-тѣ на товрѣмenny-ты Българскы владѣтели, отъ които първъ е былъ

АСНАРУХЪ.

За основатель на Българко-то Господарство по край Дунава почита ся Аспарухъ, третій Кубратовъ сынъ. По отдѣланіе-то му отъ братія-та си, той станѣлъ прѣводитель на голѣмъ чясть отъ Българы, та прѣминѣлъ рѣкы Днѣпъръ и Днѣстъръ и установилъ ся псньрво по сѣверны-ты брѣгове на Дунава, при Черно-морѣ въ странѣ, нарѣченѣ *жгълъ* или *он-голѣ*. А послѣ, откакъ ся поусплилъ съ свои народъ, захванѣлъ да напада на Византійскѣхъ-тѣ Имперіѣхъ, въ коѣкто онова врѣмя царуване *Константинъ Погонашъ*.

Гръцкый царь, за да запази земь-тѣ си отъ Българско-то нападане, става съ голѣмъ спѣхъ. та отхожда и по сухо и по море да гони нападателны-ты. Наши-ти, като видѣли безбройны-ты Гръцкы войскы, на които главепъ прѣводитель былъ самъ Императоръ-тъ, дрынѣли ся назадъ за да ся приго-

твять и тѣмъ по-добрь. Въ това врѣмя, докль Гърци-ти гядали да ся появять Българе-ти, та да ги уда-
 рять, Царь-тъ имъ ся разболялъ и върнѣлъ ся въ Ме-
 севрѣиѣ. Испроводена-та му войска по сѣверныя
 брѣгъ на Дунава, срѣщѣ Българы-ты, по примѣрь
 отъ своя върховенъ прѣдводителъ, наченѣла и тя да
 ся оттеглява. Тогази Българе-ти, добрь приготвени
 за бой, веднага нападатъ на тѣхъ и захващатъ да ся
 бѣжѣтъ. Слѣдъ нѣколко сбиванія Гърци-ти ся прину-
 диха да ся дръпнѣтъ отсамъ Дунава; защото ся бѣше
 разбѣркалъ военный имъ рядъ отъ тѣхно-то повръща-
 ние. Сега Аспарухъ намѣри врѣмя, та прѣмина сво-
 бодно рѣкѣ-тъ и навлѣзе съ Българы-ты въ Мал-
 къ Скытѣиѣ (Добриджѣ), която завоева и отиде,
 та прѣвзе Варѣиѣ. Това ся случѣ въ 678 год. X

Българскый Господаръ, щомъ видѣлъ, че кракѣ-
 тъ му постѣни добрь, раздѣля народа си на четьре
 чѣсти, отъ които дава по една на трима-та си вой-
 воды: *Баша*, *Вукиѣ* и *Драгыѣ*, а самъ той съ
 остана-тъ чѣсть трѣгва, та обсебва всичкъ Мисѣиѣ
 до край. Тукъ Българы-ты посрѣщѣла голѣма по-
 мощъ отъ самы-ты жители на завоеванѣ-тъ имъ зе-
 мѣ. Тѣя жители были Славене, за които казвать,
 да сѣ съставяли седмъ племена. Тѣмъ ся съединили
 съ Българы-ты като тѣхны съплеменници и припо-
 знали за Господаръ Аспаруха, а съ тѣхъ той още
 толкози ся усели, та положи въ Мисѣиѣ първъ основа
 на *Българско-то Господарство*, на което прѣдѣли-
 ты още тогази сѣ достигали отъ Дунава до Старѣ-
 Планиѣиѣ и отъ Черно море до Българскѣ Моравѣиѣ.

Така добръ намѣстены-ты Българи въ новѣ-
тъ имъ земѣхъ невозможно было вече Константину да
ты изгони изъ пейжъ: защото ти съвременно съ заво-
сваніе новы-ты мѣста, умѣяхъ и какъ добръ да ся
укрѣпляютъ въ тѣхъ. Той бы былъ благодаренъ още
и ако да останяхъ Българе-ти въ прѣдѣлы-ты отъ
първы-ты си завоеванія въ Мисіѣхъ, нъ ти напротивъ:
продължили завоеванія-та си и въ Тракіѣхъ и въ Ма-
кедоніѣхъ, додѣ най-сѣтихъ принудиха Императора да
иска отъ тѣхъ миръ, по бойто ся обѣща да имъ пла-
ща и годишентъ данѣкъ. Слѣдъ годинѣхъ врѣмя Аспа-
рухъ, послѣ откакъ основа, разшири и утвърди добръ
Българско-то Господарство, умрѣлъ. На нѣгово мѣ-
сто Българе-ти си избраха за Господарь

БАТАЯ. *)

Тоя Българскый Господарь още въ Аспарухово
врѣмя бѣше ся отличилъ съ свое-то юначество и до-
стоинство. Той бѣше оня, който нанесе повечето вреди
на Погоната и принуди го да плаща дань на Българи-
ты, а откакъ го поставиха Господарь (679), показа
ся още по-силенъ и непобѣдимъ.

Въ нѣгово-то господаруване Българе-ти зема-
хъ годишентъ данѣкъ отъ Византіѣхъ-ты спорядъ
заключеный миръ съ Константина Погоната; нъ нѣ-

*) Батая не трѣбува да размѣшяме съ Батбая, първия
Кубратовъ сынъ, кой-то остана на бащино-то си
мѣсто и заварди на Волгѣхъ Българско-то Госпо-
дарство, косто ся задържа до XV вѣкъ.

говый наслѣдникъ Юстиніанъ Ринотметъ, като не-
 можя да търпи такъвъ единъ срамъ за Источ-
 но-Римскѣ-тъ Имперіѣ, отказа годишние-то плащаніе
 на Българи-ты, събра голѣмѣ войскѣ и тръгна на
 ерѣщѣ имъ съ намѣреніе да ги исчисти съвѣтъ изъ
 Мисіѣ. Въ това врѣмя Българска-та войска бѣше
 навлѣзла въ Тракіѣ да опустошава нѣкои Гръцкы
 градове: заради това той нападна съ голѣмѣ-тъ си
 силѣ неперво на тѣѣ войскѣ и подиръ едно кръ-
 вопроливно сраженіе, разби ѣ. Слѣдъ тѣѣ побѣдѣ
 Императоръ-тъ мисляше, че ся е счюпило вече Бъл-
 гарско-то крило, та науми да остави войскы-ты си
 подъ прѣдводителство на свои - ты военачалници
 а самъ той да ся върне. Нъ въ врѣмя на врыщане-
 то му друга Българска войска, скрита въ горѣ-тъ,
 ненадѣйно излиза и напада отгорѣ му, та неспотрѣпва
 повече отъ половинѣ-тъ войскѣ, що была съ него, а
 той самъ едвамъ сполучилъ да избѣгне и да ся за-
 твори въ Цариградъ.

Приказва ся, че когато щялъ да умре Батай,
 за друго нищо не му было жяль, освѣтъ че неумрѣлъ
 въ бой. Това ся види отъ послѣдны-ты въ живота му
 думы: »О! Фортуно, великая нуждо! защо мя нео-
 стави да си поживѣѣмъ още, та да умрѣмъ юнашкы на
 бой съ мечъ въ ражѣ?!« X

ТРЕБЕЛЪ.

По Батая за Българскы Господарь ерѣщаме Тре-
 бея, человекъ великодушень и отличень не само по
 военны-ты си дѣла, нъ и по политическы-ты си от-

ношенія. Той одържя славнѣ побѣдѣ надъ Авары-ты, кои-то бѣхѣ ся поддигнѣли да изгонятъ Българы-ты изъ Паноніѣ и покорнѣ гы подъ Българекѣ власть. Требель първъ постави законы въ правленіе-то си и опрѣдѣли на всяко мѣсто слѣдъ за да ся съдятъ и наказватъ прѣстѣпници-ты.

Въ онова врѣмя Юстиніанъ Ринотметъ, когото Леоптій, пѣговъ пѣководецъ свали отъ Цареградскыя прѣстолъ, бѣше заточенъ въ Херсонъ при Хазарскыя Ханъ: и, понеже ся боеше отъ намѣстника си Тиберіа III, кой-то бѣше далъ пары на Хазарскыя Ханъ за да му го не проводи въ Царійградъ, затова той прибѣгна въ Българіѣ при Требеля да го моли за да му помогне да си отнѣме прѣстола отъ нѣговый гонитель, а той отъ своиѣ странѣ ся обѣща да даде Требелю за заплащанъ, не само имане и дѣщерѣ си за женѣ, нѣ оше и царекѣ титла. Требель ся склонилъ на това нѣгово прѣдложеніе, та повелъ 15,000 душъ войны и заедно съ Юстиніана намѣрилъ ся подъ стѣны-ты на Царійградъ, дѣто слѣдъ тридневенъ бой Българе-ти влѣзохѣ въ Гърцкѣ-та столицѣ прѣзъ вратѣ-тѣ, кои-то имъ отворилъ скритомъ Юстиніанъ и избѣха Гърцы-ты, що защищавахѣ града.

Тогази Требель свали отъ прѣстола Тиберіа и възкачи пакъ Юстиніана (703 г.). Юстиніанъ намѣри сега врѣмя за да си отмѣсти строго на свои-ты гонители: той отрѣза глава-тѣ на Леоптіа, извади очитѣ на тоганина Патріархъ и погуби безчетъ гражданѣ и войскары. Мнозина отъ голѣмцы-ты изгнѣхѣ съ измамѣ: той гы призоваваше ужъ на гости, на слѣдъ

яденіе-то, по нѣговѣ заповѣдѣ, зимаха имъ ся главы-
ты и прибираше имъ ся всенчко иманіе. X

Въ това врѣмя Българскый Господарь ся нами-
раше още въ Царійградъ, та глѣдаше съ удивленіе
на безпѣтны-ты Юстиніановы работы, и, като немо-
жяше веке да търпи голѣмъ-тъ му безчеловѣщинѣ,
принуди го да му плати общано-то, та да ся върне въ
Българіѣ. Юстиніанъ му даде земѣ *Загорѣ* и иманіе,
а друго-то остави да му дава испоселъ. Българе-ти
ся върнѣхъ изъ Царійградъ, пѣлни съ злато и сребро,
дори и най-последній войникъ отиде въ отечество-то
си съ пѣлны рѣцѣ. Подиръ това, не ся мина много
врѣмя, и Юстиніанъ си показа неблагодарность-тъ
къмъ Требелѣ, като перачи да му даде другы-ты об-
щанынѣцаи Царскъ-тъ титулъ. Тогази Българскый Го-
сподаръ захвана явно да го укорява и обличява за не-
признательность-тъ и лукавщинѣ-тъ му, а Императоръ-
тъ, безъ да си напоми, че причина за нѣгово-то по-
качване на прѣстола сѣ Българе-ти, развали прѣ-
телство-то си съ тѣхъ и въ вторѣ-тъ годинѣ отъ
царуване-то си объяви имъ бой. Тогазъ Требель събра
доволнѣ войскѣ и опѣлчи ся противъ непризнательныя
Гърцкы царь.

Прѣдъ да ся начне бой-тъ, Юстиніанъ проводи
конницѣ-тъ си по сухо у Тракіѣ и заповѣда ѣ да
чѣка при Анхѣло: а самъ той отиде съ Флотѣ-тъ
си по море. Въ исто-то врѣмя Българскы-ти вой-
скаре бѣхъ ся установили по высокы-ты мѣста, около
тоя градъ и съ живость глѣдахъ, отдѣ щѣтъ ся по-
явить непріятеле-ти имъ; не ся минува много и тѣи

съзыратъ Гърцѣ-тъ конницѣ, че ся располага по равнины-ты, та веднага ѣхъ нападватъ. Гърци-ти не-първо стояха добръ на срѣщѣ, нѣ неможяха да тра-ятъ за много, защото ся лишяваха отъ добро мѣсто-положеніе, та най-малѣ ся принудиха да ся прѣда-дѣтъ. Тогази Българе-ти имъ обиратъ оръжіе-то, земѣтъ имъ коніе, кола и всичко, що имаха и за-робватъ гы. Оттамъ нападатъ право на Анхыело, дѣто едвамъ бѣше достигналъ Императорь-тъ и държатъ го три дни въ обсадѣ. Гърци-ти, като изгубиха вой-скѣ-тъ си по сухо, нѣмаха друго що да правять, освѣнъ да искатъ миръ, кой-то ся и прѣдложи отъ Јустиніана. Българе-ти ся склонила на това и заклю-чиха ся условія, по кои-то Императорь-тъ провъз-гласи Требеля за *царь* на Българскѣ-тъ Държавѣ. Оттогази пріятелство-то между гърци и Българе ся постегна (705 г.).

Слѣдъ врѣмя, когато пакъ Филиппъ стана про-тивъ Јустиніана за да го свали отъ прѣстола, Требель проводи на послѣдніа 3000 войны на помощъ. Нѣ най-сѣтнѣ Филиппъ понеже уби Јустиніана и сѣдна на прѣстола му, то на Българскый царь ся отвори случай да разшири още прѣдѣлы-ты на царство-то си; той намѣри нѣкаквѣ си причинѣ, та нападна на Импе-ріѣ-тъ и плѣни много градове и мѣста (711 г.)

Въ врѣмя на Императорь Теодосіа III Бълга-рети ся одобриха съ Гърци-ты и заключиха миръ, по кой-то Императорь-тъ ся обѣща да дава на Българскыя Царь годишенъ данокъ отъ матеріѣ, която да струва 30 литры злато, освѣнъ това при

даде му и една частъ отъ земя-та си въ Тракиѣ (715 г.).

Въ царуване на Лва Исаврянина, Теодосіевый прѣмникъ, Сарацини-ти бѣхъ нападнѣли на Цариградъ и държяхъ го цѣла година въ обсадѣ. Българе-ти, като пріятеліе на Византіи-цы-ты, трѣбваше да имъ помогнѣтъ въ това обстоятелство: заради това тѣи излѣзохъ на срѣщѣ Арабы-ты, нападнѣхъ отгорѣ имъ, та ги побѣдихъ и прицудихъ ги да оставятъ Цариградъ; оттамъ послѣ ги потирихъ и додѣ да ги изгонятъ съвсѣмъ изъ Гърцка-та земя, избиха имъ до 22,000 души (719).

2-й уривъ

ДОБРЕ или КОРМЕСЪ.

Въ врѣмя-то на тоя Господаръ Българе-ти бѣха много добръ съ Гърцы-ты, и това тѣхно мирование трая до 755-та година, до когато Константинъ Копронимъ, тогашній Гърцкый царъ повели да съзидѣтъ крѣпости на границы-ты, между Имперіѣ-та и Българіѣ. Тогасъ Българе-ти ся усъмнихъ отъ това укрѣпяване на Имперіѣ-та, та поискахъ да подновятъ условія-та на мира; нъ Императоръ-тъ пожеже нерачи да чюе прѣдложеніе-то имъ, тѣи нападнѣхъ на оныя, що градахъ крѣпости-ты, та ги изсѣкохъ и съенипахъ твърдины-ты, послѣ тръгнахъ да опустошаватъ Гърцка-та земя: прѣзъ дѣто поминяхъ, всичко ставаше на прахъ и пепелъ, додѣ достигнѣхъ до дългѣ-та Анастасовѣ стѣнѣ. Гърцкый царъ, разсѣрденъ отъ

това, излѣзе съ голѣма сила на ерѣщѣ имъ и ги принуди да ся дръпнѣтъ въ земѣ-тъ си.

Българе-ти ся върнахъ, нъ неостахъ до много врѣмя мирни: въ 759 г. като ся приготвихъ изново, обяхъ на Гърцы-ты бой и трѣгнахъ камъ Цариградъ. Тогасъ Императоръ-тъ събра довольно войскъ и излѣзе пакъ на ерѣщѣ имъ. Двѣ-тъ неприятелиски силы ся поерѣщнѣхъ близу Бѣрегова Клисурѣ, дѣто направихъ много сбивавія, отъ които послѣдне-то быде най-страшно: въ него ся проля много кръвь, нъ Българе-ти побѣдихъ и, откакъ избѣхъ мнозина отъ Гърцы-ты голѣмцы, принудихъ Императора да ся върне въ столицѣ-тъ си (760 г.) X

Слѣдъ тоя бой въ Българіѣ послѣдувало междоусобенъ бой, на който причина-та, казвать, было това, че Българе-ти подозрѣли Добри ужъ да ималъ таенъ договоръ съ Гърцкыя царъ за да направи миръ въ ползъ на Гърцы-ты. Въ тѣхъ междоусобиѣ борба быдохъ избити вси членове отъ царскѣ-тъ кръвь, освѣтъ *Сабина*, който сполучилъ да забѣгне въ Цариградъ. На мѣсто Кормеса Българе-ти си избрали за царъ одного юнака и гърделива мѣжя, на имя *Телецъ* (762 г.) Въ това врѣмя 208,000 Българе, Добревы привърженици, защото небыли благодарни отъ промѣнуване-то на царя, оставили отечество-то си и прѣселили ся въ Малъ Азіѣ.

Отъ сваление-то на царъ Кормеса до възцаруване-то на Крума, Българско-то правленіе бѣше станало избирателно; затова често ся случвахъ между-

особны боеве, въ които сваляли едного царя и въздигали другия; а това члесто промѣнуване владѣтели-ты правяше Българско-то царство отъ день на день да ослабва, защото си умножяваха несъгласія и раздори и народъ-тъ си раздвояваше. X 931

ТЕЛЕЦЪ или ТЕЛЕСАНЪ.

Първа-та гръжя на тоя новонѣбранный царь бѣше да се покаже на народа достоенъ за избраніе-то си. Той токо като стѣпни на прѣстола, патѣки си войскъ-тъ и вдигна оружје противъ Византійцы-ты, нъ честь-та никакъ му не спомогна на бойно-то поле: побѣда-та, която му нанесохъ Гърци-ти при Анхыяло, осуети венчкы-ты иѣговы трудове. Константинъ Копронимъ, понеже искаше да му се члест дума-та въ Българско, той бѣ турилъ на рѣкѣ Сабиновѣ-тъ партіѣ, за да работи прѣзъ нея. Когато му се обяви бой отъ Българскъ странѣ, той испрати една флотѣ отъ 800 кораба за Дунава и отъ 24,000 души войска за Анхыело. Съврѣменно и Телецъ трѣгна съ 20,000 Българи за истия градъ, дѣто расположи войскъ-тъ си по клесуры-ты (тѣсенины-ты). Въ 30 Iunia 762 г. бой-тъ се захвана отъ сутрень-тъ съ еднакъв расналеностъ и отъ двѣ-тѣхъ страны и трая до вечерь-тъ, на колко се продължяваше, оне толкози повече се расналяше военный духъ, и честь-та прѣминуване ту на една-тъ ту на другъ-тъ странѣ, додѣ най-сѣтиѣ си запрѣ у Гърцы-ты. Въ послѣдне-то сбиване, въ което кръвь-та се проливаше съвсѣмъ безмысли, Българе-ти изгубихъ: бой-

но-то поле ся покры съ мъртвы и ранены тѣла по-всечето отъ Българе, а други мнозина отъ тѣхъ пад-нахъ въ испріятелекы рѣцѣ робіе. X

Гърцкый царь много радостенъ ся върна отъ тѣхъ побѣдѣхъ и влѣзе съ голѣмо тържество въ Цариградъ, дѣто отведе голѣмо количество робіе, които не носѣхъ, но нѣгови заповѣдъ ся искахъ при Златны-ты врата. Тукъ Гърци-ти безмыслио си напонихъ ярост-на-тъ жидность съ Българскѣ кръвь! Всеякъ Царс-гражданинъ водеше по нѣколко свързаны Българи и ги заколваше като овцы! Това тържественно празну-ване даде причинѣ на Гърци-ты да съставятъ игры-ты на цирка, дѣто донесохъ всички-ты многоцѣнны нѣща, между които имаше и два златны есѣда, отъ Българскыя царь порѣчяни да ся направятъ въ Си-цилия: всеякъ отъ тѣхъ теглѣхъ по 800 литры злато.

Причина, за да изгубить Българе-ти въ тоя бой, быде Сабинова-та партія, защото бѣше ся споразумѣла тайно съ Императора, и като ся побѣди Гелець, ти намѣри врѣмя, та го свали отъ прѣстола и уби го, а на мѣсто-то му постави Кормесова зять. X

САБИНА.

Щомъ стѣхъ Сабинъ на прѣстола, заключи миръ съ Императора, съ помощъ-тъ на кого-то стана царь въ Българіѣхъ. Въ тоя миръ бѣде за малко, за-що-то нѣгови-ти противници (Българе, които го не-сѣяхъ), съвѣмъ неблагоприятни отъ нѣгово-то тѣсно сиріятеляване съ Византійцы-ты, станѣхъ на кракъ и събрахъ народенъ съвѣтъ, на който явно укори-

хъ царя, като покореиъ на Гърцы-ты, вѣчны Българскы неприятели. Той гласъ противъ новыя царь ся пронесе по цѣлѣ Българіѣ; мѣла-та отъ день на день ставаше по-голѣма; народъ-тъ ся събираше подъ народный прѣпорецъ и бунтъ-тъ ся чакаше часа. Сабинѣ, като видя, че ще го постигне сѣща-та зла честь, която постигна и Телеца, побѣгна изъ Българско и остави прѣстола празденъ. Той ся избави въ градъ Заморіѣ (Мессевріѣ), а оттамъ отиде въ Цариградъ заедно съ най-вѣрны-ты ся приятели. Тогази народный духъ въ Българіѣ ся поукроти и отвори ся впитане за избирание другы царь, който да е съ чистонароденъ Българскы духъ и достоенъ да зацѣщава народны-ты интересы. X X

БОЯНЪ или ИАГАНЪ.

Подиръ нѣколко народны събирания Българе-ти ся избраха и поставиха за царь *Бояна*. Той за да има врѣмя да оздрави Българскъ-тъ Държавѣ отъ раны-ты, които ѣ отвори послѣдній бои съ Византійцы-ты въ Телецево-то царуване и за да може да ѣ направи силѣ и неустрашимѣ прѣдъ неприятели-ты ѣ, намысли да направи съ Гърцы-ты миръ. Заради това съвѣтува ся съ Бояры-ты, членове отъ съвѣта и, съ нѣколкомина отъ тѣхъ отиде въ Цариградъ за да свърже миръ съ Императора (764 г.) Гърцкый царь заключи миръ, нъ неустоя до много врѣмя на рѣчь-тъ еи: наскоро намѣри причинѣ да ся дигне противъ Българіѣ, съ намѣреніе да ѣ прѣвземе, и отвори войнѣ, която ся продължи до конца

на царуване - то му. Той поведе прочее войскы-ты си и нападна на Българско-то Царство. А Българе-ти, раздразнени отъ това грьцко навлѣзване въ земѣхъ-тъ имъ, земѣть едногласно орѣжѣа-та си, та отивать да изгонять нападатели-ты, които бѣхъ веке прѣминѣли Българскы-ты граници и плѣняхъ крайнины-ты. Въ това врѣмя Българска-та войска изеднѣжъ пристигва и напада отгорѣ имъ, та ги разбива и накарва ги да си отидѣтъ, отдѣто сѣ дошли (765 г.). X

На другъ-тъ годишъ Конпронимъ пакъ ся приготвя за бой и въ срѣдъ зимѣ отправа войскы-ты си камъ Българско: по сухо провозда довольно конницы, а по море едина флотъ отъ 2600 малки корабы съ пешацы; нъ и сега пакъ му непомогна честь-та: защото отъ едина страна сухопѣтна-та му войска ся навываше, като неснабдена съ помощь откамъ море-то, а отъ оругъ страна пакъ флота-та му въ часа, въ който бѣше пристигнала въ Анхыалеско-то пристанище. потопи ся отъ силенъ вѣтръ въ морекъ-тъ безднѣ. Императоръ-тъ, тѣй лишенъ отъ всякъ военнѣ силѣ, принуди ся да ся върне въ столицѣ-тъ си.

Подиръ това, понеже Бояново-то намѣреніе бѣше да ся усили царство-то му, той пакъ искаше да си емири съ Византійцы-ты; нъ защото отъ боя бѣхъ остали близу до Българскы-ты прѣдѣлы нѣкои отъ Гърцкы-ты войскы, които наврѣмени нападахъ, та правяхъ пакости на Българы-ты; то послѣдни-ти, ядосани отъ миролюбиво-то намѣреніе на царя си: защото прѣди да отидѣ сѣвѣмъ Гърцы-ты, кон-

то нападахъ тъй на царство-то му, искаше отъ тѣхъ
миръ, свалихъ го отъ прѣстола и на нѣгово мѣсто
въцарихъ X

ТЕАТЕРУКА.

Когато Телерикъ прие въ рѣцѣ правленіе-то на Българско-то царство (771 г.), имаше нуждѣ да се приготви за войнѣ, защото Държавя-та му бѣ въ опасностъ: Константинъ Копронимъ бѣше испратилъ веке войскы по клеуры-ты и еднѣ флотѣ отъ 2000 кораба за источны-ты Черноморскы брѣгове на Българіѣ, съ намѣреніе да прѣвземе веке Българско-то царство. Главно мѣсто на Гърцкы-ты войскы испърво бѣше Ахыелъ, послѣ се прѣмѣсти въ Варнѣ, която въ онова врѣмя была въ тѣхны рѣцѣ. Флота-та бѣше веке доетигнала и бой-тъ трѣбваше да захване: въ Българскый царь понеже не бѣше още добръ приготвенъ, проводи двама отъ бояры-ты си въ Цариградъ за да прѣдложатъ на съвѣта миръ. Въ това врѣмя съвѣтъ-тъ, защото бѣше повече увѣренъ, че ще се потроши много воинство, а нѣ-малко — че щѣтъ можя да прѣвземѣтъ Българіѣ, пріѣ прѣдложеніе-то отъ Българскы-ты посланицы и тѣй стана миръ. Тогази Императоръ-тъ заповѣда да се върнѣтъ войскы-ты му отъ Българскы-ты границы (773 г.). Тыи ся върнѣхѣ, и въ отведохѣ съ себе и много заробены Българи, та ги заселихѣ въ Имперіѣ-тъ: отъ тѣхъ многома неслѣ пріѣхѣ Христіанскѣ-тъ вѣрѣ.

Миръ-тъ ся заключи, нъ Телерикъ, като глѣ-

дане, че всички работи на Императора идѣтъ на това: да ослаби Българинѣ откажѣ народонаселеніе-то ѣ, на още и защото бѣше наздраво увѣренѣ за тайно-то му рѣшително намѣреніе за да прѣвземе Българскѣ-тѣ земѣ, распали ся отъ ядѣ и стана да запази отечество-то си съ противудѣйствиуване на всички мѣрки, кои-то прѣдирѣмаше за това Цариградскый дворѣ. Българскый царѣ испрати тайно отъ 12,000 душѣ войскѣ за да върне плѣненны-ты Българи, кои-то Гърци-ти бѣхѣ извели изъ Българинѣ. Въ това прѣдпріятіе той щяше да сполучи, ако да небѣхѣ му прѣпятствували на това свято народно дѣло отъ Свѣта пѣкои голямци, подкупени отъ Гърцкы шпіоны; тѣхъ явихѣ Телериково-то намѣреніе на Императора и той проводи 80,000 гърцы, та нападнахѣ на проводены-ты Българи и ги избихѣ.

Тогази Българскый царѣ усѣти, че има въ Свѣта си шпіоны, и, за да ги улови, той употрѣби хитрость: писа на Гърцкыя царѣ писмо, съ което му явява, че му было дотегнало веќе да управлява такѣвъ единѣ непокоренѣ народѣ, та иска, както Сабинѣ, да отиде въ Цариградѣ за да живѣе въ двора му; нѣ защото ужъ нѣмалѣ въ свѣта си вѣренѣ челоувѣкѣ, комуто да открие намѣреніе-то си, та да му отърве и отвсѣдомочядіе-то въ Цариградѣ; то ся моли Императору да му проводи пѣкои вѣрны мѣжѣ или ако ся намиратъ у Българско да му ги яви, та прѣзѣтѣхѣ да може да избѣгне изъ свое-то намразно отечество. Гърцкый царѣ безѣ да ся усѣмни отъ лукаво-то Телериково молително писмо, веднага му явява

свои-ты вѣрны чловѣцы въ Българіѣ. Тогасъ Телерикъ излава тыя вѣрны на Гърцы-ты, а невѣрны и издайници на отечество-то си мѣжне и ги изгубва до единъ. X

На другъ-тъ годинъ (775) императоръ-тъ събра, колкото веке силъ имаше и стапа противъ Българіѣ съ намѣреніе да ся невърне, доде цѣлъ ѣх непрѣвземе. Многобройна-та му войска трѣгна по сухо за Анхыело, а флота-та му съ 12000 пѣшцы отвори платна за Месемвріѣ. Провидѣніе-то обаче запази Българско-то царство отъ голѣмъ-тъ опасность, която бѣ зинѣла да го погълне: силна буря неостави неприцелевы-ти корабы да доближатъ до пристанището и войска-та, колто трѣбваше да излѣзе на Месемвренскыя брѣгъ, погълна ся отъ голѣмы-ты морекы вълны; а Константинъ, кой-то бѣше излѣзълъ съ съхопѣтиѣ-тъ си войскѣ, разболѣ ся и на врыщане-то си умрѣ съ отворены очп, че неможялъ да исплани желаніе-то си. Тѣй ся е увардила Българія неповредена отъ голѣмъ-тъ и страшнъ силъ на Источно-Римскъ-тъ Имперіѣ.

Подиръ това Телерикъ, понеже бѣ наказалъ многома отъ свои-ты боляры за тѣхнѣ-тъ невѣрность камъ отечество-то си, разяри и умножи противъ себе си таквызы неприатели, кои-то размѣтихъ народныя духъ до толкова, щото бунтъ-тъ бѣше вече готовъ да ся дигне слѣдъ малко отгорѣ му. Тогази той, като нѣмаше що друго да прави за да ся избави, принуди ся да остави прѣстола и да отиде въ Цариградъ при Гърцкыя царъ Лева, сына на Констан-

тинъ Копронима (777 г.). Той го приялъ добръ въ двора си и слѣдъ врѣмя, както казвать, покрѣстилъ го, далъ му царичинѣ-тъ братовчедкѣ за женѣ и ималъ го за първъ свѣтникъ въ столицѣ-тъ си.

КАРДАМЪ.

По Телериково-то отхождане смѣщеніа-та въ Българинѣ ся уталожиха и Българе-ти си поставихъ за царь *Кардама*. Той заключи съ Лева Порфирогенита миръ, кой-то трая до 789 г. Това направи за да ся поуспокои Българско-то правленіе отъ много-то и чѣти боеве и да дойде малко на себе си: защото, като бѣ почти всякога вдадено да гледа военны дѣла, то нѣмаше доволно врѣмя да ся грижи за работы, отъ кои-то завнелъ благополучіе-то и доброденствіе-то на отечество-то му.

Българе-ти, като помирясаха отъ камъ Византійскѣ странѣ, обърнѣхъ вниманіе-то си пакъ на Българско-то Господарство въ Паноніѣ; то ся нуждаеше тогази за помощъ да брани свои-ты васалны княжества отъ Франкы-ты, кои-то бѣхъ ся наили да му ги отнѣмѣтъ; наши-ти му помогнѣхъ, и упазихъ владѣніа-та му отъ Франкско-то орѣжіе. Оттогази сношеніа-та между Дунавскы-ты и Тисскы-ты Българи станѣхъ по-тѣсни, доде най-сѣтнѣ ся съединихъ подъ едно правленіе.

Въ 789 г. Българе-ти наченѣхъ да ся мразять съ Византійцы-ты, та развалихъ миръ-тъ и заловихъ ся пакъ за орѣжіе. Въ тоя бой Кардамъ много ся отличи съ свое-то юначество и военныя си дѣхъ;

той порази Гърцкѣ-тѣ войскѣ въ Тракіѣ и нави мла-
даго Константина, кой-то бѣше дошълъ съ по-много-то
си войскѣ до Правадиѣ (792 г.). Послѣ отиде да по-
мага на Тисескы-ты Българи, кои-то въ сѣщѣ-тѣ
годинѣ бѣхѣ захванѣли шестогодишнѣ-тѣ войнѣ съ
Карла Великаго, царя на Франкы-ты. Византійци-ти,
като видѣхѣ, че Българе-ти отивать да помагать на Па-
нонскы-ты Българи, мисляхѣ, какво Българія ся ли-
шява отъ нужды-ты войскы, та е слаба; заради това
рѣшихѣ ся да нападиѣтъ ненадѣйно отгорѣ ѿ и да
ѿ прѣвземѣтъ. Тѣи быха могли да постигнѣтъ намѣре-
ніе-то си, ако да не бѣ ся появилъ на Българскый
прѣстолъ *Крумъ*, кой-то съедини Дунавскы-ты Бъл-
гаре съ Тисескы-ты и съ това распространи и усили
царство-то на днѣшнѣ Българіѣ. Отъ нѣгово врѣмя
ся начина другъ періодъ за народнѣ-тѣ ни Историѣ. X

Забѣлѣжваніе върхъ първый періодъ.

Като не ни сѣ извѣстны вѣтрѣшни-ты дѣла на
Българскѣ-тѣ държавѣ въ онова врѣмя, то немо-
жемъ и да знаемъ сѣще-то Българско правленіе, какво
е было; т. е. каквы законы и сѣдилища е имало,
какъ и отъ каквы чиновницы ся е управлявало и какво
политическо положеніе е имало. Само може ся каза,
че испърво е было самодържавно и наслѣдственно, а
отпослѣ, отъ Кормеса нататѣкъ, станѣло аристокра-
тическо и избирателно. X

Въ тоя періодъ достойно за забѣлѣжваніе е това,
че Българско-то царство въ Мисіѣ вмѣсто да ся усили

още повече, колкото отивало на напредъ, а то на-
 противъ, слабвало. Причина на това нѣгово ослаб-
 ваніе сѣ были, както ся види, несъгласіѣ-та и раз-
 дори-ти, на кои-то изворъ-тъ е былъ Цареградскый
 дворъ; защото, като разгледаме само непрѣстанны-
 ты боеве измежду Гърцы и Българы и послѣдны-тъ
 епохъ на Българско-то правленіе, доста добръ щемъ
 ся убѣдимъ, че Византійскы-ти Императори, като
 немогли да изгонятъ Българы-ты изъ области-ты си
 или да имъ унищожятъ власть-тъ, тѣхъ употрѣблявали
 обикновени-тъ си лукавъ политикъ за да привли-
 чятъ на свои-тъ странъ членове-ты на царскъ-тъ фа-
 миліѣ, както и нѣкои отъ боляры-ты, членове на
 Българскыя съвѣтъ, съ намѣреніе да имѣтъ съ тоя
 начинъ всякога рѣкъ въ Българско-то правленіе за да
 разсѣватъ раздоры между Българскы-ты първенцы.
 И дѣйствително тыя послѣдни-ти стапхъ на партіи,
 раздвоихъ народъ-тъ и затрихъ царскъ-тъ кръвъ.
 Съ това тѣхъ безъ да ся догадять, приготвихъ една
 ужасна и смъртоносна пропастъ не само на Българ-
 ско-то царство, нѣ и на цѣлыя Българскый народъ, кой-
 то на малко бѣше остало да падне въ нея и да ся затрие
 съвсѣмъ отъ свѣта, както ся е случило това съ много
 други народы, кои-то ся живѣли въ оныя врѣмена,
 а днесъ и имя-то имъ ся нечюе по земь-тъ. За това
 ные имаме да благодаримъ на славныя онзи Българ-
 скый юнакъ, *Крумъ Великый*, кой-то съ голѣмо-то
 си остроуміе и отлично-то си юначество можя да под-
 крѣпи Българско-то царство и народа му.

да наряди правленіе-то си; той издаде законъ, на кой-то по-главны-ты точки сѣ слѣдующы-ты:

1) Който отъ чиновницы-ты въ правительствовѣ употребилъ нѣкоѣ интригѣ (кошунство) и клеветѣ, такожде и който отъ членове-ты на съѣзда сѣ улови за нѣкое подкупване, най-първо ще сѣ увѣри царь-тъ за него и послѣ строго испытване погрѣшкѣ-тъ му, ще сѣ осѣди на смърть.

2) Никой отъ богаты-ты да не прибира у дома сѣ обвиненаго за неправдѣ или за грабежѣ чиновника, защото никакъ ще му сѣ земе иманіе-то.

3) За да сѣ не ошивать хора-та, та да правять лошавины сѣ нѣяство-то сѣ, да сѣ истѣргнѣтъ вѣщкы-ты лозя.

4) Който сѣ улови въ кражбѣ да му сѣ отрѣжѣтъ рѣцѣ-тъ; а ако нѣкой отъ сыромашѣ е откраднѣлъ, на такъвъ да сѣ строшѣтъ крака-та за да не може да проси: само за първѣ пѣтъ нѣгови-ти пріятели да съберѣтъ помежду сѣ нѣщо за да му помогнѣтъ; а който на такъвъ непомогне, да сѣ земе иманіе-то му.

За нарядданіе тоя законъ, казвать, да сѣ подкачили Крума причины-ты, отъ които паднѣло Аварско-то царство. Той като побѣдилъ Авары-ты (Обры-ты), заповѣдалъ да му доведѣтъ най-стары-ты отъ затворены-ты робы, та гы пыталъ за причины-ты, които сѣ докаралы царство-то имъ да сѣ изгуби; а единъ отъ тѣхъ, който сѣ почиталъ за по-първѣ, казалъ, че за да падне царство-то имъ, причины-ты были сѣщы-ты, отъ които всякога сѣ

пропадали и щѣтъ пронадать и най-силны-ты Държавы, т. е. интригы-ты и клеветы-ты, неправда-та, подкупување сѣдници-ты, продаване правдѣ-тѣ, чинове-ты и мылость-тѣ, раскошество-то и нѣянство-то.

Това накара Крума да ся занимава въ първы-ты 6 години отъ царуване-то си само за нарѣдѣн на вѣтрѣшны-ты дѣла въ царство-то си, а въ 807 г. захвана ся на бой съ Гърцы-ты и то съ намѣреніе да разшири прѣдѣлы-ты на Българскѣ-тѣ Държавѣ. Въ първыя си воененъ походъ той ся отправи за Одринъ (Едрене), дѣто ся удари, нѣ исполни. Вторый походъ направи за въ Македоніѣ, кога ся извѣсти, че Гърци-ти ся събирать покрай рѣкѣ Струмицѣ. Тамъ нападна на тѣхъ, та изби голѣмцы-ты имъ и прибра венчкы-ты имъ военны работы, които бѣхѣ оставили побѣгнали-ти; послѣ нападна на градъ Срѣдицѣ и го прѣвзе. Тукъ Българе-ти избихѣ 6000 душъ Гръцкѣ войскѣ и многома отъ гражданы-ты и отнѣхѣ до 1000 фунта злато, косто Гърци-ти бѣхѣ донели въ военныя си станъ за да го раздѣлять на събраны-ты войскы въ Македоніѣ. Като ся извѣсти за това Императоръ Никифоръ, много ся разлюти и излѣзе самъ съ войскѣ-тѣ си изъ Цариградъ за да си отмъсти. Кога стигна до Българскы-ты прѣдѣлы, даде волякъ на своиѣ-тѣ разжѣтенѣ за заплатѣ войскѣ да нападне на Българскѣ-тѣ земѣ и да плѣни, що намѣри. Въ това врѣмя, додѣ Гърци-ти ся занимавахѣ съ грабительство по прѣдѣлы-ты мѣста, Крумъ не надѣйно имъ ся показва съ распаленѣ-тѣ си войскѣ

ВТОРІЙ ПЕРІОДЪ.

*Отъ утвърждаваніе-шо на Българи-шы у новж-шж имъ
земж до покръщаваніе-шо имъ (802—861 г.).*

Въ тоя періодъ отъ Българскѣ-тѣ Исторіѣ глѣдаме да ся съединяватъ Тисескы-ты и Дунавскы-ти Българе и да ставать единъ силенъ народъ, кой-то по-отнапрѣдъ бѣдствувахе отъ могущественно-то оражіе на Франкы-ты и Византійцы-ты. Това съединеніе на Аспаруховы-ты и на четвъртый Кубратовъ сынъ Българи поднови и усили осповѣ-тѣ на Българско-то царство по край Дунава, което намалко бѣше остало да стане жьртвѣ на несъгласіе-то. Тукъ виждаме да ся приготви славно поприще за Българскыя народъ; тукъ глѣдаме Българи-ты да ставать вече значителенъ народъ по всичкѣ Европѣ и да привличать по-вечко вниманіе-то на сѣврѣмненны-ты лѣтописцы.

КРУМЪ или КАРАНЪ.

Както Българе-ти въ Мисіѣ имяхъ почти непрѣстанно бой съ Византійцы-ты и бѣхъ захванѣти повечето въ воинственны работы, сѣще тѣмъ и Българе-тивъ Паноніѣ неостаяхъ почти никога мирни, а всякога имяхъ борбѣ ту съ Авары-ты, ту съ Франкы-ты. По едно врѣмя Тисескы-ты Българе подпаднѣли подъ Аварскѣ власть, нѣ въ 766 г. тѣ ся поддигнѣли подъ прѣдводителство на Крума, та ся освободили. Тогази поставили за върховенъ управитель на свое-то Господарство Крума, кой-то ся прослави съ юначе-

ство-то си въ разиы боеве съ Франкы-ты: той можя да устои на срѣщѣ силнѣ-тѣ войскѣ на Карла Великаго, кой-то покори толкови народы въ Германіѣ и ги покрѣсти.

Нѣ колкото юнашкы и да ся боряше Българско-то Господарство, пакѣ неможяше да устои до много врѣмя на срѣщѣ такъвѣ единѣ спленѣ и могущественѣ народѣ, както що бѣхѣ Франкы-ты. Заради това Българскый Господарь, като видѣ, че Франкескы-ты войскы щѣтъ нападнаѣтъ Господарство-то му, той повыка на помощь Дунавскы-ты си единородцы, отъ кои-то получи доволно войскѣ, та ѣ присѣдини съ своѣ-тѣ и тѣй можя гърдо да ся опрѣ противѣ нападанія-та на Карла великаго. Той можя да защити не само свое-то, нѣ и другы нѣкон Славенскы княжества, васали на Българи-ты.

Крумъ понеже прѣдвиздаше паданіе-то на Българско-то царство въ Мисіѣ, рѣши ся да го подкрѣпи, като присѣдини два-та Българскы дѣла и състави едно само Българско правленіе. Въ 802 г. той ся прѣвъзгласи отъ народа за царь на Българско-то царство покрай Дунава и избра за столицѣ *Прѣславъ*. Въ онова врѣмя Обри-ти пакѣ бѣхѣ ся поддигнали върху Тисескы-ты Българи и искахѣ да ги владѣятъ. Новый царь отиде самѣ съ войскѣ-тѣ си, та ги покори и довърши прѣвземаніе-то на царство-то имѣ. Когато ся връщаше отъ войнѣ-тѣ съ користи и съ множество робы, Българе-ти го посрѣщнахѣ отъ всякъдѣ съ голѣмѣ слава и почесть. По пристиганіе-то му въ своѣ-тѣ новѣ столицѣ, първа-та му грыжя бѣ

и други драгоценны матеріи, които да струватъ 50 фунта злато.

3) Да върне назадъ вещицы-ты робіе, отведенны въ прѣмнѣлы-ты боеве, такожде и вещицы бѣжанцы.

4) Каквыто природны произведенія и стоки ся вносятъ въ Българско, да носятъ Българскы печати, такожде и търговци-ти имъ да имать свидѣтелство отъ Българскы-ты началства, а Българскы-ти подданици да търгувать свободно по градове-ты на Имперіѣ-тѣ.

Никифоровый прѣемникъ Михаилъ, като незнающе, що да рѣши врѣхъ тяжкы-ты Крумовы условія, той поиска мѣстѣ-то на Духовенство-то за поданны-ты Христіане, а мѣстѣ-то на Сената за другы-ты точки. Сѣѣти-ти не ся мнѣхъ безъ казаніе: Патріархъ-тъ и други духовни и міреки чиновници казваха да му ся проводятъ пѣколко отъ Българы-ты, а на тѣхно мѣсто да ся доведѣтъ другы отъ потомцы-ты на оныя Българы, които бѣхъ ся прѣселили въ Малѣ Азіѣ още въ врѣмя-то на Юстиніана II; нъ Архымандритъ Теодоръ Студитъ ся противѣ много на това мѣстѣ; той думаше, че неприличя на Христіанско-то имя да ся прѣдадѣтъ сынове-ти на църквѣ-тѣ въ рацѣ на идолопоклонницы-ты. Отъ другѣ странѣ и Сенатъ-тъ незнаяще що да рѣши: защото условія-та врѣхъ търговѣ-тѣ и годишны-ты даванія можяхъ да ся прѣгълѣхъ, нъ да ся даде половина отъ Тракіѣ и Македоніѣ, това не бѣ никакъ за прѣгълѣщане. Най-сѣтѣ Императоръ-тъ отказа на Българскыя посланикъ, какъ

непріема никое условіе. Тогасъ Драгомиръ ся върна въ Българинѣ, и приказа за всичко това на Крума, а той ся разсърди, та веднага нападна на Месембріѣ, и слѣдъ тридневнѣ обсадѣ прѣвзе ѣ въ конеца Октомврьвѣ отъ 812 г.

Слѣдъ усояване - то на тоя градъ Българскый царь ся отправи съ войскѣ-тѣ си за Едрене, дѣто ся срѣщна съ Гърцкѣ-тѣ войскѣ, та направи нѣколко сбиванія; нѣ болѣсть, що измори многома отъ Българи-ты въ онова врѣмя, принуди го да ся върне назади. Императоръ Миханлъ и всички-ты Цариградскы жители испърво много бѣхѣ сѣ уплашили, като гледахѣ, че освѣнь що прѣвзехѣ Българети Месембріѣ, на още и успѣшно напрѣдвахѣ, та могаѣ достигна и до Цариградъ; нѣ кога ся научихѣ за Крумово - то дръпаніе, подойде имъ малко сърдце на мѣсто. Тѣ ся готвихѣ прѣзъ всичкѣ-тѣ зимѣ за бой: Императоръ-тъ заповѣда да ся съберѣтъ всички тѣхны войскы отъ Европѣ и Азіѣ и да ся въорѣжатъ противъ Българи-ты. Въ сѣмъ - то врѣмя и Крумъ, колко-то можѣ, събра войскѣ, и въ 813 г. прѣзъ пролѣтъ - тѣ потегли право за Едрене. Близу при тоя градъ той ся срѣщна съ Миханла, който такожде самъ прѣдвождаше войскѣ-тѣ си и бой - тѣ ся започна.

Испърво двѣ-тѣ непріятелскы войскы ся удари-хѣ нѣколко пѣти, нѣ безъ успѣхъ. Най-сѣтнѣ Гърцкый царъ като гледаше, че Българска-та войска е десять пѣти по-малко отъ нѣговѣ-тѣ, мисляше, какъ навѣрно ще надвѣе; заради това рѣши

и безъ да ся удрятъ, само страшно-то Крумово появяване на кара Гърци-ти да бѣгать, а многома отъ тѣхъ приобѣдиха въ Българскѣ-тѣ странѣ. Между тѣхъ самоволны пришельцы имало, както казвать. и единъ Аранинъ, на имя *Евтимій*. Той научилъ Българы-ты да правятъ стѣнбойны сѣчива и другы потребности оръдія, каквыто тѣмъ до тогачи незнаяли.

Никифоръ, ядосанъ и за да си покрые срама, раздаде ѣмъ живо извѣстіе въ Цариградъ, че навелъ и достиглъ да влѣзе въ Крумовы-ты палаты; а пакъ за да неплѣзе съвсѣмъ нальжѣ, той събра голѣмъ войскѣ и тръгна пакъ за камъ Българскъ (811 г.). Крумъ, като видѣ ненадѣйно безбройно-тѣ Никифоровѣ войскѣ, не ся нае испърво да излѣзе на срѣщѣ ѣ, нъ поиска миръ; а Гърцкый царь понеже отказа съ голѣмъ гърдостъ Крумово-то исканіе и навлѣзе въ Българскѣ-тѣ земѣ; то Българскый царь заповѣда да стане народно оуълченіе противъ Гърцы-ты: тогачъ отворѣдомъ захванѣхъ да ся стичать Българе подъ народный прѣнорецъ, та за малко врѣмя ся събра силна войска, коюто самъ Крумъ поведе изъ планинѣ-тѣ, дѣто бѣхъ пристигнали неприятели-ти. Кога приближи до тѣхъ, изедѣжъ заповѣда на войскары-ты си да заловять всички-ты тѣсны мѣста, освѣтъ странѣ-тѣ, отъ дѣто тѣмъ бѣхъ дошли; и на 25- ѣ Юліа прѣзъ ноцъ-тѣ самъ Крумъ съ мечъ въ рѣжѣ напрѣдъ, като гладенъ левъ нападѣ силно на Гърцы-ты, та отвори борбѣ, която трая цѣлъ ноцъ. Сбиваніе-то стана много ужасно: Българе-ти потѣнахъ до колѣни въ крѣвъ и бойно-

то поле ся покри съ Гърцкы трунове, които Никифорова гърдостъ направи да станѣтъ жертвъ на Българскыя мечъ. Най-сѣтиѣ и самый Императоръ, послѣ откакъ изгуби почти всичкѣ-тъ си войскѣ заедно съ голѣмцы-ты си, падна въ Крумовы рѣцѣ. Тогази Крумъ му рече: „*кога нещещъ мира, на ти събъра!*“ и тоеъ чясъ повелѣ да му отрѣжѣтъ главѣ-тъ и да ѣхъ патѣхѣтъ на еднаъ вършинѣ за да ѣхъ видятъ всичкы-ты му храбри и побѣдоносци войскаре. Послѣ зановѣда да ѣхъ направлятъ на чяпѣхъ, обкованѣ съ злато и сребро, та изъ неѣхъ пѣяше вѣно за *наздри-вицѣхъ*, кога ся веселеше съ бояры-ты си.

Слѣдъ тоя бой Крумъ отиде въ Тракіѣхъ, по брѣгове-ты на Черно море, та прѣвзе градове: Дебелтъ и Аххыелю. А въ сѣще-то врѣмя бѣше проводилъ брата си Мортагона, та прѣвзе градове: Вереѣхъ и Пловдивъ, а въ Македоніѣхъ: Филиппи, Струмицѣхъ и други. Послѣ това Крумъ отиде, та обсади Месемвріѣхъ, главнѣхъ крайморекѣхъ крѣпость на Имперіѣхъ-тъ; нѣ додѣ ѣхъ държеше тѣѣ обыколена, той си прѣсмѣтна, че му сѣ доста оныя мѣста, що прѣвзе отъ Гърцы-ты, та трѣбѣа да ся върне за да даде вѣков нарѣдбы въ царство-то си, а пакъ въ Цариградъ проводи войводѣхъ си Драгомира за да направи миръ, ако пристанѣтъ Гърци-ти по тыя условія:

1) Мелеонъ въ Тракіѣхъ да бѣде границѣхъ между двѣ-тъ държавы.

2) Императоръ-тъ да бѣде длъженъ да про-вожда всякѣ годинѣхъ за обѣкло на царя пурпуровѣхъ

ся да ѿ нападне съ всичкѣ-тъ си силѣ. Отъ другѣ странѣ и Крумъ, като ся извѣсти отъ шпиѡны-ты си, че Гърцы-ты намѣрявать да направятъ голѣмо нападаніе върху му, извиква на храбры-ты си войскаре съ юнашкыя си распаленъ гласъ. изважда мечя си и трѣгва съ Левекыя прѣпорецъ непрѣдъ, та напада на Гърцы-ты, кои-то бѣхъ веке въ нападателенъ вървежъ и тѣй двѣ-тъ непріятелскы силы ся заловихъ пакъ за ножа, та ся пролѣ много кръвь въ 10-й день отъ Јуніа. Насърдени-ти Михаилови войскаре изгубихъ всекѣ дързость само отъ Крумово-то появяване, кое-то ги направи неволно да си напомнятъ за пораженіе-то на свои-ты братія що погынѣхъ заедно съ Никифора, въ послѣдній бой. А пакъ Крумови-ти юнаци напротивъ: безъ да си промѣнятъ сърце-то, выпускахъ ся съ прѣзрѣніе на мѣкушаты-ты Гърчолы и безмилно постилахъ съ трунове-ты имъ бойно-то поле, додѣ най-сѣтиѣ малцина, що бѣхъ остали, зехъ да бѣгать, та съ това причиниха помежду си голѣмо смѣщеніе, въ което ся избихъ единъ другы. А Императоръ-то имъ едвамъ можя да избѣгне съ вѣскоцинѣ отъ хора-та си. Той отиде съ плачь въ столицѣ-тъ си, дѣто отчаянъ сваи, отъ главѣ-тъ си царскѣ-тъ коронѣ, коѣто цареграждане-ти положи-хъ на военачалника Лва Арменина.

Слѣдъ тол бой Крумъ обсади Едрене, гдѣто остави брата си да продължава обсадѣ-тъ, а самъ той съ по-много-то си войскѣ трѣгна за Цариградъ, опустоши околности-ты му и ся спрѣ до стѣны-ты му, дѣто принесе жьртвѣ Гръмнику. Това Българско появяване

подъ стѣны-ты на Гърцкѣ-тѣ столицѣ до толкова
 уплаши жители-ты ѱ, щото мнозина отъ тѣхъ зеха да
 отпращать домочадіѣ-та си въ Малѣ Азіѣ. Гърцкый
 царь, като незнайше, що да прави за да си упаци
 столицѣ-тѣ, пустивыкаче да выкатъ : мало и голѣмо да
 става и да ся въорѣжява. Крумъ, ако и да обиколи добръ
 града отъ камъ сушѣ-тѣ, нѣ пакъ неможяше нищо да
 му направи, като иѣмаше нуждиѣ-тѣ флотѣ за да прѣ-
 еѣче и отъ камъ море-то сношеніе-то на Цариградъ
 съ отерѣниѣ-тѣ Азіатскѣ странѣ, отдѣто гражданае-
 ти пріемахъ голѣмѣ помощъ. Заради това намысли за
 по-добръ да извѣсти на Императора, че иска да на-
 прави миръ, ако му пристане на тыя условія : Гръци-
 ти да му плащатъ данъ и матеріѣ велѣкѣ годиниѣ. а
 сега да го остави Императоръ-тъ да влѣзе на конь
 въ Цариградъ и да си забіе копіе-то прѣдъ Златны-ты
 врата. Левъ му отговори, какво трѣбва тѣи сами двама
 да ся видятъ, та да ся разговарятъ за това и опрѣ-
 дѣли му мѣсто за събиране край море-то, близу до
 Влахериѣ. Тукъ Гърцкый царь лукавнуваше съ това ;
 той бѣ намыслилъ въ тоя случай да измами Крума,
 та да го затріе : заради това бѣ заповѣдалъ на нѣкол-
 цина войскары да ся скриватъ при назначено-то мѣсто
 и, щомъ имъ даде знакъ, тѣи да ся спуснатъ, та да
 убійатъ Българскыя Царь. Въ това врѣмя Крумъ, съ-
 дружентъ отъ нѣколницѣ свои голѣмцы, дохожда и
 щомъ стѣпядолу отъ бонѣ, веднага ненадѣйно нападатъ
 върху му скривати-ти войници ; нѣ той въ сѣщѣ-тѣ ми-
 нутѣ съ невидимѣ скоростъ ся мѣтва пакъ на бонѣ и
 тѣй сполучва да ся избави отъ ненадѣйниѣ-тѣ за него

опасность. По него испращяхъ нѣколко стрѣлы, та
го ранихъ, нѣ легко: само едишъ отъ другары-ты му,
министръ-тъ на зимание-давание-то ся уби и други
двама быдохъ уловени и земени като робие въ Цари-
градъ.

~~33~~ Слѣдъ това Българе-ти, кои-то почитаха като
богъ царя си, распалихъ ся отъ праведенъ гнѣвъ за
причиненъ-тъ имъ обидъ отъ Гърцкѣ низость
и направихъ да имъ заплатятъ скѣпно Гърци-ти
за лукаво-то си покушеніе камъ любимыя имъ
Господарь. За малко врѣмя всичкѣ Цареградска
околоность ся обърна на прахъ и пепелъ: Чър-
квы, манастире, Царскы палати все изгоряхъ отъ
Българи-ты; великолепни-ти стѣлпове и статуи около
манастиръ Св. Мамы быдохъ испотрошени и сравнени
съ земѣ-тъ; всичко пространство отъ Босфора до
Черно море наши-ти опустошиха и разграбихъ, а
кожкото Гърцкы робие имъ паднахъ въ рѣкѣ, тѣхъ
избихъ. Оттамъ Крумъ отиде въ Тракийскыя Херсо-
несъ и на пѣтя всичко, що срѣщна, прѣдаде го на
огнь; прочютый за хубость-тъ си и ягчинъ-тъ си
мость надъ рѣкѣ Атиръ (Кара-су) быде разваленъ
отъ Българи-ты; градове: Силиврія, Даонъ, Родо-
сто, Апра, Ганосъ и други по оныя мѣста все быдохъ
съсипани и разграбени, а жители-ти имъ изсѣчени
такожде отъ Българскы рѣцѣ. Само градове Ираклія
и Папинъ, защото бѣхъ добръ укрѣпени: първый съ
ягкы стѣны, а второй съ много защитницы, немо-
жяхъ да станѣтъ жертвѣ на Българскѣ-тъ мсть.
Жители-ти, отъ Апра и Ганосъ, кои-то бѣхъ забѣ-

гнѣли и скрѣти въ горѣ-тъ между тыя два града, наскочихъ ся отъ Българы, и, мажне-ти отъ тѣхъ быдохъ исклани, а жены-ты съ дѣца-та ся отведоха, робіе заедно съ иманіе-то имъ.

Наситенъ отъ тоя обиръ Крумъ ся отправи по течение-то на рѣкѣ Еврѣ (Марицѣ) и отиде въ Едрене, дѣто завари брата си да го дѣржи още въ обсадѣ. Тамъ събра заедно и двѣ-тѣ войскы, нѣговѣ-тъ и братовѣ-тъ му, та за малко врѣмя прѣвзе и тоя второй градъ слѣдъ столицѣ-тъ въ Имперіѣ-тъ. Послѣ това дозволи на войскѣ-тъ си да разграби града, а 12,000 робіе, освѣтъ, жены и дѣтца, излови и проводи ги оттатѣкъ Дунава въ Тисекѣ-тъ область. Таково быде отмщенье-то, съ което Българе-ти си отвърнихъ на Гърцкыя царъ за нѣговѣ-тъ лукавѣ и безчестнѣ постѣпкѣ.

Подиръ това зима-та понеже приближаване, Крумъ ся върна съ много робы въ Българіѣ, дѣто ся залови пакъ за вътрѣшнѣ-то развитіе на отечество-то си. Той опрѣдѣли робы-ты да работятъ земѣ-тъ, та съ това успѣли земледѣліе-то, което отнапрѣдъ бѣше много слабо; распространи искусства-та, рѣкодѣлія-та и занаяты-ты, кон-то ся донесоха изъ Гърцко; писа да му проводятъ нѣколко вѣщи Арапы, кон-то да могатъ да научятъ Българы-ты да правятъ не само корабы и оръдія за бой, нѣ и другы разны машинны, нужны за въ общежитіе-то. Освѣтъ тыя той ся грядяше много и за улесненіе-то на народнѣ-тъ търговіѣ заради това заповѣда да съзидать по Черно море корабы, отъ кон-то едни да служатъ за прѣнасяне стоки, а

другы за съставяне Българскѣ флотѣ. Укрѣпи такожде и нѣколко крайморскы градове, отъ кои-то най-първъ бѣше Анхыело, прославенъ за добро-то си пристанище и за згодно-то си мѣстоположеніе за кораблестроеніе. Крумъ понеже много желаше да живѣе въ нѣкой крайморскы градъ, той прѣнесе столицѣ-тѣ си отъ Прѣславъ въ Анхыело.

Между това война-та съ Византійцы-ты още ся продължаваше; Българе-ти, що бѣхѣ поставени да вардятъ новопрѣвзеты-ты мѣста въ Тракияѣ и Македоніѣ, дигахѣ оттамъ жители-ты, Българе, по-отнапрѣдъ прѣселены по тия мѣста и ги проваждахѣ да ся заселяватъ пакъ въ Българіѣ; повече-то отъ тия Българи бѣхѣ пріяли вече Христіанскѣ-тѣ вѣрѣ. Додѣто Великій Крумъ ся занимаваше съ вѣтрѣшны-ты работы на царство-то си, имаше още прѣзъ зимѣ-тѣ проводенѣ войскѣ отъ 30,000 душъ, за да продължава опустошенія-та въ Гърцѣ-тѣ земѣ; тя бѣ достигнала до Аркадіонолъ, когото обсади и слѣдъ малко время прѣвзе. Тогази ся испроводихѣ още 50,000 робиѣ за да ся населятъ въ Българско (814 г.).

Византійцы-ти неможяхѣ вече да търпятъ пагубы-ты, кои-то имъ ставахѣ отъ Българскѣ странѣ; заради това събрахѣ всичкѣ-тѣ си силѣ и трѣгнахѣ съ голѣмѣ войскѣ да нападнѣтъ на Българіѣ и отъ по сухо и отъ по море. По едно врѣмя бой-тъ ся започна, нѣ въ едно сбиваше, близу до Анхыело, Българе-ти изгубихѣ; мнозина отъ тѣхъ паднахѣ мърви и ранени, а другы отдохѣ въ плѣщъ. Тая случка силно распаши изново Крума, та заповѣда да станѣтъ

такывы приготовленія, кон-то други нѣтъ не сѣ ставали; той душаше: »въ тоя бой трѣбова или да загинѣ или да прѣвземѣ Цариградъ«. И така събра не само Българи, нѣ и Авары и Славяны; направи много стѣнобитны и други потрѣбны оръдія за бой, а за прѣнасяне-то имѣ ся приготвиха 5000 кола (815 г.). Вещко бѣше готово и Царь-тъ бѣ вече въ часа да трѣгне за Цариградъ, когото намѣряваше да прѣвземе оттамъ Влахерискѣ-тъ странѣ; нѣ ненадѣйна болѣсть го въспрѣ отъ нѣтъ: тя го хвърли на лѣгло, разслаби го много и слѣдъ малко врѣмя прѣкъсе живота му на 1-й Априліа. Нѣгова-та смъртъ причини неутѣшимѣ скѣрбъ въ сѣрдца-та на всички Българи; цѣлый народъ много врѣмя оплаква и жяли великыа си царь и добрый отецъ Крума. Въ това врѣмя, колкото Българе-ти ся ужалихѣ, толкова повече Гърци-ти ся зарадвахѣ и развеселихѣ; Цареграждане-ти отъ радость бѣхѣ си направили приказкѣ, че ужъ кога былъ Българскый Царь въ сѣтны часове, Ангели отъ небе-то извѣстили на оныя Гърцы, що бѣхѣ отишли съ флотѣ-тъ по Черно море на Българинѣ, какво языческый царь умира, та да ся радвать Христіане-ти. Крумъ остави двама наслѣдницы, *Докула* и *Цока*.

ДОКУМЪ.

32 Когато наслѣди Докумъ Бащныа си прѣстолъ, на Гърцы-ты ся искаше да направять миръ съ Българы-ты, та имѣ го и прѣдложихѣ; нѣ новый Царь имѣ го отказа: защото немисляше по-малко отъ своя прѣдшественникъ за отмъщеніе на непріа-

тели-ты на Българско-то царство. Той, за да неспълни онова намѣреніе, което баща му имаше въ послѣдни-ты си дни, тръгна съ приготвенѣ-тъ войскѣ и близу при Месемвріѣ ся срѣщна съ Гърцкѣ-тъ войскѣ, та веднага ѣж удари и въ първо-то си сѣйване сполучи: защото направи непріатели-ти да ся разбѣгаты; нъ въ второ пакъ изгуби, та трѣбаше да ся върне въ земіѣ-тъ си за да доуцки щетѣ-тъ, която добу въ послѣдне-то сраженіе.

Слѣдъ връщане-то си въ Българіѣ Докумъ допълни всичко, отъ щото ся лишаваше, и, откакъ ся приготви добрѣ, на другѣ тѣ години (816) излѣзе пакъ на бойно поле. Въ това врѣмя Гърцкый царъ ся извѣсти отъ шпионы-ты си за опрѣдѣленный день, въ който Българе-ти намѣрявахѣ да нападнѣтъ на Гърцы-ты, та зе единъ дѣлъ войскѣ и отиде да ся скрие тайно задъ единъ рѣтъ, близу до Българскыя станъ; на става прѣзъ нощъ-тъ, додѣто Българе-ти спѣхѣ, та гы нападва тайно съ скреты-ты си войскары и избива мнозина отъ тѣхъ. Между другы-ты ранены въ тѣхъ нечаяннѣ борѣхъ, случи ся да ся рани тяжко и самый Докумъ, който слѣдъ малко умрѣ въ млада-ты си години. Тогази Гърци-ти намѣрихѣ врѣмя да прѣмнѣтъ въ Българіѣ и да напавятъ поше единъ пакъ онова, което Българе-ти толкосъ пакъ имъ направихѣ въ врѣмя-то на славныя си царъ Крума. Нъ Българе-ти, ненавикнѣли да глѣдаты да ся тѣпче земя-та имъ отъ мекушаты Гърцы, ставаты гърделиво, та гы изгонваты вѣнъ отъ прѣдѣлы-ты на Българіѣ.

ЦОКО.

За наследникъ на Българскый прѣстолъ Докумъ остави брата си Цока. Той ся показа страшенъ гонитель на заробены-ты Христіане, които Крумъ бѣше прѣселилъ отъ Тракія и Македонія въ Българія: съ люта смърть наказа, колкото. Христіанскы поучители намѣри въ земѣ-тъ си и мнозина отъ Христіаны-ты избѣ. Нѣ и той слѣдъ малко врѣмя ослабѣ и быде убитъ отъ свои-ты си, които много бѣхъ го намразили за безпѣтны-ты му дѣла: защото, вмѣсто да ся занимае съ полезны работы за Царство-то, той гоняше и затриваше безъ никаквѣ причинѣ оныя, които трѣбаше да работятъ земѣ-тъ. Но тыя причины тоя Българскый Господаръ царува твърдѣ малко врѣмя.

МОРТАГОНЪ.

Подиръ Цоковѣ-тъ смърть, като нѣмаше за наследникъ други, то Българе-ти възкачихъ на праздныя прѣстолъ Крумовыя братъ *Мортагона*. Въ нѣгово-то царуване Българе-ти помирясаха съ Гърцы-ты: Императоръ Левъ, за да ся поуспокои отъ камъ Българскѣ странѣ, прѣдложи договоръ на новыя царъ, който го прія и заключи тридесетогодишній миръ. Приказва ся, че при заключване-то на тоя миръ, Гърцкый царъ ся заклѣлъ въ имя на Българскы-ты богове, а Българскый — въ имя на Христіанскыя Богъ. Въ 820 г. нѣколко съзакятни-

ци убихъ Два Арменина и на нѣгово мѣсто поставихъ Михаила II Балба. И тоя новъ Императоръ потвърди мира съ Българы-ты и спріятелн ся съ Българекыа царь; затова въ 822 г. когато Ома за- влада една чясть отъ Имперіѣ-тѣ въ Малъ Азіѣ и провъзгласи ся за царь, а послѣ нападна и на Цариградъ съ намѣреніе да го прѣвземе, тогасъ Мортагонъ отиде на помощь Императору. Ома, като видѣ, че иде Българска войска отгорѣ му, остави столицѣ-тѣ, коѣ-то държеше въ обсадѣ и обърна ся върху Българы-ты. Иъ и тѣи безъ да губятъ врѣмя, нападнѣхъ немыслостиво на Омовѣ-тѣ войска, та избѣха повече отъ половицѣ-тѣ, а остала-та ся резобѣга по горы-ты. Въ тоя бой Мортагонъ зе много робы, награби ся съ много военны работы и отнесе ги въ земѣ-тѣ си. Ома понеже неможяше вече съ малко-то си войска да бѣхте Цареградскы-ты стѣны, потегли ся на назадъ: нъ въ врѣмя на врыщаніе-то му, Михаилъ на- падна отгорѣ му, та го улови и наказа съ люта смърть.

Въ Мортагоново врѣмя най-важно събытіе сѣ былы сношенія - та на Българско-то царство съ Франкско-то, когато Българе-ти сѣ искали да завладѣхъ три славянскы племена: Бодрици, Тимочяни и Кучяни, които сѣ ся намирали между рѣкы Тимокъ и Дунавъ. Въ това врѣмя (824 г.) тѣхный князь *Борна* искалъ помощь отъ Франкскыа царь Лудовикъ Благочестивый; нъ той непріятъ прошеніе-то му особно за това, защото имало въ Ахенъ Българскы посланници, проводени за да свържатъ пріѣ-

1871 г. 11 мартъ. Царь Михаилъ II.

телекы съѣзъ съ Франкы-ты. Въ 825 г. пакъ друго посланство отъ Българекъ странъ отишло за да о-прѣдѣли и установи прѣдѣлы-ты между Франкско-то царство и Българекъ-тѣ земь въ Паноніѣ. На най-сѣти въ 826 г. и трете посланство было испрово-водено да нека или оирѣдѣленіе на границы-ты или да обяви отъ Българекъ странъ бой на Франкы-ты. Слѣдъ пѣколко прѣнія Мортагонъ ся рѣшилъ за послѣдне-то, и въ 827 г. прѣминѣлъ прѣзъ рѣкъ Дравъ въ Паноніѣ, а оттамъ нападналъ на Франк-скы-ты области, т. е. влѣзъ въ оныя мѣста, за които бѣше ся породило прѣніе и въ които живѣя-хъ казаны-ты Славенскы племена, та гы прѣвзелъ и покорилъ подъ Българекъ власть. Лудовикъ ся дигна противъ Българы-ты за да гы изгони, нѣ по-неже неможя никакъ да успѣе въ боя, той ся върна назади, а Българе-ти сполучихъ да распространить власть-тѣ си и да разширять прѣдѣлы-ты на земь-тѣ си въ Паноніѣ да достигать отъ Будинъ до изво-ры-ты на р. Тиссъ и отъ другъ-тѣ странъ на Ду-нава, между Тимокъ и Сърбскъ Моравъ.

Въ тия врѣмена Христіанство-то ся сѣяше отъ прѣселенцы-ты Христіаны и тѣхны проповѣдницы измежду Тисскы-ты Българы, отъ които мнозина бѣ-хъ пріѣли Христовъ-тѣ Вѣрѣ; а Мортагонъ, като небѣше никакъ расположенъ камъ това свято нѣщо, наказа съ лютѣ смърть мнозина отъ новообращены-ты Българы и отъ проповѣдницы-ты имъ. Въ чи-сло-то на послѣдны-ты е былъ и Едрепскый Епископъ, Еммануилъ, който пріѣ мѣченическый вѣнецъ за

Христіанскы-ты си дѣла, що бѣ прѣдиріахъ за покрѣщаніе на Българы-ты.

Царсградскый съвѣтъ искаше да защити гонимы-ты Христіаны въ Българіѣхъ, нѣ неможя да направя нищо по причинѣхъ на тридесетогодишній миренъ договоръ; заради това Императоръ-тъ ся сно-разумѣ тайно съ Унгры-ты (Маджары-ты, които бѣхъ ся появили тогазъ на-скоро) и поддигна гыза да помогнѣхъ на Христіаны-ты, които искахъ да си упазя върѣ-тѣ, та да оставятъ Българско и да отидѣхъ да живѣхъ пакъ въ Гърцкѣ-тѣ земѣхъ. Оттогазъ Унгри-ти чясто хванѣхъ да нападѣхъ на Българско-то Господарство въ Паноніѣхъ, доде най-сѣтихъ го прѣвзехъ и станѣхъ му управителе.

Мормагонъ никакъ нещяше да отпусти Христіаны-ты изъ земѣхъ-тѣ си, а напротивъ: принуждава-ше и покрѣстены-ты Българы да ся откажятъ отъ новѣхъ-тѣ си върѣхъ и да припознахъ пакъ идолопоклонство-то; нѣ най-сѣтихъ умрѣ около 836 г.

ПРЕСІЯМЪ или ВЛАДИМИРЪ.

Слѣдъ смъртъ-тѣхъ Мортагоновѣхъ на Българскый прѣстолъ възлѣзе сынъ му *Пресіамъ*, нарѣченъ и Владимиръ (836 г.). Той като добръ и благосклоненъ Господаръ освѣи що подтвърди заключеныя миръ отъ баща му съ Византійцы-ты, склони ся още и на Императорово-то исканіе, за да освободи плѣнены-ты Христіаны да си отидѣхъ въ отечество-то. Нѣ това плѣгово дозволеніе за да си идѣхъ Христіане-ти не ся мина безъ кръвопроливане; плѣкои си боляре отъ

Българскій съвѣтъ, послѣдователи Мортагоповы, противихъ ся за нѣколко врѣмя на Христіанско-то отпущаніе. Между това Пресіамъ излѣзе да пѣтува по държавѣ-тъ си за да обиде нѣкои градове въ Македоніѣ, а послѣ отиде въ Солунъ. Тукъ той ся прѣбави много врѣмя, защото околностъ-та на тоя градъ бѣше населена повечето съ Българи, Христіане, както и първенци-ти въ града бѣхъ повечето такывы. Достойно за забѣлѣжаніе е, че мнозина отъ тыя Българе бѣхъ влѣзли въ службѣ у Византійскѣ-тъ Имперіѣ, и достигнѣхъ до голѣмы чинове и достоинства.

Въ това врѣмя, додѣто отсѣтствуваше Пресіамъ изъ столицѣ-тъ си, дошла една флота изъ Дунава по Влашкы-ты брѣгове за да земе плѣнени-ты Христіане изъ Българіѣ. Вижда ся, да е станѣло това по тайно съгласіе на Българекый царь съ Гърцкый; нъ Българекы-ти войводи. що бѣхъ по границы-ты, противихъ ся и лецяхъ да отпуенѣтъ Христіаны-ты, на най-сѣтиѣ слѣдъ нѣколко сбиванія между Унгры и Гърцы отъ еднѣ странѣ и Българи отъ другѣ, 12,000 душъ Христіане еполучихъ да ся нахвърлятъ въ корабы-ты, та си отидохъ прѣзъ Цариградъ въ Македоніѣ. Това даде причинѣ да подозрѣтъ Българе-ти на царя си, че е станѣлъ тайно Христіанинъ, та кога ся върна въ Българіѣ, намѣри много противници, кои-то го имахъ за таенъ Христіанинъ, а прѣдатель на богове-ты имъ; нъ той съ свое-то търпѣніе и добродушіе умѣеше да ги укротява да мирувать.

При отхождане-то на плѣненны-ты Христіаны, трѣбова да забѣлѣжимъ, че отъ тѣхъ нѣкомъ родомъ Българе остави въ Цариградъ; между тѣхъ е былъ единъ младъ момѣкъ на имя *Василь*, кой-то възлѣлъ въ Царекъ службѣ при единъ Сенаторъ, та достигалъ до най-высокъ чинъ въ Цареградскый дворъ и най-естьнъ, въ 867 г. възлѣлъ на Византійскый прѣстолъ. Той е извѣстенъ подъ имя *Василій Македонецъ*. Слѣдъ него възлѣзохъ сынове-ти му: *Левъ Философъ* и *Александръ* и впускъ му *Константинъ Багрянородный*, а поелъ потомци-ти му: *Романъ II*, *Василій II* и *Константинъ* царувахъ и славно поддържяхъ Иточно-Римскѣ-тъ Имперіѣ.

Около 840 г. захвана тригодишнѣ войнѣ съ Властимира, Сърбскыя Кралъ, нъ свърши се безъ никаквъ успѣхъ. Пресіамъ си почина около 843 г. а на свое мѣсто остави сына си *Бориса*, чрѣзъ когото Българскый народъ трѣбовало да се проевѣти съ Евангелскѣ истинѣ и да припознае съица небесенъ Отецъ.

БОРИСЪ.

Тоя славный Господарь пріе въ рѣкѣ жезлъ-тъ отъ правленіе-то на Българско-то царство въ 843 год. А прѣди годишѣ врѣмя, слѣдъ смърть-тъ *Еофановъ* (842) на Византійскый прѣстолъ бѣше възлѣлъ малолѣтный му сынъ *Михаилъ III* подъ на-стоятелство на Майкѣ си *Еофодоръ*. Тридесетогодишній миръ, заключенъ между Българи и Гърцы, приближаваше да се свърши (въ 845 г.) и Борисъ се некаше да захване бой съ Гърцы ты: защото си

мысляше, че ще може лесно да распространи прѣдѣлы-ты на държавѣ-тѣ си въ Имперіѣ-тѣ при царуваніе-то на една женѣ, която лесно може да се уплаши. И тъй той ся приготви за бой и извѣсти ѿ намѣреніе-то си, а Императрица-та му отговори съ тѣя думы: »азъ съмъ готова за бой, нѣ мысли добръ, че ако ми надвѣнешъ, съ това малкѣ славѣ щешъ придобънешъ: защото си надвѣлъ на женѣ; а ако ли пакъ азъ ти надвѣмъ, тогасъ за тебъ ще бѣде голѣмъ срамъ«. Както и да е работа-та недостигнала до бой, нѣ станѣло сговоръ помежду, та ся потвърди миръ и отъ двѣ тѣ страны.

Между условія-та отъ тоя миренъ договоръ най-главны сѣ былы слѣдующы-ты: 1) Да ся върнѣтъ нѣкои плѣнници и отъ двѣ-тѣхъ страны: Борисъ искаше отъ Θεодорѣ сестрѣ си, която была заробена и отведена въ Цариградъ прѣди 38 годины, въ врѣмя-то на Лва Армянина; а той отъ своиѣ странѣ да ѿвърне знаменитаго монаха Θεодора Куфаря, който пакъ отъ Българы-ты былъ заробенъ и отведенъ въ Прѣславъ; и 2) Императрица-та да остави на Българіѣ единъ странѣ, която была область на Загорѣ. Слѣдъ подновяваніе-то мира съ Византійцы-ты, Борисъ влѣзе въ сношеніе съ Лудовика, Нѣмскыя Императоръ, а между това все княдеше отъ единъ странѣ да притѣснява и да подчинява Славенскы-ты племена въ Тракіѣ и Македоніѣ, които ся управлявахъ отъ свои си князове. Около 853 г. Борисъ ся съедини съ Савескы-ты Славяны, та проводи войскѣ въ Паконіѣ, дѣто Нѣмскы-ти пѣководци нѣ избихъ.

Въ сѣщѣ-тѣ годинаѣ Борисъ отвори войнаѣ съ Сърбы-ты и Хърваты-ты съ намѣреніе да ги подчини подѣ власть-тѣ си, и би ся съ тѣхъ до 860 г. нѣ и той както бѣща си ерѣцна голѣмы съпротивленія. Въ едно ераженіе съ Сърбы-ты, наши-ти изгубихѣ много мъртвы и заробены, между които бѣше и старый Борисовъ сынъ съ дванадесять боляры: нѣ Борисъ заключи миръ съ Сърбы-ты, та избави сына си и боляры-ты и върна ся въ държавѣ-тѣ си. Съ Сърбы-ты и прѣдни-ти Българскы царіе ся бихѣ за да ги покорять, нѣ съ Хърваты-ты Борисъ първъ начпа да ся бие.

Тѣсно-то пріятелство измежду Цареградскый и Прѣславскый дворове быде причина да ся убѣди Българскый Царь въ Христіанскѣ-тѣ вѣрѣ, и да пожелае да ѣхъ прійме не само той, нѣ и народъ-тѣ му. И дѣйствиелно той пріе св. крещеніе отъ Св. Методіа въ 861-въ годинаѣ, отъ коѣто ся захваща другъ періодъ за Българскѣ-тѣ Исторіѣ.

ТРЕТИЙ ПЕРІОДЪ.

Отъ покрещиѣ-шо на Българи-шы до паденіе-шо на царство-шо имъ подѣ Византійцы-шы (861—1190).

Въ тоя періодъ отъ народнѣ-тѣ ни Исторіѣ глѣдаме вече на Българскыя народъ като на народъ Христіанскый: Евангелска-та свѣтлина му открыва пѣтя на истинѣ-тѣ и поставля го въ ряда на просвѣщеніе-то отъ това врѣмя. Тукъ отъ еднаѣ странаѣ Българско-то царство ся усилюа още повече; разширява си

прѣдѣлы-ты; развива ся : влиза въ по-добро политическо отношеніе съ другы-ты Христіанскы силы и достига до най-горенъ стѣпень съ славѣ-тѣ си. А отъ другѣ странѣ Българска-та книжнина ся възрождава и за малко врѣмя направля такывы усѣхы, съ които трѣбваше да ся просвѣтять не само Българе-ти, нѣ и другы-ти Славянскы племена, които пріяхъ испослѣ на себе си Христово-то имя; На кѣсо да рѣчемъ: въ врѣмя отъ тоя періодъ с была всычка-та слава на Българскыя народъ, на нѣгово-то царство и на книжевность-тѣ му; нѣ както славно ся захваща то, тѣй ся и несвърши: въ конца му съ жялость гядаме Българы-ты да подпадатъ за нѣколко врѣмя подъ Византійскѣ власть.

ПОКРЪЩАНІЕ НА ПРѢСЛАВСКЫА ДВОРЪ И НА БЪЛГАРЫ-ТЫ.

Христіанство-то, което бѣше станѣло търпимо въ Българіѣ въ Пресіамово-то врѣмя, още тогази бѣше привлѣкло любопитство-то на Прѣславскыя дворъ, въ който безъ сѣмнѣніе и царскый сынъ Борисъ се е въепиталъ. Заради това испослѣ въ царуване-то си Борисъ, още когато потвърди съ Гърцы-ты мира заедно съ вѣротърпимость-тѣ, коѣ-то баща му бѣше въвелъ, намысли да постави Българскѣ-тѣ Държавѣ въ ряда на Христіанскы-ты държавы: защото виждаше вече, че слава-та на Гръмника и на другы-ты богове отъ день на день ослабваше прѣдъ Христіанскѣ-тѣ образованость, която напрѣдваше и пра-

вяше блистателны успѣхы; а язычество-то на противъ: остающе въ всичко на назадъ. По тѣмъ причинѣ той пожела да разбере добръ Христіанскѣ-тѣ Вѣрѣ, пѣйшы-ты законы и обряды, съ намѣреніе да ги въведе въ Царство-то си; и, за да си испълни желаніе-то за това, той ся допытвалъ отъ посланницы-ты на Императрицѣ Теодорѣ, които чияхъ въ Прѣславскыя дворъ за подновяване пріателство-то между Българско-то и Гърцко правителства. И явно е, че тѣи още повече сѣ възбуждали любопытство-то на Българскыя царь. На това много е помогналъ и Монахъ Теодоръ Куфаръ, който, въ робство-то си у Българинъ, живѣяше въ Царскыя дворъ, та много пѣти е ималъ случай да разказва на Бориса за нестыпыты на Христіанскѣ-тѣ Вѣрѣ. ✕

Аспорядъ условія-та на послѣдній миръ, когато ся върнѣ въ бащини-ты си палаты царска-та сестра, покрѣтена въ Цариградъ отъ малкъ, въсѣнѣтана и изучена въ правила-та на Православиѣ-тѣ Вѣрѣ, тя пай-добръ можѣ да увѣри брата си Бориса не само съ благочестивы-ты си слова, нъ и съ самыя примѣръ отъ нравственно Христіанско поведеніе. Подиръ лейно-то дохождане явява ся въ Прѣславскыя дворъ и [Св. Меѳодій. Тоя Българскый Апостолъ най-много подѣйствува съ убѣжденія-та си прѣдъ Българскыя царь; той му показа срѣдство, какъ може ся обърни народъ-тъ въ Христіанство и пай-сѣтиѣ склонѣ Бориса да прійме св. Кръщеніе. Св. Меѳодій живѣяше въ царскый палатъ подъ имя *Римскы живописецъ*, ако и да бѣше сѣщъ Българинъ и по-старъ братъ

на Константина философа, който въ монашество-то си ся нарѣче *Кирилъ*. Тия двама братіа Българскы просвѣтителне пропехождахъ отъ благочестивы родители. Българи въ Солунъ и бѣха въспытани добръ въ Христіанскъ наукъ. Тѣхна-та голѣма ревность за да приведхъ единородцы-ты си братіа Българи въ недро-то на Христіанскъ-тѣ Чърквѣ ги поддигна най-много да дойдхъ въ Българинъ и да станхъ причина на нейно-то просвѣщеніе.

И тѣй единъ день, додѣто владѣеше поцна тишина въ великій градъ Прѣславъ. Борисъ, тайно отъ свои-ты подданицы, прие св. Кръщеніе отъ св. Методіа заедно съ двама-та си сынове *Владимиръ* и *Симеонъ*, а слѣдъ тѣхъ и вепчко-то му домачядіе заедно съ дворяны-ты му. Въ кръщеніе-то си Борисъ ся нарѣклъ *Михаилъ*, но имя-то на Императора Михаила. X

Слѣдъ покръщаніе-то на Прѣславскый дворъ не ся мина много и Царь-тѣ проводи нарочно посланницы въ Цариградъ, въ Германію и Римъ за да явятъ на тамошни-ты владѣтели това велико събытіе въ Българинъ. А пакъ въ Държавъ-тѣ си издаде указъ на свои-ты подданицы да ся въвожда общенародно Христіанска-та Вѣра. Това царско повеленіе неможя да разгнѣви толкова народа, колкото боляры-ты и управители-ты. Тѣи възмѣтиха народа и поддигнахъ го противъ царя: отъ десять области Българе поддигнахъ главъ и за малко врѣмя Прѣславскый дворъ ся видѣ въ опасность. Нѣ Борисъ, въоръженъ съ кръста на грады-ты си и съ 48 душъ отъ дворя-

ны-ты сы, дързновенно излиза ерѣщѣ размирницы-
ты, та гы удари и покорява гы. Тогази всякой ся
почюди на необикновеннѣ-тѣ царевѣ силѣ, съ кою-
то можа да емири бунта. На другыа день 52 душѣ
боляре быдохѣ изловени и смъртно наказани; тоя
примѣръ подѣйствува на народа, та по-голѣма-та
часть отъ Прѣлавцы-ты склонихѣ да ся покрѣстятъ:
изъ съ това бунтъ-тъ ся несвърши: по вѣщкы другы
градове и области възмѣщенія-та ся умножявахѣ и
царь-тъ пѣмаше друго що да прави, освѣнь да ся
приготи за вѣтрѣшенъ религіозенъ бой. който ся
продължи цѣлы осемъ години, додѣ най-сѣтнѣ въ
869—870 г. Христіанство-то вѣстѣржествува всежду
изъ Българинѣ. X

Въ тыи размирны години между другы-ты си
работы Борисъ ся грыжяше още да постави и новѣ-
тѣ вѣрѣ въ рядѣ. Той щомъ ся кръсти, проводи
посланикъ въ Цариградъ да иска отъ Императора
Михаила да му испрати проповѣдници и учители отъ
Христіанскы-ты Българи, що живѣяхѣ въ Македо-
ниѣ. Въ всякой градъ опрѣдѣли да ся направятъ
чърквы и училища и вѣдомъ распрати учены хора
да проповѣдатъ и да поучаватъ народа по языка му.
Той поднови мира съ Грцы-ты и го направи вѣченъ,
а спротивъ условія-та на тоя миръ Императоръ-тъ
прѣдаде на Българи-ты всечко-то княжество За-
горѣ, което отдавна бѣ населено съ Българи Христі-
аны, та зато бываше много пѣти причина за крѣво-
проливны боеве между Гърцы и Българи. Явно е,
че тогази Борисъ е намѣрилъ тукъ много учены Бъл-

гары, отъ които е съставилъ първо-то Българско духовенство.

Продълженіе отъ Борисово-то Царуваніе.

Слѣдъ покръщане-то на Българи-ты по едно врѣмя ся породиха прѣирны измежду двѣ-тъ Чърквы Восточнаѣ и Западнаѣ, побудены отъ интересъ врѣхъ Българи-ты. Цареградскый Патрикъ искаше да подчини Българи-ты подъ духовна-тъ си власть по причинѣ, че ужъ Гърци-ти гы были покрѣстили и че той имъ былъ проводилъ за пръвъ и хтъ священники, които ако и да были Българе, нѣ были Гърцкы подданыицы. Отъ другѣ странаѣ и Римъ-Папа пакъ съ другы доказательства ся мѣчяше да прѣведе Българи-ты, та да си распространи власть-тъ и умножи слава-тъ. И тѣй и единый и другый глѣдаше да ся ползува нѣщо си отъ новоокръстены-ты.

Между това Михаилъ-Борисъ, понеже желаяше да установи Българскѣ народнѣ Еерархыѣ, иска отъ Патрика да му рѣкоположи единъ Архыепископъ надъ Българско-то духовенство; нѣ Гърцкѣ му отказа исканіе-то. Тогази Царь-тъ проводи пакъ до Папѣ Николая посланикъ съ дарове за да иека да му направи единъ Архыепископъ, който да бѣде Българинъ 866 г. Папа-та вмѣсто Архыепископъ проводи му двама священники *Исакъ* и *Формоза* за да залѣжатъ Българи-ты и да гы подчинятъ подъ власть на Господаря си. А Борисъ безъ да даде нѣкое вниманіе на проводены-ты Папскы хора, въ 867 г. провожда въ Цариградъ Боларина

си Петра до събора, въ който присѣдѣствахъ папскы-ты легенди (посланици) и вѣсточны-ты патрици, та да прѣдложи: кой отъ два-та прѣстола, Римскый ли или Цараградскый ще даде на Българи-ты Архыепископъ? Рѣшеніе-то на тоя въпросъ быде въ ползъ на Вѣсточнѣ-тѣ Чърквѣ: Императоръ Василій Македонскый принуди Патріарха Игнатіа да рѣкоположи за Българекы Патрикъ *Архыепископа Теофилакта*, който послѣ дойде въ Българіѣ съ нѣколко Гърцкы служители и имѣ прѣстола си въ Прѣлавъ.

Въ время на Цариградскыя патрикъ Фотіа Гърцко-то духовенство захвапа да извличя много злато и сребро изъ Българіѣ и да прави злоупотрѣбленія изъ между народа; затова Борисъ исплѣди венчкы-ты Гърцкы священники изъ Държавѣ-тѣ си и направи да ся отдѣли Българска-та Јерархія отъ Гърцкѣ-тѣ.

Новопросвѣщенный-тъ и родолюбивъ Българскый царъ освѣтъ що ся трудеше да покрѣща народа си, грыжяше ся съвременно и да го просвѣти съ истинско ученіе. По нѣговѣ заповѣдь Св. Кирилъ и Методій прѣведохъ най-нуждны-ты книги отъ Св. Писаніе, та съ това дадохъ голѣмъ лесинѣ народу да ся учи и просвѣщава на матерныя си языкъ, а отъ другѣ странѣ быдохъ причинѣ да ся захване Българска книжница, за развиваніе на кождо царь-тъ съ голѣмъ ревность ся стараше. И тѣй тя испослѣ ся обогати, та освѣтъ дѣто послужи на Българскый народъ, быде за въ ползъ сѣтъ и на други

Славянскы племена, както и до днѣсь още ся служать съ немѣ Русси-ти и Сърби-ти въ църковно-то Богослуженіе.

Двама-та Българскы просвѣтителе, откакъ учихѣ и проповѣдахѣ слово Божіе на наши-ты прадѣды, въ 861 г. трѣбвало да оставять Българинѣ и да отидѣтъ въ Моравинѣ, за да поучявать пакъ новопокръстены-ты моравцы, на conto прѣдадохѣ Св. Писаніе и учихѣ ги такожде на Българскый языкъ. Тукъ тѣх прѣсѣдѣхѣ довольно врѣмя и извадиха ученицы, които сѣ *седмопочешници-ши*, а именно *св. Климентъ, Гораздъ, Ангеларій, Наумъ, Савва* и др. Отъ тѣхъ св. Климентъ сѣ былъ родомъ Българинъ, а и друзи-ти были учени на Българскый языкъ. Въ това время Католическо-то дѣховенство, понеже гонеше на Българскыа языкъ Богослуженіе-то заедно съ служители-ты му въ Моравинѣ, то казани-ти седмопочетници быдохѣ принуждени да оставять оныя мѣста и да дойдѣтъ въ Българинѣ (885 г.), дѣто Българскый царъ ги приѣ съ радость и опрѣдѣли ги да работять за просвѣщеніе-то на народа му. Слѣдъ нѣколко врѣмя Климентъ, който ся намираше въ царскый дворъ, быде проводенъ отъ царя за вѣроучитель въ область Кутмавицѣ, у Албанинѣ, дѣто былъ управитель Добетъ. Тукъ Св. Климентъ достигналъ да има до 3500 ученицы. X

При всичкы-ты си другы старанія Борисъ ся грыжилъ такожде да даде добръ отхранѣ и на сынове-ты си: слѣдъ покръщаваніе-то имъ той ги далъ въ учителскы рѣцѣ за да ся изучать първо на

Христіанско ученіе, т. е. законы-ты и длѣжности-ты на вѣрѣ-тѣ. Владимиръ като по-возрастенъ недавалъ твърдѣ вниманіе на щото го учили; той обичалъ да прѣминува время-то си повече съ увеселителны дружества: тѣхны-ты ласкателства го благодаряха много по-добрѣ отъ тяжкы-ты уроцы, що му доказвахъ непетливство-то на бога Колада, който вѣлно позволяване челоуѣку да ся весели. А малкый Симеонъ съ голѣмъ ревность и прилѣжаніе ся учеше, та всякога усѣпно напѣдуваше въ ученіе-то си; заради това и добрый му отецъ го проводи за да свърши науки-ты си въ Цариградъ. Тамъ понеже ся учи при най-добры-ты и учены учителя, той можя да свърши философіѣ-тѣ, да изучи Гърцкѣ-тѣ словесность и да прочете както съчиненія-та на стары-ты философы, така и писанія-та на новы-ты чърковны учителя. И тѣй въ-нѣгово-то лице ся приготви единъ мѣдръ и достоенъ паслѣдникъ на Българскыя прѣстолъ. Симеонъ, откакъ свърши ученіе-то си, пѣтува по различни градове и области въ Имперіѣ-тѣ, на тога ся върна въ отечество-то си.

Борисъ, послѣ откакъ обениа съ толкось добрины държавѣ-тѣ си, най-сѣтиѣ пожела да прѣмине поелѣдни-ты дни отъ живота си въ постъ и молитвѣ, та въ 885 г. остави прѣстола на по-голѣмыа си сынъ Владимира, а той отиде да живѣе въ манастирь. Нѣ слѣдъ три години быде принужденъ да остави монашеско-то жилище и да ся върне пакъ въ своя палатъ за да накаже недостойныа си намѣстникъ, който токо що ся отдалѣчилъ баща му, прѣдалъ ся на вся-

кактвъ видъ развратность, грабежъ, злодѣяніе и пай-
сѣтнѣ поискалъ да възвърне и новопокръстенныа на-
родъ пакъ въ язычество. Заради това Борисъ го
свали отъ прѣстола, извади му очи-тѣ и хвърли го
въ тъмницѣ, а на нѣгово мѣсто постави Симеона,
комуто послѣ откажъ даде приличны-ты си отеческы
свѣѣты и наставленія, върна ся пакъ въ монастыря,
дѣто си почина въ 907 год. X

СИМЕОНЪ.

Въ 888 г. Кога прѣдаде Борисъ правленіе-то на
сына си Симеона, Българска-та. Дѣржавъ ся прости-
рала отъ великѣ или Българскѣ Моравѣ до устие-то
на Дунава и оттукъ по всичко-то Черноморско при-
брѣжіе до Бургазекый заливъ; но чяеть отъ сѣвернѣ
Тракіа, почти по цѣлѣ Манѣдоніа до рѣкѣ Ибаръ, по
горнѣ Албаніа и по земи-ты въ Влашко и Паноніа.
А всичко това пространство на Българско-то Цар-
ство дѣлило ся на десять голѣмы области или Госпо-
дарства, отъ които едно было въ Влашко; двѣ въ
Сърбіа и Кроаціа, едно въ Паноніа (отвѣдъ Дуна-
ва); другы двѣ былы въ населены-ты страны отъ
сѣщы Българи, въ Паноніа (отсамъ Дунава);
едно въ Албаніа и едно въ Загорѣ; а пакъ оста-
лы-ты двѣ былы въ истѣ-тѣ Българіа. Упра-
вителе-ти на тия области сѣ ся наричали господа-
ре, а ако происходили отъ царскѣ кръвь — князове.
Всеяко Господарство ся дѣлило на уряды или окрѣгы.
За всичкы-ты Господарства имало е въ Българіа
единъ върховенъ Господарственъ свѣѣтъ, съставенъ

отъ шесть душъ великы войводы и толкова боляры, та на тоя съвѣтъ сѣ ея доносялы отвѣтъъ венчкы военны (ипострапшы) и господарственны (вѣтрѣшны) работы на прѣглядваніе. Членове-ти на съвѣта, както ея види, сѣ ея избирали и промѣнували.

Общенародный Съвѣтъ или Сенатъ ебылъ непромѣняемъ и съставлявалъ ея е отъ другы велможы, парѣчени боляре, които сѣ управлявали вѣтрѣшны работы; начальници-ти, които сѣ управлявали войскѣ-тъ, наричали ея войводы и намырали сѣ ея съ войскѣ-тъ повече по границы-ты за да пазятъ Държавѣ-тъ отъ нѣпріятели; а пакъ нѣкои си отъ войводы-ты были опрѣдѣлени като начальници въ укрѣплены-ты градове и въ твърдины-ты по Българіѣ, както що сѣ были твърдини-ты по край уетіе-то на Дунава, по границы-ты срѣщѣ Византійскѣ-тъ Имперіѣ и по границы-ты въ Кроаціѣ и Паноніѣ срѣщѣ Франкы-ты; такъвъ е былъ укрѣпленный градъ Будинъ.

Симеоново-то царуване е пай-славна-та епоха въ Българскѣ-тъ Исторіѣ. Той като истинно образованъ и ученъ чловѣкъ знаеше какъ да управлява Българскѣ-тъ Държавѣ и съ това да увеличава нѣй-нѣ-тъ славѣ. Най-първа-та му грижа бѣше за да усили царство-то си и отвѣтрѣ и отвѣтъ; заради това пай-първо очисти венчкы противны духове на христіанство-то, които ея потаяхѣ въ сърдца-та на нѣкои стары боляры, та съ това направи по венчкѣ Българіѣ вѣдомъ да бѣе Евангелека-та свѣтлина. Въ нѣгово вѣмя въ всякъ чрвѣкъ ея проповѣдаше отъ

учены проповѣдници на Българскы слово Божіе на народа, който бѣше убѣденъ въ истинѣ-тѣ, та съ голѣмо усърдіе ся етичаше да слуша мѣдры-ты христіанскы и нравственны поученія. Симеонъ, освѣтъ дѣто насърдяваше учены-ты да списвать и да прѣвождать на Българскы языкъ различни книги, та съ това да ся умножиwa новоочета-та наши книжнина; иъ и той самъ много пѣти зимаше перо-то, та списваше по нѣщо, полезно за народа си, кого-то много желаше поскоро да въведе въ пѣтя на образованность-тѣ. и дѣйствиетелно: въ негово врѣмя глѣдаме Българи-ты по прозвѣщеніе-то си да ся сравнявать съ товрѣмепны-ты просвѣщены народы. X

Въ 889. г., когато ся въскочи на Византійскый прѣстолъ Левъ Философъ, дълговрѣменный миръ из-между Българинѣ и Империнѣ-тѣ ся развали отъ Гърцы-ты; защо-то прѣстѣннѣхъ условія-та му, съ които прѣжни-ти Императори давахъ особны правды на Българскы-ты търговцы за да си правять свободно търговинѣ-тѣ по Имперскы-ты градове.

Подбуди си отъ зависть нѣколко първи цареградскы търговцы, на които глава-та были двама най-богати *Сшавраки* и *Козма*, забрахъ да притѣснять Българскы-ты търговцы въ Цариградъ и Солунъ и да имъ зпмать безъ мѣръ мыто (гюмрукъ). Наши-ти ся отнесохъ за това до Симеоново-то покровителство, а той като ся извѣсти за всичко подробно, прѣдстави тѣхъ работѣ на Императора и понесе, спорядъ условія-та на мира, да ся оздрави търговия-та на Българ-

скы-ты търговцы въ Имперіѣ-тъ; нъ Императоръ-тъ зе за нищо Симеоново-то исkanie.

Това даде причинѣ на Българекыя царь да отвори бой противъ Гърцы-ты, та веднага навлѣзе съ войскѣ-тъ си въ Тракіѣ. Тогази Императоръ-тъ проводи на срѣщѣ му Прокопіа Кринита съ войскѣ, та ся посрѣщнахъ и ударихъ вѣколко пѣти, нъ въ полѣдне-то сбиваніе Гърци-ти изгынахъ заедно съ военачалника си, а колкото Българе, служителие на Императора ся уловихъ робие въ тоя бой, царь-тъ заповѣда да имъ изрѣжять носове-ты и да ги прово-
дятъ въ Цариградъ.

Левъ, като видѣ голѣмѣ-тъ Симеонѣ силѣ, не ся нае да продължи самъ войнѣ-тъ; заради това проводи генералъ Никита Склира съ много дарове да нека помощъ отъ унгарекы-ты прѣдводители Арпада и Курсана, които били въ това врѣмя отвѣждъ Дунавско-то устие. Въ исто-то врѣмя проводи по Дунава флотѣ, а по сухо войскѣ подъ прѣдводителство на Фока. Императоръ-тъ, понеже ся уповаваше на Унгары-ты, намисли да залѣже Симеона, та му проводи посланикъ да нека ужъ да направятъ миръ, и съ това да му отложн приготовленія-та; нъ Симеонъ зпаяше вече за Левовы-ты сношенія съ Унгары-ты, такожде и за военны-ты приготовления, които етаяхъ въ Цариградъ; заради това заповѣда да турятъ посланика подъ стражѣ и въ исто-то врѣмя тръгна срѣщъ военачалника Фока. X

Кога-то Българекый царь былъ приближилъ вече до непріятеля, пріѣлъ ненадѣйно извѣстіе, какво Ун-

гри-ти прѣминѣли съ Гърцкы корабы Дунава, разбѣли тамошня-тъ Българскѣ войскѣ и хванѣли да опустошавать край-Дунавскы-ты мѣста; тогазы той оставя Фока и отирава ся камъ Унгры-ты, които въ това врѣмя бѣхѣ ся наплѣнили и усилили отвѣдъ Дунава. Той прѣмина рѣкѣ-тъ за да нападне на тѣхъ съ малко-то си войскѣ; нѣ быде принужденъ да ся оттегли въ Доростолъ (Силистрѣ) 890 г. Колкото робы му зехѣ Унгри-ти въ тоя бой, прѣдадохѣ ги на Гърцы-ты.

Симеонъ за да ся избави отъ единый непріятель, та да може да глѣда само на другыя, проводи да иска миръ отъ Императора, който го пріѣ съ радость и спорядъ условія-та отпусти му, колкото Българи робы бѣше зель отъ съжзницы-ты си. Сега Българскый царь възви всичко-то си оръжіе възъ Унгры-ты: той наладна съ всичкѣ-тъ си силѣ на тѣхъ, та ги нави и не само що ги принуди да оставять Българскы-ты мѣста, нѣ пропѣди ги и отъ самы-ты имъ жилища: отъ една странѣ Българе, а отъ другѣ Печенези принудихѣ разбиты-ты Унгры да идѣть въ Паноніѣ (892 г.).

Симеонъ, като прогони единыя непріятель, дойде рядъ пакъ за другыя, за когото му бѣше главно-то намѣреніе. Прѣзъ всичкѣ-тъ години той ся готви добръ за бой, и въ 893 г. навлѣзе съ силны войскы въ области-ты отъ Имперіѣ-тъ. Близу при Българофигъ, малъ градецъ между Цариградъ и Едрене, срѣщна ся съ Гърцкы-ты войскы, та наладна съ голѣмѣ расналеность отгорѣ имъ и избѣва ги до

единъ. Тая побѣда надъ Гърцы-ты принуди Императора да иска миръ, който ся заключи по сѣщы-ты условія отъ прѣжнія длъговрѣмененъ миръ. И дѣйствително тоя миръ ся уварди до самъ-тъ Императоровъ смъртъ (911 г.) Разстояніе-то на това осемнадесятогодишно мирно врѣмя е славна-та епоха на Българскъ-тъ книжнинъ.

Прѣзъ вѣщы-ты тыя 18 години Българія бѣше мирна и захванѣта въ книжевно развитіе и образованіе; само между 905 и 908 г. Унгри-ти съдружени съ Русеы два пѣти нападахъ на Българскы-ты области въ Паноніѣ, който ся управлявахъ отъ двама намѣстници: южна-та ся управляваше отъ *Мену-мораша*, а сѣверна-та — отъ *Золана*; нъ Симеонъ проводи срѣщъ нападатели-ты доволно войскъ прѣзъ Влашкѣ, та ги пропѣди и два-та пѣтя изъ Земѣ-тъ си.

Въ 911 г. кога умрѣ Императоръ Левъ, Симеонъ проводи пълномощны посланници за да искать отъ новыя Императоръ *Александра* да потдвърди заключеныя миръ съ прѣднественника му; изъ гърделивый Александръ повелилъ да неплѣдятъ съ безчестіе Българскы-ты посланници. Тогази примиріе-то между Българи и Гърцы ся развали, та ся начиняхъ изново кървави боеве измежду едни-ты и други-ты.

Симеонъ за да си отмъсти заради нанесено-то му безчестіе отъ Гърцкѣ страна, поведе войскы-ты си за камъ Цариградъ 912 г. Въ това врѣмя въ него владѣше междуособенъ бой за царско наслѣдіе, и слѣдъ много-то кръвпролитія между самы-ты Визан-

тійцы, на прѣстола ся качи *Коншаншинъ Дуксъ*.
 Додѣто бѣхъ тѣй забунени Гърци-ти въ Цариградъ,
 Симеонъ ся яви подѣ стѣны-ты му и наряди си
 войскѣ-тѣхъ отъ Влахериѣ до Златиы-ты врата. Това
 е было по мѣсе. Августа. Уплашенити-ти Гърци, като
 още несъземени отъ вѣтрѣшни-ты смѣщенія, небѣхъ
 въ състоиіе ни да размыслятъ за бой; заради това
 за да отдалѣчатъ непріятеля отъ столицѣ-тѣхъ,
 прѣдложихъ му голѣмо количество отъ злато и
 сребро: а Българскій царь понеже бѣше прѣглядалъ
 градекы-ты крѣпости и увѣрилъ бѣше ея, че има да
 ерѣщце голѣмы мѣчнотѣи, доде прѣвземе града, той
 ся склони на това, що му, прѣдложихъ Гърци-ти и
 оттегли ся въ мѣсто, нарѣчено *седмо поле*. Оттамъ
 проводи войводѣ Тодара съ двама-та си сынове *Ми-
 хаила* и *Нешра* въ Цариградъ, та да ся разговарятъ
 за миръ. Симеонови-ти Сынове быдохъ пріяти съ
 голѣмъ честь у Царекыа палатъ въ Влахериѣ. Тамъ
 вечеряли съ младыя Императоръ Константинъ Ба-
 грянородный, който бѣше още непълнолѣтенъ, та на
 нѣгово мѣсто владѣеше Константинъ Дуксъ: а на
 другыа день Патріархъ Николай отиде съ дарове
 при Българекыа царь за да заключатъ прѣдложеный
 миръ. Царь-тъ го пріялъ съ Христіанскѣ почестъ,
 нъ нестанѣло нищо: защото прѣдложены-ты Си-
 меоновы условія были много тяжкы за Гърцы-ты,
 та неможяхъ да ся съгласятъ. Слѣдъ това Българе-
 ти ся оттеглихъ въ земѣ-тѣхъ си и на другѣ-тѣхъ го-
 динѣхъ прѣдпріяхъ другъ воененъ походъ. X *списокъ*

Въ 914 г. Симеонъ нападна на Едрене. та го

обсади и прѣвзе; нѣ *Зоя*, управителка на Имперіѣ-тѣ, откупи съ злато прѣвзетыя градъ. Послѣ тя проводи посланницы съ много дарове до Печенегы-ты да иска отъ тѣхъ помощь а тѣи ѿ ся общахъ (915 г.) и трыпяхъ камъ Дунава, дѣто гы чякахъ вече Гърцы корабы за да гы прѣнесхъ на отсѣмныя брѣгъ, въ Българіѣ. Кога ся научилъ Симеонъ за сношенія-та на Императрицѣ-тѣ съ Печенегы-ты, възлѣ въ прѣговоръ съ Римскыя дворъ; нѣ това незадало никакъвъ страхъ на Зою, защото тя свързала миръ и съ Сарацины-ты и заповѣдала да прѣминахъ всички войскы изъ Азіѣ въ Европѣ и да вѣрватъ на Българскы-ты прѣдѣлы. Въ исто-то вѣрмя и Симеонъ събра свои-ты войскы и поведе гы противъ не-пріятеля (917 г.).

Двѣ-тѣ неприятелискы силы ся ерѣщяхъ при Анхыало, дѣто, откакъ бѣхъ ся утвърили добръ Гърци-ти у нѣговѣ-тѣ крѣпость, тѣхни-ти стари и опытни военачальници ся рѣшавать и излизать, та ударять първо тѣи Българы-ты, които токо едвѣмъ бѣхъ пристигли; нѣ неможяхъ нищо да имъ направятъ. Исполѣ станяхъ оцѣ нѣколко нападанія отъ Гърцкѣ странѣ, додѣ най-сѣтнѣ и Симеонъ отъ своиѣ странѣ ся рѣши, та нападна съ всичкѣ-тѣ си силѣ (въ 20-й день отъ Августа). Въ това сбиваніе, при рѣкѣ Ахелoa, Гърци-ти опыхахъ таково пораженіе, каквото отъ много вѣрмя небѣхъ виждали. Тукъ почти всякы-ти имъ войни заедно съ военачальницы-ты си паднѣхъ мъртви; а испроводена-та имъ Флота на Дунава подъ управленіе на адми-

рала Романа Лакатина за да прѣведе Печенегы-ты, быде принуждена отъ Българскы-ты войводы да ся върне назадъ. Слѣдъ тоя бой Българи-ти побѣдоносно отдохъ до Цариградъ. Главный-тъ Командантинъ Левъ Фока, за да запази столицъ-тѣхъ отъ нападателя, събра колкото Гърцкы войскаре бѣхъ сполучили да побѣгнѣхъ отъ боя, та ги присѣднѣхъ съ оныя, които бѣхъ пристигнѣли изъ Цариградъ и ги расположи по странъ-тѣхъ, нарѣчена *Катасиршъ*; и Българскый царь и тукъ нацѣдна прѣдъ разсѣяване на расположенъ-тѣхъ Гърцкы войска, та ѣхъ распрѣсна. Фока едва сполучи да побѣгнѣвъ Столицъ-тѣхъ, а между другы-ты убиты падна и прочютый военачалиникъ Николай Дуба. Подиръ това Симеонъ ся върна съ голѣмо тѣрякѣство въ Българскы за другы по-голѣмы приготвленія, а войска-тѣхъ си остави да варди прѣвзеты-ты мѣста въ Тракиѣ (921 г.).

Въ това время Симеонъ събра още много войска, та ѣхъ прѣдаде на двама-та си войводы Хаkana и Милита и заповѣда имъ да отидать, та да обсаждать Цариградъ, а той отиде да прѣвзима Едрене. Спорядъ царско-то повеленіе Българскы-ты войводы потегнѣхъ право камъ столицъ-тѣхъ и захващѣхъ околность-тѣхъ и Маглавъ и извѣнъ великолѣпны-ты градскы палаты на Пегійскы-ты полета. На Романа, тогавашний Императоръ докривяло най-много за Пегійскъ-тѣхъ долини и за палаты-ты, които за нѣговъ жялость, бѣхъ ся заловили отъ Българы-ты. Той заповѣда, та ся приготвихъ наскоро рядовни-ти

полеки иълковсѣ, гарнизонъ-тъ на столицѣ-тъ и Императорска-та гвардія, на гы прѣдаде подѣ главно прѣдводителство на военачалника Йоанна да излѣзе насрѣщѣ нападатели-ты, а Адмиралъ Музелей отиде да подпомага нападане-то откамъ морскѣ-тъ странѣ. Най-сѣтиѣ Гърци-ти нападнѣхѣ на Българы-ты, та ся отвори страшенъ бой, въ който Българскы-ты войводы нанесохѣ славнѣ побѣдѣ надѣ Гърцы-ты: военачалници-ти Йоаннъ и Алексіа Партикій едвѣмъ сполучихѣ да избѣгнѣтъ и да ся скрѣпѣтъ въ столицѣ-тъ; генералъ Фотинъ и много другы паднѣхѣ убити; адмиралъ-тъ, който бѣше излѣзълъ на сухо да помага, быде нараненъ и додѣто бѣгаше съ войскары-ты си за да ся хвърли въ корабы-ты, падна въ морето, та ся удави съ повечето отъ дружинѣ-тъ си; а двама-та войводы Левъ и Пота, които защищавахѣ палаткы-ты крѣпости, быдохѣ притѣснени, та ся принудихѣ да бѣгать; а пакъ когато Българскы-ты войводы съглядади, че Пегійскы-ты палати и укрѣпленія при градекы-ты стѣны оцѣ ся защищать отъ Гърцы-ты, тѣ повелиди един-ти да ся прѣдадѣтъ на огнь, а другы-ты да ся съсипѣтъ (922 г.). Това е было прѣди пятѣ-тъ недѣлѣхѣ отъ Великы посты.

Между това царъ-тъ обсаждаше градъ Едрене, който силно ся защищаваше отъ иѣговый управитель Левъ Патрикій, нарѣченъ послѣ Моро. Той много ся противи на Симеона, на най-сѣтиѣ слѣдъ дълговрѣменнѣхѣ обсадѣхѣ, принуди ся отъ гладъ да прѣдаде града на Българы-ты (923 г.). Додѣто Царъ-тъ прѣвземаше

Едрене, войводи-ты му успѣвахъ съ обсадѣ-тъ при Цариградѣ: тѣ достигнѣхъ до Θεодориный Палатѣ, та го изгориха и разбихъ, колкото Гърца войска бѣше имъ излѣзла на срѣщѣ.

Побѣдоносно-то Българско орѣжіе, понеже успѣваше въ това время на вѣсѣдѣ, Симеонъ си помисли, че е вече чясъ да ся прѣвземе Цариградѣ, и, за да ся улесни откакъ море-то, той проводи до Сарацинскыя Калифъ посланицы за да свържатъ съ него противъ Гърцы-ты съжзень договоръ, по който Сарацини-ти да нападнѣтъ по море, а Българе-ти по сухо, та да прѣвземѣтъ Имперскѣ-тъ Столицѣ и откакъ ѣ оберѣтъ, користи-ты да си раздѣлятъ и два-та съжзени народа, а прѣвзето-то мѣсто да остане на Българы-ты. Нъ Когато Българскы-ти посланници заедно съ Сарацинскы-ты минувахъ море-то за да дойдѣтъ въ Българіѣ при Симеона да потвърди и той договора, Гърци-ти нападатъ на кораба, та излавятъ и на двѣ-тѣ силы посланници-ты и отвеждатъ ги въ Цариградѣ. Тогазь Романъ, който глѣдаше съ четири очи да развали съжзения договоръ между два-та нѣму неприѣтелскы народа, заповѣда да хвърлятъ Българскы-ты посланници въ тъмницѣ, а на Сарацинскы-ты отдаде голѣмъ честь: разговаря ся самъ съ тѣхъ, распытва ги за намѣреніе-то имъ и слѣдъ това испроводи ги съ голѣмы дарове до Калифа, съ когото ся спрѣтели, а договоръ-тъ му съ Симеона развали.

При всичко това Симеонъ не ся остави отъ намѣреніе-то си. Той събра всички-ты си военны

силы и въ 923 години прѣзъ Сентемвриа пападна на Цариградъ по-сухо. А Императоръ-тъ, като ся не-наемаше да излѣзе на ерѣщъ Българско-то орѣжіе, проводи Патріарха Николая съ Михаила Стипіона и Іоанна Мистика за да молятъ Симеона да склони за миръ, нъ той ги върна назадъ и каза, че нека да ся види лично съ Императора.

Между това войски-ты му опустошявахъ Цариградскы-ты околности, а градъ-тъ отъ част на част въ по-голямъ страхъ ся нахождаше: всички мъжје, въоружени тияхъ и денъ и ноцъ да вардятъ постъпы-ты, а жены-ты съ дѣца-та имъ ся готвяхъ да минувать на Азіатскъ-тъ странъ; нъ отъ всички най-много Императоръ-тъ бѣше ся уплашилъ и смутилъ, та кога ся извѣсти, че Симеонъ нека да ся видять, подойде му сърдце на мѣсто и заповѣда да приготвятъ надъ море-то единъ палатецъ за вижданіе на двама-та владѣтели. Въ това врѣмя почти по всички Цариградскы чърквы ежедневно ся въздавахъ молитвы Богу за спасителенъ миръ; и самый Императоръ заедно съ Патріарха припадахъ въ Влахерискыя храмъ да ся молятъ съ сълзы за небеснъ помощъ. Най-сѣтнъ въ деня, въ който прѣбваше да трѣгне за виждаше съ Симеона, облѣче си отдолу ризъ-тъ на св. Богородицъ и отплува съ по-много-то си корабы, пълны съ въоружены войны за да го вардятъ и като стигна на опрѣдѣлено-то мѣсто, чякаше съ нетърпѣніе и растрѣнерано сърдце пристигване-то на Българскыя царь. Кога быде слѣдъ пладно врѣмя, Гърци-ти съзрѣхъ отъ корабы-ты си, че брѣгъ-тъ от-

камъ Българскѣ-тъ странѣ ся лъена отъ Българскы войницы, отъ които, както казвать лѣтописцы-ти, едни били украсени съ златны щитове и позлатены копия; у други ся свѣткали сребрни щитове и посребрены копия, а трети били натруфени съ различни орѣжия—, *Ахъ! шыя сѣ былы злашны-шы Българскы врѣмени!*“ (казва Венелинъ). Иай-сѣтъ дохожда Симеонъ, обиколенъ отъ свои-ты войводи и тѣлохранители; нѣ прѣди да стигне до палатеца, проводи първо да разгладать добръ мѣсто-то, на тогазъ слѣзе отъ коня и отиде при Романа, който го пріе съ голѣмо смиреніе. Въ исто-то время Цареградскы-ты етѣны бѣхѣ почърнѣлы отъ хора за да глядать това блистателно позорище (927 г.). Слѣдъ обикновенны-ты поздравленія Романъ прослѣ миръ, а Симеонъ ся склонилъ, откакъ ся пріяли прѣдложены-ты нѣговы условія, и тѣй ся еговорили. Послѣ ся опрѣдѣлихѣ и отъ двѣ-тѣ страны чиновницы, та заключихѣ мира, който ся рѣши по Симеоново щеніе. Тогазъ двама-та владѣтеле ся раздѣлихѣ и Българскый царъ ся отпрати съ войскы-ты си за въ Българію. X

Симеонъ затова повече побързалъ да заключи по-скоро миръ съ Гърцы-ты, защото трѣбало даиде да покори възстанѣлы-ты Сърби. Още прѣди да ся заключи миръ-тъ, Гърци-ти, като видѣхѣ, че изгубихѣ венчко дори до самыя Цариградъ, проводили тайно да възбунтувать противъ Българи-ты Сърбію (920 г.), която бѣше въ това врѣмя подъ Българскѣ власть и съставляваше едно отъ Българскы-

ты Государства. Кога ся извѣстилъ Царь-ть за това, проводилъ войводы *Магранса* и *Сигрицъ* съ заповѣды да уловятъ *Пешра*, Государь-ть надъ Сърбы-ты и да накажатъ бунтовницы-ты. Казаны-ты войводы отидохъ, та наказаха немирницы-ты и съ това удушнихъ бунта, а Петра свързахъ и проводихъ го въ Прѣславъ до Царя, който повелъ, та го хвърлихъ въ тъмницъ, а на нѣгово мѣсто опрѣдѣли *Павла Враняновича* за Государь въ Сърбіиъ. Слѣдъ нѣколко врѣмя Сърби-ти пакъ ся поддигнахъ по побужденіе отъ Захарія Прибиславича, нѣ и тогази Симеонъ проводилъ доволно войскъ подъ прѣдводителство на войводы *Коняна*, *Емника* и *Ецбокліа*, които разбихъ бунтовницы-ты и изловихъ първенцы-ты имъ, та ги проводихъ подъ стражъ въ Прѣславъ, а самъ Захарій ся уплашилъ и побѣгнулъ въ Кроацію. Слѣдъ умиряваніе-то на тѣхъ странъ, Българскы-ты войводы отидохъ пакъ въ Кроацію за да накажатъ и тамошни-ты бунтовницы, нѣ несполучихъ 927 г.

Слѣдъ толкози славны дѣла, които направи Симеонъ въ Българіиъ, почина си прѣзъ Маіа въ 927 годинъ. *) Той ся водилъ съ двѣ жепы. Отъ първѣ-

*) Гърци-ти, както за Крума бѣха измыслили приказъ, че когато щялъ да умира, станало ужъ пѣкакво си чудо, тѣй пишатъ и за Симеона, че нѣкой си звездоброецъ Иоаннъ прѣдказалъ, какво, ако ся отсѣче глава-та на статуѣ-тъ, която стояла на Кенроловъ; то въ сѣщій часъ Симеонъ ще умре. Императоръ Романъ повѣрвалъ думы-ты на

тѣ добылъ единъ сынъ *Михаилъ*, за когото, казвать, да е станѣлъ чърноризецъ (монахъ). Втора-та му жена была дъщеря на единъ Българскый войвода, *Георгій Сурсовуль*; отъ неѣ му ея родили троица сынове: *Петръ*, *Иванъ* и *Боянъ*. Послѣдній былъ много ученъ и искусенъ поетъ и пѣвецъ народенъ, та затова народъ-тъ го наричалъ *могеевникъ*. Слѣдъ нѣколко смѣщенія и раздоры за наслѣдство на прѣстола быде избранъ *Петръ* за Българскый царь. X

БЪЛГАРСКА КНИЖНИНА ВЪ СИМЕОНОВО ВРЕМЯ.

Двама-та основатели на *Българскъ-шъ книжнина*, ев. *Кирилъ* и *Методій* слѣдъ смъртъ-тъ си оставихъ почти всичко ев. Писаніе прѣведено на Българскый языкъ заедно съ нѣколко други съчиненія, както що сѣ: *Каноническая книга*, *Номоканонъ* или *Кормчія*, *Ошеческа книга* или *Пашерикъ* и други. Освѣтъ това тѣ оставихъ и наслѣдници, свои-ты мѣдры и достойны ученицы за да продължатъ развитіе-то на древнѣ-тъ ни книжевность. Отъ тѣя ученицы първъ е *св. Климентъ*, който още въ *Борисово* время захвана да работи въ книжевно-то поприще, а нѣгова-та дѣятельность ся успи още повече при царуваніе-то на ученолюбиваго *Симеона*. Голѣмо-то му желаніе за расностраниеніе просвѣщеніе-то между

звѣздобросца и заповѣдалъ да отсѣчатъ главъ-тъ на тѣхъ статуѣ, та въ сѣщій часъ ужъ и *Симеонъ* былъ умрѣлъ (?).

цы-ты и дума: да срамляжтъ ся убо къси ношкени и сквърни Манихей и къси погани Славани и къси азицы зловѣрци; а пакъ въ начало отъ шесто-то еп слово нашій епископъ описва великоленіе-то на царскы-ты палаты, храмове и дума: мраморомъ и мѣдиж, серебромъ и златомъ и на края за Царь Симеона казва: сѣдѣщаго на прѣстолѣ къ срацѣк висеромъ покидынкъ гривнж цѣтакж на кыи носѣца, и окръжчи на рѣжж, помсомъ вѣлѣрѣмнѣтомъ помсана, и мѣчъ златъ при кѣдрѣ висѣцѣ: при това доказва и какъ бояри-ти сѣдѣть отъ двѣ-тѣ му страны, нагрѣвены въ златы гривны, поясы, прѣстѣни и проч. — Тоя плодови-тый епископъ освѣтъ дѣто е самъ съчинявалъ и прѣвождалъ, подканялъ е и други учены Българи да ся занимавать въ книжевыи трудове.

Българскый Епископъ, *Константинъ*, който бѣ ученикъ и ревностенъ послѣдователь на Константи-на Философа или св. Кирила, по Царь-Симеоновъ заповѣдь прѣвелъ: 1) *Чешыре-шѣ слова* на Атанасіа Александрійскый противъ Аріаны-ты, въ 906 г.; 2) *Избраны слова* на недѣлны-ты Евангелія отъ св. Іоанна Златоустаго, въ 898 г.; 3) *Пяшь слова*, съчинены отъ Исидора Пилусіотскаго, прѣведены и допълнены съ неговы введенія и заключенія и съ едно негово слово и прѣдисловіе, около 898 г. На сѣща-го Константина отдавать и съчиненіе-то на простран-но-то проповѣданіе за Вѣрж-тѣ: *Написаніе о пра-вѣй Вѣрѣ*, и житіе-то на Константина Философа е отъ него списано.

Священникъ Георгій прѣвелъ за Царь Симеона *Краткъ Гражданскъ и Църковнъ Исторіѣ*, въ коѣто най-забѣлжительно е прѣвземаніе-то и разореніе-то на гр. Троадѣ отъ Гърцы-ты. Писалъ между 888 922 г.

Храбръ Чърноризецъ (монахъ) написалъ е весма забѣлжительно дѣло за Българскѣ-тѣ Писменность: Сказаніе како състави Св. Кирилъ Славянѣмъ (Българѣмъ) писмена спротиву азикѣ ихъ; а въ друго едно негово списаніе ся намѣрва това: Св. Константинъ философъ, нарицаемый Кирилъ, тѣ писмена сътвори и книги прѣложи и Методій кратъкъ его; сътъ ко еше живи, иже сътъ видѣли ихъ.

Тодѣръ Дуксовъ или *Дуксъ*, чърноризецъ, на когото имя-то ся спомянува у Иоанна Екзарха като ревностенъ любитель и помощникъ на Старо-Българскѣ-тѣ книжници. Той по побужденіе отъ Я. Екзарха былъ такожде прѣдаденъ въ съчиняваніе и прѣвожданіе различни книги.

Безименный Прѣводитель, който е прѣвелъ житіе-то на св. Антонія Великій и житіе-то на св. Панкратія.

Нѣма съмнѣніе, че освѣнь тыя има и други Старо-Българскы епитатели, на които имена-та не е открыло още врѣмя-то, нъ глѣдять повече на Българскы-ты юпоши *).

*) Всичкы досега познати Българскы Списатели съ издирени, отъ чюжды учены мъже; а списанія-та имъ ся цампирать днесъ на ръкописы, които ся

До тукъ изрядихми и назначихми (казва Шафарикъ) най-главны-ты учены мѣже, които неуморно сѣ ся трудили да нарядятъ, украсятъ и распространятъ Старо-Българскѣ-тѣ книжници въ Царь-Симеоново врѣмя у Българіѣ, и на които дѣла-та и имена-та сѣ дошли до наше знаніе — най-послѣ достойно е да ся каже съ почитаніе и важность и за самыа царь, комуто ся етои най-голѣма честь, слава и благодарность за всиѣкы тыя богоугодны дѣла и прѣнолезны прѣдпріятія, които е извършилъ въ отечество-то си. — Самъ тоя голѣмый Българскый владѣтель *Симеонъ Великый* не само въ бойно поле е придобылъ голѣмѣ слава съ свои-ты свѣтлы побѣды, противъ непріятеля на народа си, отечество-то си и държавѣ-тѣ си, нѣ и въ мирно-то и тыхо поле на науки-ты съ неуморны-ты си боробы за умно-то просвѣщеніе на своя народъ, уплелъ е на себе неувядаемы отъ признательность венцы отъ всиѣкый Славянскый свѣтъ, който има довѣка да го помни и приказва. Той освѣтъ дѣто е насърчивалъ и покровителствувалъ въ книжевны дѣла другы-ты учены, както: св. Климента, Ј. Екзарха и другы, нѣ още и самъ той съ перо-то въ рѣкѣ е пома-

вардятъ по разны Библиотеки у другы царства, а най-много въ Россіѣ у библиотеки-ты въ Москвѣ, Петербургѣ, Кіевѣ и по мѣнастиры-ты. А още колко ли другы рѣкописи има днесъ въ Българіѣ да лежатъ въ праха у Мѣнастиры, стары Чърквы, кѣща и др.

галъ за умноженіе на книжницѣ-тъ, както самъ Екзархъ исповѣда това. Отъ Симеоновы-ты списанія до днесъ ни е извѣстно само едно подъ названіе *Златоструй*; то с прѣводъ-тъ на *Сто и шестъ избрани слова ошъ Златоуста Йоанна*, съ нѣколко додатцы.

Между други-ты открыты до днесъ Старо-Българскы рѣкописы е и *Сборникъ-шъ на царь Симеона*, който първъ пѣтъ е прѣведенъ за тоя Българскый царь, а послѣ прѣписанъ и за други, както Сборникъ-тъ за Рускый князь Святослава е прѣписанъ въ 1073 год. — Сборникъ-тъ на царь Симеона е открытъ по тия думы, слѣдъ заглавіе-то му: *Великый ко царѣхъ Симеонъ желаніемъ*. *)

„Тѣй за шестдесять и пять години (отъ 862—927 г.) — продължава Шафарикъ — ся е обогатила Старо-Славянска-та (Българска-та) книжница съ екзипоцифны отъ различно съдържаніе уметвенны плодове, до колко-то сме могли да познаемъ до сега тѣхъ и съчинители-ты имъ. Симеоново-то царстваніе е было *Златный вѣкъ* за Българіѣ. — Честита Българія съ такъвъ царь! — Нъ това е зло, дѣто заедно съ пшеницѣ-тъ расте и чърнилка! защото още въ подирни-ты Царь-Симеоновы години и послѣ

*) Прѣписъ-тъ на царь-Симеоновый Сборникъ, писанъ на хартиѣ въ XV столѣт. е открытъ на скоро въ Бѣлоезерскый монастырь у Россіѣ отъ профессора С. П. Шевиревъ; а сега ся намира въ Синодалнѣ-тъ Московскѣ Библиотекѣ.

въ царствуваніе-то на сына му Петра (който не е
 бѣлъ равенъ въ всичко на бащѣ си) нѣкон раздор-
 ници, главы немирны захванѣхъ да сквърнятъ чи-
 стотѣ-тѣ на ученіе-то между Българе-ты съ различ-
 ны безпѣтны измышленія отъ своѣхъ необузданность и
 самолюбіе и съ това разваляхъ обща държавенъ
 миръ. — Това сѣ были лѣжливн-ти учителе, които
 поѣхъ раздорно еѣмъ измежду Българы, Сърбы и
 Бошняцы. Главн-ты, начялници-ти на тыя еретицы,
 непослѣ парѣсени: *Богомилици, Бадуни, Пашарени,*
Манихеи, Массалиани, Павликиани и др. распрьсѣ-
 ти по Българіѣ, Сърбіѣ и пр. сѣ были Българскы
 Священници: *Богомилъ* и *Еремія*, които сѣ живѣли
 въ послѣдн-ты Царь-Симеоновы години и въ начало
 отъ Петрово-то царствуваніе. — Отъ тыя еретицы
 е имало и списанія, нѣ защо-то книги-ты имъ строго
 сѣ ея гонили отъ послѣдователи-ты на Православнѣ-
 тѣ черковѣ, то не сѣ могли да достигнѣтъ до насъ;
 освѣнѣ нѣколко листове и списки отъ послѣдни прѣ-
 писи сѣ ея упазили и до днесъ, нѣ много струпани,
 псложени и неразумѣтелни. Такывы книги особно
 сѣ были: *Диокрифійскы-шы Евангелія* и *Апостоли,*
Евангеліе-шо оиѣ Йоанна (особено Откровеніе-то му),
 или въпроси отъ Христа и отговори отъ Истыа, кои-
 то Богомили-ти много почитали.“ X

ПЕТРЪ I.

Българія, токо що изгуби великыя си владѣтель,
 Царь-Симеона, и военный духъ у неѣхъ начна отъ
 день на день да угасва. Причина на това е было раз-

двоеніе-то на Прѣславскыя дворъ, което послѣдува слѣдъ Симеоновѣ-тѣ смърть. Георгій Сурсовулъ, въспитатель на младыя князь Петра I, понеже желаяше да бѣде регентъ (управитель) на Българекото царство, състави своиѣ партіи за да може да противодѣйствува на оныя Симеоновы войводи и служители, които ищяхъ да наслѣди прѣстола първорожденый Симеоновъ сынъ Михаилъ, комуто ся стояше да царува слѣдъ бащѣ си. И тъй въ Българинѣ ся породихъ двѣ противны партіи и захваняхъ ся распри и раздоры между Българи-ты, додѣто найсѣтъи Сурсовулъ надви на противници-ты си, та провъзгласи Петра за Царъ, а себе си за регентъ. Тия неприятелства, въ самѣ-тѣ Българинѣ, дадохъ причинѣ на Сърбы, Хърваты, Унгры, а особно на Гърцы да точять зѣбы за неѣ.

Регентъ-тъ на царство-то за да утвърди по-добрѣ себе и своя внукъ на прѣстола, проводи отъ царскѣ странѣ двама монаха, Стефана и Георгія въ Цариградъ, та да направятъ тѣснѣ съѣзъ съ Византійцы-ты. Тоя съѣзъ договоръ ся потвърди и пріятелство-то между Цариградскый и Прѣславскый дворове достигна дори до сродяване на Българскѣ-тѣ и Гърцкѣ царскѣ кръвь. Слѣдъ потвърдаване-то на тоя съѣзъ Императоръ *Романъ*, за да добые по-голѣмо вліяніе въ Българекото правленіе, обѣща ся да даде внукъ-тѣ си *Маріѣ*, дъщеря на Кесаря Христофора, за женѣ на Българекыя царь Петра. Заради това Георгій Сурсовулъ незабавно отиде въ Цариградъ, та да ся заевати, а слѣдъ малко

и самъ Петръ тръгна съ доста дружина ъ са да направятъ свадбѣ-тѣ. Кога наближи Петръ до Влахернѣ, Императоръ-тъ излѣзе на срѣщѣ му и го прие съ голѣмѣ честь. Подиръ това свадба-та ся захвана съ голѣмѣ веселѣ и на 26 Септемвриа Петръ ся венча съ Маріа, нарѣченѣ послѣ *Ирина*, отъ Патріарха Стефана, въ черквѣ св. Богородицѣ, дѣто присуствува самъ Императоръ-тъ съ фамилиѣ-тѣ си и съ веичкыа Сенатъ. Слѣдъ венчаніе-то станѣхѣ голѣмы угощенія, въ които ся веселихѣ Гърци и Българе и нѣха за здравіе на Младоженцы-ты; а послѣ окончаніе-то на свадбенекы-ты веселія Петръ и Марія ся испроводихѣ съ голѣмѣ славѣ за въ Великый Прѣславъ.

Между това Петрови-ти противници, ядосани отъ сродяваніе-то на Българскѣ-тѣ царскѣ кръвь съ Гърцкѣ-тѣ, поддигнѣхѣ ся и провъзгласихѣ за царь Михаила Симеоновъ. Въ това врѣмя у Българскы-ты господарства въ Унгаріѣ, Сърбіѣ и Македоніѣ ся появихѣ бунтове и Михаилковы-ты войскы навѣтъждѣ зехѣ прѣднина въ борбы-ты, та когато ненадѣино умрѣ Господаръ-тъ имъ Михаилъ, бѣхѣ завладѣлы цѣлѣ западнѣ Българіѣ до Никополь. По Михаиловѣ-тѣ смъртъ бунтъ-тъ въ Българіѣ ся потаи, нѣ слѣдъ малко врѣмя пакъ друго възмѣщеніе ся появи отъ странѣ на другыа Петровъ братъ, *Исина*, кой-то завидѣ брату си и пожела да му отнѣме царскѣ-тѣ коронѣ; а на това много му помогна избухнѣмый бунтъ, който отъ день на день ся усиливаше противъ Петра. Тогази послѣдній, като

видѣ, че не ще може да ся избави отъ тѣхъ опасность само съ свои-ты силы, поиска помощь отъ Императора, кой-то му проводи еднѣхъ чясть отъ войскы-ты си, що бѣхѣхъ въ Тракіѣ; и тѣй ся отвори въ Българіѣхъ страшентъ междоусобентъ бой, кой-то ся продължи доста врѣмя: той ся свърши, когато Петръ сполучи да хване брата си Ивана и да го затвори въ тъмницѣ; тогази бунтовници-ти помирясахъ. Подиръ малко Иванъ быде испроводентъ въ Цариградъ спорядъ исканіе-то на Императора, кой-то стана посрѣдникъ за да смири два-та братія. Въ това врѣмя понеже Князь-тъ, ся намираше вече въ принѣж-тъ, нѣмаше що друго да прави, освѣнъ да склони на всичко, щото му ся искаше отъ Прѣславскыя Дворъ. И тѣй Иванъ ся отрѣче съ клятвѣхъ не само отъ Българекѣхъ-тъ Царекѣхъ коронѣхъ, нъ и отъ само-то си отечество съ обѣщаніе, че вѣчно нѣма да стѣи въ него. Тогази Императоръ-тъ му даде довольно богатство и голѣмо помѣстіе за живѣяніе въ Азіѣхъ, дѣто го и ожени за еднѣхъ знаменитѣхъ Гъркынѣхъ (941 г.).

Въ това врѣмя, додѣто слѣдвахѣхъ междоусобны-ты борбы въ Българіѣхъ, Сърби-ти и Хървати-ти, побудени още отъ първый искатель, на Българекѣхъ-тъ коронѣхъ, Михаила, поддигнахѣхъ ся подъ прѣдводительство на Сърбскыя началникъ *Чеслава*, който бѣ побѣгнѣхъ изъ Прѣславъ, и слѣдъ нѣколко успѣшны борбы, сполучихѣхъ да ся освободятъ отъ Българекѣхъ-тъ власть и да стапѣтъ независими (943 г.).

Тѣй сѣщо и на Унгры-ты, като съѣзници на Михаила Симеоновъ, отвори ся благопріятентъ случай

за да ся утвърдятъ въ сѣвернѣхъ Паноніѣхъ и слѣдъ това да завладѣють тамошне-то Българско Господарство. Испърво Унгри-ти нападнѣхъ на Българско-то княжество, което до тогази бѣше подъ власть на Българскы-ты царіе и покорихъ тукашны-ты Славяны, още додѣто Сърби-ти ся біяхъ за своѣхъ-тѣхъ независимость и тѣй ся заселихъ и утвърдихъ въ занаднѣхъ-тѣхъ странѣхъ отъ Паноніѣхъ; а оттамъ послѣ наченѣхъ да нападать както на Славены-ты въ Нѣмско, тѣй и на Българы-ты, що живѣяхъ между Трансилваніѣхъ, р. Тиссѣхъ и Дунава, додѣ най-сѣтихъ ся появилахъ и въ южнѣхъ Паноніѣхъ (Банатѣхъ), дѣто ся и заселихъ. Тукъ Унгри-ти захванѣхъ да ся мразять съ два-та Българскы князѣве, които, за нещастіе на Българы-ты, бѣхъ ся обявили за независимы отъ Петра. — Единный отъ тѣхъ князѣве, на нмя *Менуморадѣхъ*, живѣлъ въ Великый Варадинъ и управявалъ околнѣхъ-тѣхъ странѣхъ, а другый, смятъ на Золонѣхъ, живѣлъ въ Сегединѣхъ. — И слѣдъ нѣколко крѣвопроливны борбы съ Унгры-ты, казани-ти два княза изгубихъ живота си и земли-ты имъ ся прѣвзехъ отъ непріатели-ты. Тогази Унгри-ти намѣрихъ врѣмя да ся утвърдятъ и въ Българско-то Господарство у Паноніѣхъ, като прѣвзехъ по-голѣмѣхъ-тѣхъ му чясть, а на Българскыа царь остана само юговъ-сточна-та страна отъ Паноніѣхъ, защо-то тя принадлежяше на войводства-та му въ Влашко, Трансилваніѣхъ и Молдовѣхъ. Царь Петръ никакъ неможя да ся види спокоенъ откамъ Унгры-ты, додѣ ненаправи миръ съ тѣхъ.

Два-та Петрови синове *Борисъ* и *Романъ*, като поотрастуха, Ирина, майка имъ надстоя да ся про-водять въ Цариградъ на възпитаніе. Нъ нейно-то намѣреніе не бѣше толкози за да ся възпитаятъ (това можете да стане и въ Прѣславъ), колкото да пріемътъ Гърцкѣ отхранѣ и Гърцкый духъ, та като достигиѣтъ да наследять Българскыя Прѣстолъ, да може лесно да ся подчини Българинѣ подъ Гърцкѣ власть. Всякога това желаяше Ирина на Българинѣ; тя ако и да бѣше Българска Царица, никакъ непрѣ-стаяше отъ да гони всичко, що бѣ Българско чрезъ своиѣ-тъ лукавѣ политикѣ. Много пакъ и слабый и недостойный Петръ прѣдаваше ся да ся владѣе отъ властолюбивѣ-тъ си сугругѣ, та затова Българе-ти, ненавикиѣли да гледать женѣ да ся намѣ-шиа въ правителственны-ты имъ работы, бѣхѣ ѣхъ намразили много, а още по-вече като разумѣвахѣ лоше-то ѣ намѣреніе върху Българскыя народъ.

Слѣдъ смъртъ-тъ на Ирина тѣсны-ты пріятел-скы сношенія измежду Цариградскый и Прѣславскый дворове захванѣхѣ да отслабватъ, а славолубивый Георгій Суревулъ, понеже имаше въ рѣцѣ почти всичко-то Българско Правленіе, готвяше сына си *Самуила* за Българскы царь, и трудяше ся да му земе за женѣ, царскѣ-тъ дѣщерѣ *Княгинѣ Рай-нѣ*: защото по-напрѣдъ, додѣ бѣше жива царица-та, Суревулъ неможяше твърдѣ да борави, а откакъ умрѣ тя, той мина на нейно мѣсто и начена, както си ще да върти Петра, който бѣше му повѣрилъ по-чти всички работы отъ правленіе-то си.

Въ 963 г. Българе-ти проводиха посланникъ въ Цариградъ за да иска даване-то, за което Гръци-ти имъ бѣхъ дължни по-отнапрѣдъ; пѣ тогавашній Императоръ, Никифоръ Фока, нерачи нищо да имъ плати, и, за да имъ неостави врѣмя да дигнатъ оружїе отгорѣ му, той проводи Калокыра, сынъ на Херсонескыя князь, съ дарове до Русскыя Князь, *Святослава Игоревича*, та да го поддигне да нападне на Българїѣ и да ѣхъ завладѣе. Святославъ склони на това и въ 967 г. ненадѣйно нападна на Българеко-то царство, та прѣвзе много градове и села. Него посрѣщна помощь тукъ и отъ самы-ты Българы, които бѣхъ противници на царя си; а спорядъ това той, като видѣ, че руско-то оружїе ще напредне още повече, поиска му'ся да стане и царъ на Българїѣ, на коѣхъ-то земя-та много му ся угоди. Съ това намѣренїе Русскый Князь отиде, та обсади и прѣстоленный градъ Прѣславъ. Тогази Петръ быде принуденъ да ся затвори въ своя палатъ, който освѣтъ отъ градеки-ты стѣны, защищаваше ся още и отъ свои-ты дългы и зѣбесты стѣны; па най-сѣтнѣ, кога видѣ, че царство-то му отива веке изрѣжкы и той нищо нѣма да направи, излиза съ сѣтнѣхъ силѣхъ да ся защити: нѣ въ това врѣмя столица-та бѣ вече на прѣдаване и Петръ падна мъртавъ подъ стѣны-ты ѣ, а слѣдъ малко Русскы-ты войскы ѣхъ навъннѣхъ. Тогази Святославъ зароби два-та царскы синове, които на скоро бѣхъ съ върнали изъ Цариградъ, и объяви себе си Господаръ на Българскыя прѣстолъ.

Гърци-ти ся непадѣяхъ да излѣзе това тѣй. Ти мисляхъ чрѣзъ Руссы-ты само да ослабятъ Българинъ, каквото послѣ да могатъ лесно да ѣхъ подчинять подъ власть-тѣ си; нѣ кога видѣхъ, че Святославъ ги прѣдвари въ намѣреніе-то имъ, тогази *Юанъ Цимисхій*, тогавашный Императоръ, поддигна голѣмъ сплъ противъ Руссы-ты и изгони ги изъ Българинъ. Въ тоя случай Петрови-ти сынове Борисъ и Романъ ся избавихъ отъ Святославовы-ты рацѣ и Борисъ ся готвяше да наслѣди бащиный си прѣстолъ; нѣ когато Цимисхій ся върна отъ побѣдѣ-тѣ въ Прѣславъ, обра венчкы царекы знамена; прибра коронѣ-тѣ; поведе съ себе и двата князове и отиде право въ Св. Софіѣ, та извади прѣдъ народа Българекѣ-тѣ Царекѣ коронѣ и окачи ѣхъ въ черквѣ-тѣ; а Бориса и Романа послѣ настави на своиѣ си службѣ (971 г.). И тѣй до смърть-тѣ на тоя Императоръ България быде подъ Гръцкѣ власть.

Въ 976 г. кога умрѣ Цимисхій и на негово мѣсто ся появихъ двама наслѣдници Василій и Константинъ, тогази Българе-ти ся поддигнахъ подъ прѣдводителство на четирма братія: *Давида*, *Моисея*, *Аарона* и *Самуила*, сынове на единъ богатъ войводѣ, нарѣченъ *Чижманъ*. Въ това время двата князове Борисъ и Романъ, като ся извѣстихъ за поддиганіе-то на своя народъ, грабнуватъ Българекѣ-тѣ коронѣ и побѣгватъ изъ Цариградъ. Между това Борисъ като минувалъ прѣзъ нѣкоѣ си шюмъ, облѣченъ въ грѣцкы дрехы, единъ Българинъ го зель за

Гъркъ и тамъ го убилъ, а Романъ пристигна въ отечество-то си; нъ тукъ той трѣбваше да ся отрѣче отъ паслѣдіе-то си и да ся покори на казаны-ты четыре войводы. Обаче и отъ тѣхъ послѣ Давидъ на скоро умрѣлъ; Моисей быде убитъ, додѣ държалъ въ въ обсадѣ градъ Сересъ; а пакъ Ааронъ заедно съ чяда-та си погуби ся отъ Самуиловъ зависть. Отъ Аароновы-ты сынове останѣхъ само двама; *Владиславъ*, когото Самуиловъ сынъ *Радодиръ* отърва отъ смърть-тѣ, и *Алузіянъ*, който самъ сполучи да избѣгне. И тѣй отъ четворицѣ-тѣ братія само единъ Самуилъ останъ и провъзгласи ся за Българскій царь (981 г.).

САМУИЛЪ.

Слѣдъ въцаряване-то си Самуилъ прѣнесе столицѣ-тѣ си отъ Прѣславъ въ Охридъ, и отличи ся много както по военныя си духъ, тѣй и по храбрость-тѣ си. Той поведе Българскѣ-тѣ войскѣ и навлѣзе въ Гърцѣ-тѣ земѣ, та опустоши Тракіѣ, Македоніѣ, Тесаліѣ и Моренѣ и прѣвзе много градове, отъ които най-славни сѣ были Енишеиръ (Лариса) и Сересъ. Тогази и Императоръ Валлій ся поддигна съ войскѣ противъ Българи-ты и отиде, та обсади Софіѣ (Тріадицѣ), дѣто токо бѣше пристигналъ и Самуилъ и скрылъ бѣ ся съ войскѣ-тѣ си въ планинѣ-тѣ. Въ това врѣмя, когато Императоръ-тъ бѣ обиколилъ града и каняше ся вече да го прѣвзима, пристига му изъ Цариградъ извѣстіе, какво нѣкой си неговъ войвода станѣлъ на кракъ да му

отиѣме прѣстола; тогасъ Василій остави обсадж-тъ и трѣгна съ войскѣ-тъ си за Цариградъ. Между това Самуилъ напада ненадѣйно отгорѣ му, та пѣзва повече-то отъ войскѣ-тъ му, а самъ Императоръ-тъ едвамъ сполучилъ да ея укрые въ Пловдивъ (Филипополь). Оттукъ Българскый царь ея отправи за Солунъ, дѣто покори тамошній управитель, а оттамъ трѣгна за кѣдѣ Морекъ. Той бѣше стигналъ до Термонили, когато Гърцкый войвода *Уранъ*, проведенъ отъ Императора съ голѣмъ войскѣ, нападнѣ пощемъ на Българы-ты, додѣ-то спѣхъ, та изби многома отъ тѣхъ. Въ това нечаянно нападане ея нарани и Самуилъ, кой-то едвамъ сполучи заедно съ сына си Радомира да избѣгне и отъ горѣ въ горѣ да си дойде у Българіѣ (986 г.). Въ това поражение Българети изгубихъ гр. *Драчѣ* (Дурацо или Дирахиумъ), кого-то Самуилъ по-напрѣдъ бѣше прѣвзялъ и поставилъ бѣ за управитель зетя си *Асоша*. Тоя неговъ зеть, сынъ на единъ Гърцкый войводѣ, бѣше заробенъ отъ Българы-ты, та, като Гъркъ, прѣдаде града съ околностъ-тъ му на Гърцы-ты и послѣ отиде съ женѣ си въ Цариградъ, дѣто за награда получи отъ Императора достоинство *Магистръ*.

Въ това время Императоръ Василій етори намѣреніе да прѣвземе Българскѣ-тъ земѣ, та захвана 24-годишнѣ-тъ войнѣ, въ коѣто всякъ годинѣ провождаше нѣлкове въ Българіѣ. Въ първѣ-тъ годинѣ (999) самъ отиде съ войскѣ-тъ си до Пловдивъ и, като ненамѣри тамъ Българскѣ войскѣ, остави войводѣ Теодорика да пази града, а самъ ея върна

въ Цариградъ. На другъ-тъ годинъ (1000) проводи пакъ голѣмъ войскъ съ военаченика си Ксифа, който ся съедини съ Теодорика, та и двама заедно нападнѣхъ съ войскы-ты си на Българинъ и прѣвзяхъ два силны градове Присковъ и Прѣславъ. Императоръ-тъ, извѣстель за успѣха на Гърцко-то орѣжіе, и самъ отиде да помага на войводы-ты си (1001 г.). Въ тѣмъ годинъ Гърци-ти отиѣхъ гр. Сересъ, Водинъ и много други мѣста въ Тесалиѣ, които бѣхъ обладаны по-напрѣдъ отъ Българы-ты. Слѣдъ малко врѣмя Василій ся върна въ столицѣ-тъ си, а на другъ-тъ годинъ (1002) пакъ излѣзе съ войскы-ты си въ Българинъ и отиде, та обиколи Видинъ и прѣвзя го слѣдъ 8-мѣсячнъ обсадѣ. Оттамъ послѣ той ся отправи за кѣдѣ Солунъ.

Между това Самуилъ нападна на Одринъ (Едрене), та го оплѣни и оттамъ трѣгна за камъ Скопіе, дѣто отиваше и Императоръ-тъ съ свои-ты пълкове. Близу при р. Аксіѣ двама-та неспріятели ся посрѣщнѣхъ, и Гърци-ти прѣминѣхъ рѣкѣ-тъ, та ударихъ силно на Българы-ты и принудихъ ги да ся отстранятъ. Тукъ Българска-та войска бѣше много по-малко отъ Гърцкѣ-тъ, заради това Самуилъ трѣбваше да ся оттегли за да си умножи войнство-то, на тѣй да гони Гърцы-ты. Нъ додѣ Българскый царъ си натѣкмяваше войскѣ-тъ, Императоръ-тъ нападна на Скопінъ, дѣто бѣше поставенъ за управитель Царъ-Петровый сынъ Романъ, който прѣдаде града на Гърцкыя царъ, та получи отъ него достоинство *Патриций*.

върна ся въ Цариградъ. На тръгаше-то си изъ Солунъ, венчко-то си съкровище отъ злато и сребро и другы многоцѣнны вещи прѣдалъ на *Михаила Ибаса*, братъ на ослѣпенна Ибасъ, за да ги прибере и отнесе подиръ му, защото былъ възведенъ въ достоинство и вѣренъ на Императора; пъ Ибасъ заедно съ Катошита зе венчко-то съкровище и, като правъ Българинъ, прибѣгна при Деліана, който го прія съ благодареніе и постави го управитель на войскѣ-тъ въ Солунъ. Оттука Деліанъ отиде, та завоева другы мѣста, а въ Ипиръ проводи войводѣ *Каукана*, който прѣвзе Дерахиумъ, а пакъ въ Ахатъ прати *Аншима*, та разби Гърцкѣ-тъ войскѣ откакъ оцѣлѣ странѣ. Въ това врѣмя ся поддигнахъ и Българе-ти въ Никополекѣ-тъ областъ, та отхвърлихъ Гърцкѣ-тъ власть и припознахъ Българекѣ-тъ; сѣще-то направихъ Българе-ти и у много другы страны и градове и присединихъ ся съ нововъзраждаемо-то си народно правленіе.

И тъй полегка-легка цѣла Българія ся освободи и захвана изново да ся развива и усиља; тя можеше на скоро да дойде пакъна първо-то си състояніе, ако да не бѣ ъ прѣдало вътрѣшне-то несъгласіе изново въ рѣцѣ на непріятели. Алузіанъ, вторый сынъ Аароновъ и братъ Владиславовъ, кой-то ся намиралъ въ службѣ при Императора, по едно врѣмя побѣгна изъ Цариградъ и дойде при Деліана, който го прія съ честь и направи го първъ по себе въ правленіе-то си. Слѣдъ малко Алузіанъ отиде съ 40,000 душъ войскѣ въ Солунъ противъ Импера-

тора, който бѣше излѣзълъ съ намѣрсніе да нападне на Българіѣ; нѣ прѣди да ся захване бойтъ, тукъ въ едиѣ нощъ, додѣ-то Българе-ти още спяхѣ, Гърци-ти нападѣтъ на тѣхъ, та избивать и излавять до 15,000 душъ; тогази остали-ти заедно съ военачалника си вържахъ ся съ голѣмъ срамъ при Деліана. Отъ тоя срамъ Алузіанъ неостана миренъ и затова начена да мысли, какъ да свали Деліана отъ прѣстола, та да сѣдне той на негово мѣсто за да ся покаже по-достоснѣ отъ него прѣдъ народа. И тѣй малко по малко си състави отъ народа партіѣ съ доказателство, че той ималъ по-голѣмо право да царува, като що просеходилъ отъ по-първѣ царскѣ кръвь.

Отъ тыя партіи изново ся породихъ пакъ распри измежду Българы-ты за: *кой да царува?* додѣ най-сѣтливъ Алузіанъ ослѣпши Деліана, като го позъва на едно угощеніе, нарочно за това направено. Тогази распри-ты ся умножихъ още повече измежду първенцы-ты и несъглаіе-то ся распространи изъ народа, а отъ това Императоръ-тъ ся воспользува, та нападна изново на Българы-ты. Въ това негово нападаніе Алузіанъ му ся прѣдаде заедно съ своиты привѣрженцы, а ослѣпный Деліанъ быде уловенъ и отведенъ като робъ въ Солунъ. Послѣ това Гърцкы-ты войскы навлѣзохъ въ Българіѣ, която въ това врѣмя бѣ останѣла безъ главѣ и навсѣкѣдѣ ся раздираше отъ раздвоены-ты духове, та разбыхъ Михаилъ-Ибасовъ-тъ войскѣ и покорихъ почти всѣхъ-тъ Българскѣ земѣ. Слѣдъ това Им-

динъ, който бѣше подъ Гърцкѣ власть, поддигнахъ ся прѣзъ пролѣтъ-тъ, та испѣдихъ Гърцкый управитель заедно съ хора-та му. Императоръ-тъ, като чю това, незабавно напада втори пѣтъ на Видинъ и покори възбунены-ты Българи. Въ това врѣмя Радомиръ проводи посланикъ да иска миръ отъ Василіа; нъ той вмѣсто да даде миръ, нападна на Мъгленекъ-тъ странѣ, та прѣвзе градъ Мъгленъ, на който стѣны-ты послѣ, по неговѣ заповѣдь, обидохъ съвѣмъ подкопаны и съборены. Тука той улови *Домиціана Кукана*, първия съвѣтникъ Радомировъ, *Елицъ*, Князънъ на Мъгленекъ-тъ земѣ, Княза *Исѣра Деліана* и много други Българскы Чиновници и непроводи ги заедно съ войскы-ты нмъ въ Цариградъ, а оттамъ въ Азіѣ. При това изгори и близкій градъ Нотіѣ.

Не ся мина много отъ това и *Иванъ Владиславовъ*, внукъ Аароновъ уби на ловъ Радомира, кой-то, както видѣхме, бѣше го избавилъ отъ смъртъ-тъ и вѣцари ся на мѣсто-то му (1015 г.).

ИВАНЪ ВЛАДИСЛАВЪ.

Кога-то Иванъ Владиславъ пріе правленіе-то на Българско-то царство, то бѣше близу до падане-то си; заради това той ниса Императору, какво ще припознава нѣговѣ-тъ върховнѣ власть, само да го остави да царува. Императоръ-тъ потвърди писмено това царево исканіе и дрънна войскы-ты изъ Българіѣ; нъ отсѣтнѣ, кога видѣ, че той ся готви на бой противъ него, тогази разумѣ, че го е излъгалъ,

та ся разсърди и изново навлѣзе съ свои-ты пълкове въ Българіѣ, дѣто опустоши много мѣста, а колкото Българи улови робы, извади имъ очи-ты. После нападна на Скопѣ, вторый градъ слѣдъ Българскѣ-тѣ столицѣ, та го обиколи и слѣдъ нѣколко дни прѣвзе. Оттамъ отиде въ Пелагоніѣ, дѣто остави единъ дѣлъ отъ войскѣ-тѣ си да пѣни тѣмъ странѣ, а той съ осталѣ-тѣ войскѣ ся отпрати камъ Охридъ; между това славный Българскый войвода *Ибасъ*, понеже разби Гърцѣ-тѣ войскѣ, що бѣ опрѣдѣлена да пѣни Пелагонійскѣ-тѣ странѣ, то Императоръ-тъ ся енуена противъ него и додѣто го гоняше, отиде въ Солунъ, а оттамъ въ Масинополь, отдѣ-то проводи камъ Струмицѣ пълководца си Давида Аріанита, който опустоши околности-ты ѿ и прѣвзе градъ Термицѣ, а за градъ Тріадицѣ проводи Ксифа, който завладѣ всичко-то му поле и усвои градъ Боіонъ.

На другѣ-тѣ години(1016)и Императоръ-тъ самъ отиде камъ Тріадицѣ, дѣто съедини своѣ-тѣ войскѣ съ Ксифовѣ-тѣ, та нападна на Перникъ, единъ отъ най-силны-ты крѣпостины Българскы градове и държа го три мѣсяци обиколень; нѣ като неможя да го прѣвземе, върна ся за да прѣзимува въ земѣ-тѣ си.

Въ идущѣ-тѣ години (1017), щомъ ся запролѣти, Василій пакъ навлѣзе съ свои-ты пълкове въ Българскѣ-тѣ земѣ, та завоева другѣ една отъ най-силны-ты Българскы крѣпости, която ся наричаше *Ажъ* и разграби Пелагоніѣ. Отъ тоя градъ той изведе много робы и извлѣче много обиръ; отъ

него даде една чѣсть на Руссы-ты, които му бѣхъ дошли на помощъ. Оттамъ послѣ отиде да прѣвземе Касторіѣхъ, нъ несполучи: защото тоя градъ силно се защищаваше отъ Българы-ты.

Въ това время Владиславъ проводи посланикъ до Печенегы-ты да ги позве на помощъ и ти му се врѣкохъ; а отъ другъ странъ и войвода Кракра събра довольно войскъ. Като се научи за всичко това Императоръ-тъ отъ шпионы-ты си, оттегли се за да се приготви и той по-добрѣ; нъ Печенези-ти испослѣ прѣдумани отъ Гърцы-ты, отказахъ се отъ обѣщаніе-то си и тѣй Българе-ти останяхъ пакъ сами. Тогава Василій се върна пакъ въ Българіѣхъ и прѣвзе крѣпостный градъ *Сѣнина*; оттамъ нападна на Владислава, та разби войскъ-тъ му и върна се въ Цариградъ съ много обирѣ. По отшествіе-то Василіево Владиславъ намѣри врѣмя, та отиде да отиѣме отъ Гърцы-ты Драчѣ, нъ тукъ въ едно сраженіе быде злѣ парансѣ, та падна мъртавъ (1018 г.).

Императоръ Василій, щомъ се извѣсти за смъртъ-тъ на Българскыя царь, веднага напълни Българскъ-тъ земя съ войскы-ты си, а останхлы безъ главъ народъ, като незнаяше, що да прави. неволно се прѣдаваше на непріятеля, който цѣлы девятнадесять години никакъ неостави Българіѣхъ да си отдѣхне отъ боеве. Славный гр. Перникъ, който се управляваше отъ войводъ Кракра, прѣдаде се; сѣще така и другы до 55 градове припознахъ Византійскъ-тъ власть, а пай-сѣтнѣ и градове: Целагонія, Моравище, Липена и Струмица паднахъ въ Гърцы

рацѣ. Когато отивалъ Василій за Струмицѣ, казвать, че Българскый Архіеписковъ Давидъ му подалъ писмо, отъ царицѣ Маріѣ, Владиславовѣ супругѣ, чрѣзъ което тя му ся обѣщавала да му прѣдаде Българинѣ съ нѣкои-си условія. Както и да е было, тука е вече паданіе-то на Българско-то царство!

Василій, откакъ завоева почти всичкѣ Българинѣ, най-сѣтиѣ свободно влѣзе въ гр. Охридѣ, Българскѣ-тъ столпѣ, та обра всичкы съкровища и драгоценны вещи, между които бѣхѣ и вѣнцы-ты на Българскы-ты царіе. Тука Императоръ-тъ съ честь воспрія удовляѣ-тъ царицѣ заедно съ шесть-тѣхъ ѣ дѣщери и роднины, освѣнъ трима-та ѣ сынове, които забѣ-гнѣхѣ въ планинѣ Тморѣ.

Между това отъ Българскы-ты велможи *Богданъ, Миробичъ, Несторица, Зарица* и *Доброславъ* припознахѣ за Господарь Императора, който ги остави пакъ на достоинство-то имъ; Само двама юнаци *Николица* и *Ибисъ* останѣхѣ съ войскы-ты си и искахѣ оңе да защищавать отечество-то си. Императоръ-тъ врѣдомъ распрати войскы да търсятъ трима-та царскы сынове и двама-та войводы, та най-сѣтиѣ *Пресіанъ*, нѣ-голѣмый Владиславовъ сынъ ся улови съ двама-та си братія и быде принужденъ да ся прѣдаде. Сѣща-та честь постигна и Николица заедно съ дружинѣ-тъ му; и тѣй само единъ *Ибасъ* съ своиѣ-тъ войскѣ остана свободенъ въ горѣ-тъ. Императоръ-тъ самъ ходи да го гони, и като неможя да му направи нищо, той забра писменно да го кани за да му ся прѣдаде съ добро, и обѣщаваше му ся да го

направи Патрицій, а Ибасъ съ писменны-ты си отговори всякакъ лъга Императора, додѣ да ся утвърди още нѣ-добрѣ. По едно врѣмя Евстатій, когото Императоръ-тъ бѣ поставилъ управитель въ Охридъ, обща ся да му го улови и тѣй отиде съ нѣколко души, та му ся прѣдстави като пріятель, и Ибасъ го прія въ дружество-то си, като Българинъ, безъ да ся усъмни па притворено-то му лице; нѣ въ единъ день, като бѣхъ остави само двама-та, Евстатій го улови за шия-тъ, па извика хара-та си, които бѣхъ ся скрили, та го свързахъ и избодухъ му очи-ты. Послѣ тайно отъ войскъ-тъ му го отведохъ при Гърцкыя царь, който заповѣда да го турять на голѣмы мѣкы за примѣръ на другы-ты Българи.

Василій, откакъ усвои вече цѣлъ Българинъ, врѣдомъ по градове-ты постави свои управители, а по твърдины-ты наряди войскы да пазятъ за да ся неподдигнатъ нѣкакъ Българе-ты. Послѣ това трѣгна съ голѣмъ славъ за камъ Цариградъ, дѣто граждане-ти го посрѣщяхъ съ голѣмо тържество и нарѣкохъ го *Βολγαροῦδος* — Българоубіецъ — (1019 г.). Тѣй е остало Българско-то царство подъ власть на Византійскы-ты Императоры отъ 1020 до 1040 годинъ.

Възбуненіе Българско.

Слѣдъ падане-то на Българско-то царство, България ся управлява отъ Гърцкы князове, отъ които първъ е былъ Константинъ Діогенъ. Сѣдилища-та и законы-ты ѝ ся обрѣнахъ на Гърцкый языкъ и вѣчко

друго ся измѣни въ неѣ; само едно-то Духовенство остана неизмѣнено да ся моли тайно по черквы-ты за избавленіе на Българскыя народъ отъ Гърцко-то иго. Въ това врѣмя на народа ся паложихъ много тяжкы данъцы: всякой Българинъ трѣбаше да плаща много по-вече, отъ колкото даваше напръдъ на свои-ты царіе; освѣнь главно-то даване за стокѣ-тъ си и имота си, дѣлженъ бѣше още и за колкото съпрѣгы волове има, за всякой да плаща по крынъ жито и ведро вино; ако ли нѣма жито и вино, той много пѣти ся насилваше да заплаща съ жълтицы, а пакъ ако ли и тѣхъ да нѣма, тогава му ся продавахъ волове-ти или други добытъкъ. И дѣйствително тѣй трѣбваше да правять Гърци-ти за да умаломощять (сжидѣрдишять) и да направять слабъ Българскыя народъ, когото толкози въкове непрѣстанно е трѣбвало да бѣхтатъ, додѣ да го подчинять подъ власть-тъ си. Тѣй си мысляше и надѣяше ся Цареградскый Свѣтъ, че като покорн вече Българскыя народъ, ще може за напръдн вѣчно да го владѣе. Нъ Българинъ-тъ като навикнѣлъ всякога да ходи свободенъ подъ крыло-то на свои-ты народны царіе; да ся весели въ имя-то на свои-тъ народнѣ славѣ и да нѣе за здравіе на царя си; то той ако и да ся видѣ подчиненъ подъ чуждѣ власть, свободный духъ въ негово-то сѣрдце пакъ неугасна, нъ наппротивъ: още повече ся распаляше, като си наумѣваше на-скоро изгубенѣ-тъ своиъ свободѣ при тяжко-то Гърцко иго. X

И тѣй Българе-ти отягчени отъ Гърцкы-ты управители, на всекъдѣ бѣхъ готови вече да ся под-

дигнаѣтъ, само чягахъ прѣдводитель за въ тѣхъ народнѣ работѣ. Въ това врѣмя *Петръ II Деліанъ*, Сынъ Радомировъ и внукъ Самуиловъ, който бѣ отведенъ робъ по прѣвземаніе-то на градъ Мѣгленъ, побѣгва изъ Цариградъ и дохожда да избави отечество-то си отъ тегло-то. Той щомъ ся появи въ Българіѣхъ, поведе възмѣщенныя народъ: отъ всякой градъ и отъ всякъ странѣ, прѣзъ дѣто минуваше той, Българети радостно излизахъ, та го посрѣщахъ съ голѣмъ честь и славъ и трѣгвахъ на купове по него за освобожденіе на отечество-то си. Тѣй избухнѣ *Българско-шо възмѣщеніе*. Тогази Гърцы-ти управители, по Българекы-ты градове, а именно въ Струмицѣ и др. изеднѣжъ ся видѣхъ подъ Българскыя ножъ, който безмыслно имъ земаше главы-ты. Въ това врѣмя Гърцы-ти управители, като незнаяхъ, що да правятъ за да въспратъ възбуненныя народъ, раздадохъ гласъ, че ужъ Петръ Деліанъ лѣгалъ, а не былъ иетинѣ отъцарекъ крѣвъ; нъ това тѣхно измышленіе нестори ни аспрѣ: Гъркъ-тъ прѣбаше да мре! Най-сѣтнѣ бунтъ-тъ напрѣдна, та венчкы страны отъ Струмицѣ до Охридъ ся освободихъ и Петръ II Деліанъ ся провъзгласи отъ народа за царь (1040 г.).

ПЕТРЪ II ДЕЛІАНЪ.

Кога-то Българе-ти около Струмицѣ и Охридъ бѣхъ ся поддигнѣли за освобожденіе-то си и провъзгласихъ за царь Деліана, въ сѣще-то врѣмя и оныя Българе, що живѣяхъ въ Драченскѣ-тѣ странѣхъ, поддигнѣхъ ся подъ прѣдводителство на *Тихо-*

мира, на нападѣхъ на Драчѣ, та изгонихъ тамошній управитель Михаилъ Дермокантъ и провъзгласихъ за свой царь начальника си Тихомира, а отъ това Българе-ти станѣхъ на двѣ страны: *Делианова* и *Тихомирова*. Тогази Петръ Делианъ, понеже прѣдвѣждаше, че това раздвоеніе ще произведе междуособны борбы у народа, то за да ги прѣдвари, той прѣдложи на Тихомира да ся съберѣтъ. та да си раздѣлятъ царство-то. И тѣй двамата Господаре ся събрахъ заедно съ свои-ты първи хора и съ войскы-ты си; въ това врѣмя всякой любопытствоваше да види, що ще бѣде отъ това и какъ ще стане раздѣланіе-то на Българіѣ. Тогази Делианъ излѣзе прѣдъ събраніе-то и каза: „Българе, азъ оставлямъ коронѣ-тъ на рѣцѣ-тъ ви; вые сами си изберѣте единъ Господарь. Вые знаете, че Българско-то царство никога не е было раздѣлено, та и сега неможе да ся раздѣли. Ако искаете царь, по-добрѣ прѣдпочетѣте единъ малкъ войнъ, отъ внукъ-тъ на Самуила; ето азъ поставямъ Тихомира, а менѣ земѣте живота!“ Тогази на това негово прѣдложеніе отврѣдъ ся чюхъ гласове: „*да живѣе Делианъ, да живѣе; шой е нашъ Царь!*“ и тѣй всички припознахъ Делиана за царь, а Тихомира убихъ.

Послѣ това Делианъ събра Българскы-ты плѣкове и отиде камъ Солунъ, дѣто бѣше пристигнѣлъ Михаилъ IV Пафлагонъ, тогавашній Гръцкый Императоръ. Кога приближихъ Българи-ти до града, Императоръ-тъ, отъ страхъ, за да го неприбѣжтъ,

Оттамъ послѣ Василій отиде на Перникъ, крѣпостенъ градъ, който ся защищаваше отъ най-първыя Българскы Войводѣ *Кракра*. Тука Императоръ-тъ испотроши много войскѣ за да прѣвземе тоя градъ, нъ несполучи и тѣй обезнадѣжденъ ся върна въ Цариградъ (1002 г.).

Императоръ Василій непрѣстанъ ни една година отъ дане испроважда войскы вътъ Българинѣ съ намѣреніе да ѣхъ ослаби, та по-лесно да ѣхъ покори подъ власть-тъ си. А Самуилъ, за да въспрѣ Гърцко-то нападаніе, повели да заградятъ съ дългъ ровъ (хендекъ) Цимбрѣ и Клейдѣ, страны, отдѣло обикновенно минувахъ Гърцкы-ты войскы; покрай оградѣ-тъ нареди стражѣ, а самъ съ войскѣ-тъ си остаяше да пазѣ изотзади. Въ 1014 г., кога дойде Василій съ войскѣ-тъ си, помѣчи ся да прѣмине, нъ неможя; защото който Гъркъ ся появеше на рова, мѣчно ся избавяше отъ Българѣ-тъ стрѣлъ, та затова никой несмѣяше да ся покаже на него. По едно время Императоръ-тъ бѣше ся отчаялъ и наемалко щяше да ся върне, ако да не бѣ неговый военачалникъ, Никифоръ Кеифа да му открие друго мѣсто за прѣминуване. Тогази Гърци-ти прѣминѣхъ прѣтъ високѣ-тъ планинѣ, нарѣченѣ *Валависта* и на 29-й Юніа ненадѣйно нападнѣхъ изотзади на Българы-ты, та ги поразихъ и многома отъ тѣхъ зехъ робы. Тука Василій си показа най-големѣ-тъ Гърцкѣ безчеловѣщинѣ камъ заробены-ты, защото на 15,000 душѣ отъ тѣхъ звѣрскы избоде очи-ты, а само по единъ на ето остави съ по едно око и тѣй ги проводи Са-

муилу. Послѣдній, кога видѣ свои-ты войскары въ това ний-жялостно състояніе, падна изумень на земѣ-тъ, разболѣ ся много на злѣ и елѣдѣ два дни умрѣ отъ жялостъ.

РАДОМИРЪ.

Слѣдъ Самуила на 13-й Септемвр. възлѣзе на прѣстола сынъ му Радомиръ, който ся наричяше и *Гасерилъ*; той управлява Българеко-то царство само еднѣ години. Въ негово врѣмя проведена-та отъ Самуила Българека войска въ Солунъ понеже надви на тамошній управитель, то Василій ся разсърди и забра съветѣмъ варварекы да опустошава Българскѣ-тъ държавѣ. Той ся отпрати камъ Струмицѣ, а по-напрѣдъ проводи Теофлакта съ единъ нѣкъ да изгори ограда ты, що бѣхъ по планинѣ-тъ около тоя градъ. По негово повеленіе войда-та отиде, нѣ щомъ пристигна до оградѣ-тъ, тукашна-та Българска стража го заобиколи въ едно тѣсно мѣсто, та избѣи вси чкы-ты му дружина, между които и самъ Теофлактъ падна мъртавъ. Кога ся научи за това Императоръ-тъ, достраша го да не пострада и той съ-ще-то, та промѣни пакъ си; той отиде въ Загорѣ, дѣто съ измамъ прѣвзе крѣпостный градъ Меленикъ: защото проводи по-напрѣди служителя си Сергіа, та излѣга съ свое-то краснорѣчіе сбраны-ты въ него Бългaры и тѣи му ся прѣдадохъ своеволно. Слѣдъ малко врѣмя и градове Прилепъ и Стрпѣионъ паднахъ въ Гърцкы раѣцѣ.

Въ истѣ-тъ години (1015) Българе-ти въ Ви-

ператоръ Михаилъ остави свои управители въ Българіѣ и върна се въ Цариградъ съ много робы, между които бѣше и Деліанъ и Ибасъ. Това се случи въ 1041 годинѣ.

Отъ това врѣмя послѣ Българія се управлява, както и по-прѣди отъ Гърцкы князове или управители, отъ които първи сѣ были: *Никифоръ, Гираншинъ, Доміанъ, Даласенъ, Никифоръ, Бріенъ*. Нѣ Българе-ти, не научени да се покорявать на чуждѣ власть, много пакти дигѣхъ потерѣхъ възъ Гръцы-ты, а особно въ 1071 г. се поддигнахъ, та си отнѣхъ нѣколко мѣста и поставихъ си за царь *Бодина*, сынъ на единъ Българскый управитель, Михаилъ. Бодинъ събра Българскѣ войскѣ, та се би доволно врѣмя съ Гръцы-ты; нѣ най-сѣтнѣ при мѣсто, нарѣчено Таоніумъ, Българе-ти изгубихъ, та Бодинъ засѣдно съ начялници-ты си се улови и быде заточенъ въ Антиохыѣ. Оттогази Българе-ти останхъ пакъ подъ власть на Византійскы-ты Императоры до 1186 г. отъ когато Българія захваща пакъ да се освобождава и достигна до първѣ-тѣ си славѣ, както щемъ видимъ за това изъ слѣдующица періодъ на Българскѣ-тѣ Исторіѣ.

ПЕРІОДЪ ЧЕТВЪРТЫЙ.

Ошъ освобождаване-шо на Българско-шо царство до прѣземање-шо му ошъ Турцы-шы.

(1190-1481 г.)

Въ тоя періодъ ни се прѣдставя вторый славенъ вѣкъ на Българско-то царство, кое-то у онова

врѣмя съврѣменно съ възобновленіе-то си чюдно ся усили и достигна да бѣде една отъ най-силны-ты Държавы въ Европѣ. Въ това врѣмя гядаме книжнинѣ-тѣ у него да ся развива по-добрѣ и зари-ты отъ просвѣщеніе-то още по-ясно да освѣщавать Българскыя народъ; съ единѣ рѣчѣ, всечко у Българинѣ гядаме да отива на по-добрѣ до тогава, додѣто съществува съгласіе, а щомъ зе да изчезва то изъ неѣ, Българска-та сила и слава наченва да ся изгубва и царство-то захваща да клони на паданіе, додѣ най-сѣтнѣ стана жьртвѣ на несъгласіе-то и Българскый народъ оттогази остана подъ власть на Османскы-ты Султаны.

ВЪЗОБНОВЛЕНІЕ НА БЪЛГАРСКО-ТО ЦАРСТВО.

Главна причина на послѣдне-то *възобновленіе на Българско-то Царство* е было едно въроисповѣдно движеніе у Българскый народъ и първо условіе за да ся възроди изново Българія е былъ отвореный въ онова врѣмя въпросъ за нейнѣ-тѣ духовнѣ независимостъ. *) За рѣшеніе на тоя въпросъ съ Гърцы-ты, отъ Българскѣ странѣ быдохѣ позвани двама братія, Князове *Асѣнъ* (Ясепъ) и *Петъръ*, та прѣдпріехѣ тѣмъ успѣшнѣ борбѣ, която ся увѣнча отъ тѣхъ съ побѣдоносны вѣнцы. — Гърци-ти откакъ бѣхѣ усвоили Българы-ты и наложили бѣхѣ имъ гражданскѣ-тѣ си власть, но едно врѣмя имъ ся по-

*) С. II-ва Бѣлг. Книж. Год. 1 брой 2 Јуніа.

иска да имъ натоварятъ и духовникъ-тъ си власть. По тѣхъ причинѣхъ тѣхъ забраха да нарушавать и да унищожавать независимость-тъ на Българскѣхъ-тъ Јерархѣхъ, които благочестивый царь Борисъ основа и постави независимѣхъ, както отъ Царегр. Патріархъ, тѣй и отъ Римъ-Папѣхъ, и която ся задържа дори до само-то паданіе на Българіѣхъ подъ Византійскѣхъ власть. А за да си постигнѣхъ това намѣреніе, Гърци-ти трѣбваше да махнѣхъ Българскій языкъ изъ черквы-ты, да затривать Българскѣхъ-тъ книжевно-сть и да гонять нейны-ты защитницы сѣмъ тѣхъ, както Римъ-Папа гоняше Славянскы-ты (Българскы-ты) книги и Священницы изъ черквы-ты въ Моравіѣхъ, спорядъ както видѣхъме за това въ врѣмя-то на седмъ-тѣхъ почетницы.

И тѣхъ Българе-ти, притѣсенни и угнѣтени както откъмъ гражданскѣхъ странѣхъ, тѣхъ и отъ духовнѣхъ, едвамъ можяхъ вече да търпятъ тяжело-то гърцко иго. На това отгорѣ народно-то ни прѣданіе, което въ память-тъ народнѣхъ е свързано съ възрожденіе-то на Българско-то царство въ XII вѣкъ, казва, че въ това усилено врѣмя живѣлъ въ Търново Св. Иванъ, Българскій Патріархъ, който съ голѣмо нетърпѣніе гледалъ озлобленіе-то на Българы-ты отъ Гърцѣхъ странѣхъ; заради това той непрѣстанно проливалъ сълзы и молилъ ся Богу да избави Българскыя народъ отъ Гърцко-то робство. И тѣхъ въ единъ день, додѣто ся молилъ тоя святецъ, явилъ му ся Св. Великомученикъ Димитрій и му казалъ: „Поменѣ Богъ домъ и родъ царей Българскыхъ и

посла мя съ заповѣдь да благовѣстишь възобновленіе-то на Българско-то царство и да миропомажешъ на царство Асѣня: Господь ще бѣде съ него и ще въздигне скиптръ-тъ на Българско-то царство.“ Тогази Патріархъ-тъ, спорядъ повеленіе-то на Небеснѣ-тъх Волюхъ, призъва изъ Влашко два-та братія Асѣня и Петра, които происхождахъ отъ колѣно-то на Радомира, сына Самуилова, а за споманъ на това, каза да ся съгради въ Търново единъ великолѣпнень храмъ, во имя на Св. Великомученика Димитрія. За освященіе-то на тоя храмъ той яовыка венчкы Българскы Епископы и много народъ, а послѣ откакъ ся свърши тоя обрядъ, Патріархъ-тъ каза на народа, какво му е повелено отъ Бога, чрѣзъ Св. Димитрія, да вѣнчее Асѣня за Българскый царь; и тѣй зе вѣнецъ и багряницъ, та вѣнча Асѣня за царь въ Българіѣхъ. Тогази въсхыщенный народъ отъ радость велегласно извыка: *Да живѣе Асѣнь Царь на многая лѣша; Асѣню царю Българскому многая лѣша: и Ивану Блаженнѣйшему Патріарху Търновскому и всяя Българіи многая лѣша.*

Слѣдъ това раздаде ся гласъ изъ народа, какво самъ Богъ изволилъ да проводи Св. Димитрія да каже на Българи-ты за да земътъ оружіе, та да истребятъ Гърцы-ты изъ земѣхъ-тъх еи и тѣй да еи добыхътъ волность-тъхъ. Тая благопріятна за народа вѣсть веднага ся пронесе по цѣлѣхъ Българіѣхъ, та врѣдомъ ся распалихъ духове-ти и за малко врѣмя ся появи въстаніе, на което първъ примѣръ подаде Търново.

АСѢНЬ I.

Въ 1186 г., когато ся вѣцари Асѣнь пѣрвый, пзеднѣжъ видѣ подѣ народный прѣпорецъ събранъ доволно Българскѣ войскѣ, коѣ-то той заедно съ по-малкыя си братъ Петра трѣбваше да поведе противъ непріятеля, за освобожденіе на отечество-то си. Тогази изново ся захванѣха пакъ кѣрвавы борбы между Българи и Гърцы. Двама-та братіе, освободителіе на Българію, най-пѣрво изгонихъ вѣнчкы Гърцы изъ Българскѣ-тѣ земѣ, та освободихъ царство-то, а послѣ нападнѣхъ, та опустошихъ Тракію. Тогавашии Императоръ Исаакъ излѣзе самъ съ голѣмъ силѣ наерѣщѣ имъ и принуди ги да ся оттеглятъ въ прѣдѣлы-ты си. Слѣдъ това Асѣнь и Петръ за да ся приготвятъ и усилятъ по-добрѣ, мнѣхъ въ Влашко, та умножихъ войнство-то си, като намѣнихъ въ него и Влаасъ, послѣ ся върпѣхъ въ Българію, отѣто пакъ нападнѣхъ на Гърцы-ты въ това врѣмя, когато послѣдни-ти си мысляхъ, че Българе-ти сѣ вече надвити, та щѣтъ мирувать. Тагава Исаакъ пакъ проводи войскѣ ерѣщѣ Българи-ты, изъ Асѣнь разби единѣ-тѣ ѣ часть, а осталѣ-тѣ принуди на бѣгъ. На другѣ-тѣ години (1188) прѣзъ пролѣтъ-тѣ Императоръ-тъ самъ дойде съ другѣ войскѣ, коѣто присѣдини съ оныѣ, що прѣзимува при Българскы-ты прѣдѣлы и удари на крѣпостный градъ *Любичъ*, когото държа цѣлы три мѣсяцы обиколень, на най-сѣтнѣ, безъ да го прѣвземъ. быде принуденъ отъ Асѣня да ся върне въ Ца-

риградъ; нъ тукъ додѣ прѣминуване съ войскѣ-тъ си тѣснѣи-ты отъ Старѣ-Планинѣхъ, Българе-ти на-наднѣхѣхъ отгорѣ му, та избѣхѣ почти всичкѣ-тъ му войскѣ, а самъ той едва можя да избѣгне живъ. Въ тѣхъ побѣдѣ Българе-ти прибрахѣ всичко-то негово богатство и изловихѣ робы, колко-то Гърци бѣхѣ остави живи. Слѣдъ това поразяваніе на Гърци-ты стана миръ, спорядъ условія-та на който Асѣнь трѣбваше да проводи най-малкыя си братъ *Ивана* за залогъ въ Цариградъ (1188 г.). Отъ тоя миръ Българско-то царство ся утвърди вече и простираше ся тогава по всичкѣ Българіѣхъ и въ Влашко; за това Българе-ти имахѣ и Власи въ воинство-то си.

Въ разстояние на четири-тъ мирны години, Асѣнь ся занимава съ наряджаніе вътрѣшны-ты дѣла на Царство-то си; въ това врѣмя той трѣбаше да прѣгляда образа отъ правленіе-то си и да го постави на оня добрый порядкъ, какво-то бѣше въ славный вѣкъ Симеоновъ. При това той насьрчаше *Теофилакта*, Търновскый Патріархъ, да ся старае за развитіе-то на Българскѣ-тъ Книжнѣнѣхъ, коя-то не по-малко дѣлатели трѣба да е имала тогава, отъ колко-то въ Царъ-Симеоново врѣмя. Отъ еписатели-ты въ Асѣнево врѣмя първъ е былъ Блаженѣйшій Патріархъ *Теофилактъ*, който е написалъ разны съчиненія врѣхъ Латинѣ-ты; нему отдавать и житіе-то на Тиверіополскы-ты мѣченицы. Вторый по него е былъ *Евтимій*, Патріархъ Търновскый, който е еписалъ житіе-то на Св. Петкѣ.

освѣнъ тыя и мало е и други Българскы списа-
тели, на които имена-та още не ни сѣ открыты.

Между тыя Асѣнь е струвалъ и много добро-
дѣтелины и богоугодны дѣла: той въздвигналъ много
черквы, училища и монастыры, както въ държавѣ-
тъ си, тѣй и въ Св. Горѣ; опрѣдѣлилъ да ся дава
на бѣдны-ты мылостинѣ изъ царскы-ты съкрови-
ща. Асѣнь заповѣда по венчкы монастыры, въ Св.
Горѣ да ся чете по Българскы, дѣто напрѣдъ ся
е извършвало богослуженіе-то на Гърцкый языкъ;
тѣй сѣще и въ Влашко въведе Българскый языкъ
по черквы-ты, въ които по-напрѣдъ ся чело по Ла-
тинскы: зачтото Власи-ти до тогази сѣ държали
Римо-католическо вѣроисповѣданіе, та Асѣнь стана
причинѣ за да прѣминѣтъ въ Православіе-то. Той ги
накара, да ся учять и на Българскѣ книгѣ, та освѣнъ
дѣто четяхъ въ черквы-ты си по Българскы, иъ
и въ правителственны-ты си подлози до скоро упо-
трѣблявахъ Българскый языкъ. X

Въ 1192 г. заключеный миръ съ Грцы-ты ся
развали, защо-то Българе-ти бѣхъ навлѣзли, та
опустошявахъ Гърцкы-ты земли. Тогази Императоръ
Исаакъ излѣзе съ войскѣ ядосанъ наерѣщѣ имъ, иъ
тѣхъ разбѣхъ войскѣ-тъ му и на малко остана да
утрешѣтъ и него. Другѣ-тъ годинѣ Асѣнь пакъ
отиде въ Гърцкѣ-тъ земли, та прѣвзе много мѣста,
иъ слѣдъ малко врѣмя Гърци-ти пакъ си ги отнѣ-
хъ. Въ 1194 г. Исаакъ проводи нѣлаководца си Йо-
анна за да изгони съвѣмъ Българы-ты изъ Гърц-
кѣ-тъ земли; иъ Асѣнь и нему надви при Аркаді-

ополь, като му истрена всичкѣ-тъ войскѣ. Кога ся извѣсти за тѣхъ побѣдѣ Исаакъ, събра голѣмѣ войскѣ, освѣнь това новыка и Маджары-ты на помощь и бѣше вече готовъ да трѣгне: нѣ въ това врѣмя неговѣ-ти противници го свалихѣ отъ прѣстола и хвърлихѣ го въ тъмницѣ, а на негово мѣсто поставихѣ брата му Алексеѣ. Въ тоя случай въ Цариградѣ станѣхѣ голѣми смѣщенія, а отъ това Българе-ти ся ползувахѣ, та завоевахѣ много мѣста въ Тракіѣ и Македоніѣ.

Кога възлѣзе на Византійскій прѣстолъ Алексѣй, поиска да въспре Българскы-ты опустошителны нападанія въ Имперскы-ты области, заради това проводи посланници да искать отъ Асѣнія миръ; нѣ Българскій царь сѣрдо отказа прѣдложениѣ-то на новыи Имперторъ. Тогази Алексѣй ся разсѣрди, та проводи военачалиника си Исаака и другы воеводы съ **27,000** душъ войскѣ за да си отмъсти на Българы-ты; зарады това и Асѣнъ отъ своѣхъ странѣ пакъ поведе войскѣ-тъ си на сръщѣ имъ за камъ Амфиполисъ и въ пристиганіѣ-то си до Сересъ опустоши и завоева околны-ты му мѣста. Близу при тоя градъ Гърци-ти ударихѣ на Българы-ты; нѣ и тука Гърцѣ-та честь пакъ непоработи: по-много-то имъ войны погынѣхѣ отъ Българскыя мечъ, та весма малко отъ тѣхъ можяхѣ до ся избавять укрыти въ Сересъ, а военачалиникъ-тъ имъ Исаакъ живъ падна въ рѣцѣ на Асѣнія, който заповѣда да го турять въ желѣза и да го отведѣтъ въ Търново.

Слѣдъ тѣхъ побѣдъ Асѣнь ся върна въ столицѣ-тѣ си, дѣто слѣдъ малко го постигна нечаяна смърть, за коя-то въ толкози страшины боеве никакъ немареше. Ето какъ станѣло това: Гръцкый воивода Исаакъ въ робство-то си като неможяше да си отмъсти друго-яче на Асѣня, той подбуди отъ Българекы-ты велможы одного, на пмя *Иванко*, да убіе Асѣня, та да ся въцари той на мѣсто-то му. Иванко приказва за това на свои-ты братія, които такожде бѣхъ на чинъ въ Търново, и на други свои пріятели и споразумѣва ся съ тѣхъ за да убіють царя, та да ся въцари той; а освѣнь тыя Иванко сполучи да прѣлести и привлече на помощь въ прѣдпріятіе-то си и царекъ-тѣ дщерьъ, коя-то лѣжеше съ обѣщеніе, че ще ѣхъ направи Царицѣ. И тѣй ся състави противъ царскый животъ тайно съзаклятіе, което най-сѣтнѣ ся откри. Кога ся научи Асѣнь за това, повыква Иванка единъ вечеръ при себе си и заповѣда да го убіють; нъ Иванко тоя чясъ изважда скрytyя си ножъ и впуца ся, та пробожда заѣ Асѣня, който и умрѣ въ сѣщѣ-тѣ ноцъ! Въ тоя случай и мнозина царскы стражаре паднахъ мъртви отъ Ивановы-ты хора, които бѣхъ обигърнѣли царскыя палатъ. И тѣй Иванко стана Господаръ въ Царскыя дворъ, а слѣдъ малко и на цѣло Търново (1195 г.).

Кога ся научи Пестръ за нечаяниѣ-тѣ братовѣ си смърть, веднага нападнѣ съ царекъ-тѣ войскъ на убіеца, та разбѣ защитници-ты му и отнѣ Търново, а Иванко едвѣмъ можѣ да избѣгне съ братія-та си и

да намѣри прибожище въ Цариградъ. Асѣнь царува само девять години. Той остави слѣдъ смърть-тѣ си двама сынове, малкы на възрать, та заради това слѣдъ него възлзе на прѣстола братъ му

ПЕТРЪ III.

Тоя Българскый царь, откакъ покорилъ побудены-ты отъ Иванка противници, спорядъ както свидѣлствува нашъ единъ народенъ памятникъ, царувалъ с 6 години и то мирно отъ вѣнкашиа странѣ; само откакъ Иванка с ималъ по нѣкой пѣтъ безпокойствія, кои-то пай-сѣтиѣ го довършихъ, както и брата му: защото и него непадѣйно погуби пѣкъ нѣкой си Българинъ, побуденъ пакъ отъ сѣщія братовѣ му убиенъ. Слѣдъ смърть-тѣ Петровѣ въцари ся по-малкыа му братъ Иванъ, който още въ разваляше-то на мира съ Гърцы-ты бѣше побѣгялъ изъ Цариградъ, дѣто бѣ заложенъ, и дошълъ бѣ въ Търново при братія-та си, които го имахъ за най-първъ съвѣтникъ въ свое-то правленіе.

ИВАНЪ.

Иванъ или Иваница, нарѣченъ и *Каломиванъ*, прія правленіе-то на Българеко-то царство въ 1201 г. Първа-та грыжя на тоя Господаръ бѣ да утвърди мира въ Държавѣ-тѣ си и да ѣ постави въ безопасность: защото въ оныя времена тя много страдаше отъ крѣстоносны-ты войскы, които пдяхъ отъ Западъ за въ Иерусалимъ да ся бѣятъ съ Турцы-ты за да отиѣмѣтъ свѣты-ты мѣста. Тія Крѣстоносци, на които

главни побудители бѣхъ Папы-ты, кога имъ ся случаше да минувать прѣзъ Българіѣ, влизахъ въ нея като въ земѣ еретическѣ, та правяхъ голѣмы лошевины: обирахъ черквы; съблацияхъ монастыры; разграбихъ села; съ едиѣмъ рѣчь — опустошвахъ венчко, щото имъ ся испрѣчеше прѣдъ очи-ты. Заради това Българе-ти много нѣшти трѣбваше да подигать потерѣ върху имъ и да ся бѣжатъ съ тѣхъ; по тѣхъ причинѣ и царь Иванъ въ 1203 г. проводи посланникъ до Папѣ Инокентіа III, който бѣ душа на религіозны-ты и политически стремленія въ онова врѣмя, та искаше да ся спріятели съ него: а за това Иванъ унотрѣби едиѣмъ политикъ *), съ кождо го увѣ-

*) Това даде поводъ на Папскы-ты легенды да казвать, че ужъ Българскый царь искалъ отъ Римъ-Папѣ да му проводи Кардиналъ за да го *вѣнчае* на царство оцѣ и да направѣ *Патріархъ* Търновскаго Архіепископа, Василіа Загорскаго, като че ли Българскы-ты царѣ до тога не были оцѣ вѣнчани на царство и че Българе-ти нѣмахъ Патріархъ. Нѣ ные видѣхме вече, че Българе-ти спинахъ въ Търново Патріарха Ивана, който вѣнча на царство Асѣния I въ повосъздаванъ-тѣ черквъ на Св. Вел. Димитрія; а спротивъ това Иванъ нѣмаше никакъ нуждъ отъ да нека вѣнецъ и Патріархъ отъ Папѣ Инокентіа III. Освѣтъ това Българска-та Јерархія установена отъ Бориса, и успелена отъ Симеона, тя е была всякога самостоятелна и независима. Заради това и послѣ паданіе-то на Българско-то царство, когато Гърци-

ряваше, че ужъ желае да сближи независимъ-тъ Българскъ Православнъ Черквъ съ Римо-католическъ-тъ. X

Тѣй и трѣбваше да направи Българскый царь съ Папъ-тъ за да упаци царство-то си въ онова врѣмя отъ Кръстоносцы-ты; защото бѣхъ много по-силени, та както Французи-ти отъ тѣхъ нападнѣхъ тогази на Византійскъ-тъ Имперіѣ и прѣвзяхъ Цариградъ, въ който поставихъ за свой царь *Балдуи-на*, тѣй сѣще можяхъ да направятъ пакъ другы и съ Българіѣ. Това даде поводъ да се отворятъ сходства измежду Търново и Римъ, на които пріятелства-та станѣхъ толкози тѣсни, щото Папа-та гледаше на Българи-ты като на чяда, готовы веке да се присѣднѣтъ съ Римскъ-тъ Черквъ, майкѣ на Католици-ты, която още отъ покръщаване-то имъ (на Българи-ты) всякакъ се е мѣчила, а и до

ти понекаж да усвоятъ и Българскъ-тъ Јерархіѣ, видѣхме, че тя быде причинѣ да станѣтъ Българе-ти на кракъ, та покрай неѣ освободиѣ и себе си отъ гражданскы наложено-то имъ Гръцко нго. Слѣд. Българскый народъ открай — още отъ покръщеніе-то си е ималъ своѣ-тъ самостоятелнѣ народнѣ Јерархіѣ и всякога е былъ готовъ да си пролива крѣвъ-тъ за нейнѣ-тъ независимость; защото е зналъ, че само народно-то му Духовенство може да го учи по природныя му языкъ на Вѣрж, на законъ Божій, на нѣравственностъ, още и да му вдѣхва Любовь камъ вѣнчко онова, щото е Българско-народно.

днѣсь още ся старае да ги подчини подъ духовнѣ-
тѣ си власть; безъ обаче да знае, че въобще Българ-
скый народъ, както тогази тѣй сѣще и днѣсь гя-
да на Католици-ты като на еретици.

Освѣнъ безпокойствія-та отъ странѣ на Кръ-
стоносцы-ты царь Иванъ, както братія-та му Асѣнъ
и Петръ, и той с былъ обезпокояванъ отъ цареу-
бінцѣ-тѣ Иванка и брата му Митра: защото были
сѣставили нѣколко дружина съ намѣреніе да идѣтъ да
ся бѣжтъ и да правятъ пакости на царство-то въ Бѣл-
гаріѣ; нѣ прѣди да влѣзе Иванко тукъ, быде уловенъ
отъ Гърцы-ты за лоши-ты си работы и затворенъ
въ тъмницѣ, дѣто и умрѣ отъ тяжкы мѣжы. А братъ
му Митръ бѣше отишълъ въ Россіѣ за да повыка
на помощь Руссы-ты, та сѣ тѣхъ да нападне
на Бѣлгарско-то Царство. И тѣй сѣ нѣколко Руссы
влѣзе въ Бѣлгаріѣ и забра да прави голѣмы пакос-
ти; нѣ и той както брата си заплати сѣ своя жи-
вотъ за лошевины-ты си: защото Иваница нападна
сѣ войскѣ-тѣ си на Руссы-ты, та ги изгони, а Ми-
тра улови живъ и наказа го сѣ лютѣ смѣрть.

Въ 1204 г., кога ся въцари Фландрійскый контъ
Балдуинъ въ Цариградъ, Иванъ му проводи отъ своихъ
странѣ посланикъ за да му честити царство и да
иска пріятелство-то му; нѣ Балдуинъ сѣ прѣзрѣніе
пріѣ Бѣлгарскый посланикъ и гърделиво му каза,
какво Бѣлгарскый царь самъ трѣбва да дойде, та да
му ся покори като на Французскый Императоръ, а
не да му проважда посланикъ. Тыя неговы гърде-
ливы думы направихъ го на скоро да си изгуби жи-

вота, а освенъ това и повосъставено-то Французско царство да пострада злѣ отъ Българско-то орѣжіе: защото откажъ ся върна посланикъ-тъ въ Българіѣ, та приказа Ивану гърделивыя отговоръ Балдуинновъ, той ся разлюти и веднага заповѣда да ся съберѣтъ всички-ты му войски и да ся приготятъ за бой. Въ това врѣмя Латинс-ти (Французи и Италіане) бѣхѣ завладѣли много мѣста въ Тракия, а въ Македоніѣ бѣхѣ прѣвзели Солунъ съ околны-ты градове, та бѣхѣ съставили Солунско Кралство, на косто крал-тъ бѣше *Мануферашъ*, а освѣнтъ това тѣи бѣхѣ влѣзли и въ Целопонесъ и намѣрявахѣ да обѣрѣжѣтъ орѣжіе-то си и на-другы страны, дѣто Гърци-ти бѣхѣ могли да ся удѣржатъ. Латини-ти можяхѣ свѣршено да постигнѣтъ намѣреніе-то си, ако да ся небѣ появилъ ненадѣйно Иванца върху имъ, та да ги порази като страшень грѣмъ и да ги направи да изгубятъ всичкы земи, що бѣхѣ прѣвзели отъ слабы-ты Гърцы, отъ които многома бѣхѣ прибѣгнѣли при Българскыя царь да му ся молятъ да имъ помогне за да си отиѣмѣтъ земи-ты съ общаніе да бѣдѣтъ послѣ неговы подданици.

Слѣдъ малко врѣмя, Българскый царь откажъ ся приготви добръ, трѣгна камъ Одринъ (Едрене), дѣто слѣдъ малко пристигна и Балдуинъ съ свои-ти Французы и ненадѣйно видѣ да ся развѣва Българскый прѣнорецъ. Послѣ два дни двѣ-тъ непріятелскы войски излѣзохѣ на бойно поле и борба-та ся захвана съ еднакъвъ распаленостъ и отъ двѣ-тѣхъ страны и свѣрши ся съ едно най-ужасно кръвопро-

ливно ебиване, въ кое-то Българско-то оржіе въсторжествува. Тукъ наши-ти одъряхъхъ славнѣхъ побѣдѣхъ надъ Французы-ты; повече-то отъ послѣдниты паднахъхъ мъртвы и мнозина ся зехъ робы; първиги имъ контове и чиновници изгубихъ живота си, а самъ Балдуинъ падна робъ въ рѣцѣ на оня Българскы царь, когото той за нищо нещяше да припознава едно врѣмя. Тогази Иванъ заповѣда да турять Балдуина въ желѣза и заедно съ нѣколцихъ отъ неговы-ты хора да го отведѣтъ въ Търново, дѣто быде хвърленъ въ тъмницѣ. Това ся случи на 1205 год. 3. Апр.

Слѣдъ тѣхъ побѣдѣхъ Иваница прѣвзе гр. Пловдивъ, а въ Македоніѣхъ завоева градове Сересъ, Вересъ и други, на остави нѣколко отъ войскѣхъ-тъхъ си да вардятъ прѣвзеты-ты мѣста, а самъ съ остало-то си войнство ся върна съ побѣдоноснѣхъ славѣхъ въ Българіѣхъ. Тогази подъ Французскѣхъ властъ бѣхъхъ остави само Цариградъ, Родосто и Силивриѣхъ; заради това, колкото отъ Французы-ты сполучихъ да ся избавятъ отъ Българскыя ножъ, въ боя при Едрене, побѣгнахъхъ въ Родосто, дѣто бѣхъхъ ся скрили отъ страхъ и други Французи. падоши изъ разны страны: защото въ това время Българско-то оржіе до толко съ гы бѣхъхъ наплашило на всекъдѣ, щото мнозина отъ тѣхъ и изъ Цариградъ побѣгнахъхъ въ отечество-то си, за да ся избавятъ отъ Българы-ты, додѣ не сѣхъхъ нападихъ и на столицѣхъ-тъхъ. Слѣдъ поражение-то Балдуиново, остави-ти Французи въ Имперіѣхъ-тъхъ на негово мѣсто поставихъ си за царь Ханри,

който незабавно ниса въ Западъ да му проводять помощь. При това и събраи-ти въ Родосто Французи, кога ся научихъ, че Българскый царь ся прибралъ въ столицѣ-тѣ си, съединихъ ся съ Гърцѣ-ты, та нападихъ на нѣколко отъ прѣвзеты-ты мѣста и сполучихъ да ги отнѣмъ. Кога ся извѣсти за това Иванъ, тосъ чясъ заповѣда да исколятъ, колкото Французи робіе имаше въ Търново, а пакъ Балдуину да отсѣкътъ главѣ-тѣ, рѣцѣ-тѣ и крака-та, послѣ да хвърлятъ тѣло-то му въ единъ транъ, дѣто го изали псета-та. Приказва ся, че и балдуинова-та кратуна, както никифорова-та, ся е позлатявала и посребрявала за да служи вмѣсто чяшъ на царскѣ-тѣ трапезѣ.

Послѣ това Иванъ трѣгна съ войскѣ-тѣ си срѣщъ Французы и Гърци и панадна съ голѣмъ ярость на тѣхъ, та безмилно би и едни-ты и други-ты: тука Гъркъ Французинъ безъ пожялъ трѣбваше да мре подъ ножа на распаленыя Българинъ. А колкото градове прѣвзехъ въ тоя бой Българи-ти, царь-тъ заповѣда да имъ развалятъ твърдины-ты, каквото да немогътъ вече Французи-ти да ги прѣвзимать. Въ това время сѣ разорени отъ Българи-ты много градове, а именно: Филиппополь (Пловдивъ), Ираклія, Траянополь, Магрумъ, Клавдіополь, Мосинополь и други много, а колкото робіе ся уловихъ отъ развалены-ты градове, Иваница ги прѣсели въ Влашко, защото бѣ праздна тая земя.

Гърци-ти, като глѣдахъ, че Българскый царь залъ ги гони и поражава, съгласихъ ся съ Французы-

ты да му ся опрѣтъ мѣжкы и затова си поставихъ за Господарь *Теодора Бранаса*, комуто Французи-ти дадохъ да управлява Едрене и Димотикъ. Кога ся научи за това Иванъ, веднага отиде, та обиколи Димотикъ, а Гърци-ти, като ся видѣхъ въ тѣсно, хванѣхъ да ся катерять по стѣны-ты и да ся молятъ на Българскыя царь да ги прости съ обѣщаніа, какво щѣтъ му ся покорять. А кога видѣхъ, че Иванъ не ще да имъ чюе молбѣ-тъ, тайно провождатъ да искать помощь отъ Ханры, който събра голѣмъ войскъ и отиде камъ Димотикъ противъ Ивана. Тогази Иванъ, за да си поправи и приготви по-добрѣ войскы-ты, дрънва ся отъ града. Въ това время *Теодоръ Ласкаръ*, царь на Гърцы-ты въ Азія, проводи до Ивана посланикъ за да свържять съмъ-зентъ договоръ противъ Французы-ты (1207). Българекый царь ся склонн на прѣдложеніе-то му и договоръ-тъ стана по тыя условія: Българе-ти да ударять откамъ Европекъ странъ, а Гърци-ти откамъ Азіатекъ. Заради това Иванъ събра всички-ты си войскы и раздѣли ги на два дѣла, отъ които единый проводи камъ Цариградъ, а другыя поведе съ себе си камъ Едрене; нъ Ласкаръ на-скоро развали договора съ Българы-ты и направи миръ съ Французы-ты. Тогази Иванъ, като ся научи за това, остави Едрене и щаше да ся върне въ Българинъ, а понеже въ това время му донесохъ главѣ-тъ на Солунекый краль *Монфераша*, когото проводена-та Българска войска около Солунъ побѣдила, то Българекый царь на-мысли друго: да иде въ Солунъ, та да покори свър-

шешо тамошне-то кралство, каквото да му непрѣчи, а оттамъ послѣ да нападне на Цариградъ. И тъй стана, та отиде и обиколи Солунъ; нъ тукъ въ една нощъ отъ напраснѣ болѣсть умира на легло-то си. По тѣмъ жялостнѣ случкѣ Българе-ти лишени отъ главныя си прѣдводители - Царя, върнѣхъ ся въ Българіѣ.

Както пѣкога Крумова-та и Симеонова-та смъртъ; тъй и Иванова-та сега станѣла за чудо на Гърцы-ты и Латины-ты, които бѣхъ извадили прикаскѣ да казвать, че ужъ Св. Димитрій Солунскый ся явилъ на-сѣмъ Ивану врѣхъ бѣлъ конь и забилъ коніе-то си въ сърдце-то му. — Отъ тѣя тайнственны прѣдвѣщанія и извънестественны явленія, измыслены отъ еувѣриѣ-тѣ Гърцкѣ главѣ още и Латинскѣ, человекъ лесно може да сѣди, какъвъ страхъ сѣ задавали Българскы-ты царіе на Гърцы и Латины, въ онова время. —

БОРИЛЪ или БОРИСЪ II.

Слѣдъ смъртъ-тѣ Ивановѣ, трѣбваше да наслѣди прѣстола Иванъ Асѣнь II, нѣ-голъмый сынъ на Асѣня I, нъ *Борилъ*, сынъ на Ивановѣ-тѣ сестрѣ, чрѣзъ сродницы-ты си въ царскыя дворъ, сполучи да земе правленіе-то на Българско-то царство (1207 г.) и, за да ся утвърди още нѣ-добрѣ на прѣстола, той ся ожени за дельѣ си, вторѣ сестрѣ царь-Ивановѣ.

Тоя Българскы царь ако и да мразяше тъй Латины-ты и Гърцы-ты, както и прѣдшественникъ-тъ му, нъ той не быде толкова честитъ въ боя срѣщѣ

тѣхъ, както него. По едно время той поведе войскы-ты си срѣщѣ Французы-ты и нападна на царство-то имъ, нѣ тѣхный царь Ханри разби силы-ты му и въ разстояние единъ мѣсяць отнѣ много градове, които Иваница бѣ завладѣлъ (1208 г.). Тогази Борилъ като видѣ, че му непомогна честь-та, както ся надѣяше, заключи миръ съ Ханри, съ когото послѣ ся и сроди, като му даде братовчедкѣ си за женѣ.

Въ время на тоя царь Богомили-ти бѣхъ прѣ-одолѣли въ Българіѣ, та става нарочно противъ тѣхъ съборъ, на който ся и наказахъ нѣколкомина отъ тыя еретицы.

Борилъ не е можялъ да остане за всякога мирешъ и да удържи до много время несправедно отня-тъ-тъ коронѣ: нейны-ты наслѣдници — *Иванъ Асѣнь II* и *Александръ*, лишени отъ право-то си за наслѣдіе-то ѣ, подигнахъ ся да си ѣхъ отнѣмѣтъ. Заради това тѣн отидохъ въ Россіѣ, дѣто имъ ся даде доволно помощъ отъ войскѣ, та нападнѣхъ на Борила и още въ първо-то сраженіе го побѣдихъ и прѣвзехъ по-голѣмѣ-тъ чаетъ отъ царство-то му. Послѣ това Иванъ Асѣнь II. достигна и до Търново, та го обиколи и държа въ обсадѣ цѣлы 7 години. Най-сѣтнѣ жителе-ти отъ столицѣ-тъ, като немо-жяхъ вече отъ гладъ да търпятъ повече время обса-дѣ-тъ, отворихъ порты-ты на Асѣневы-ты сынове, и тѣн тѣрижественно влѣзохъ въ бащиный си домъ. Тогази Търновци припознахъ за Господаръ Ивана Асѣня II, а Борилъ въ бѣгание-то си изъ Търново, падна въ рѣцѣ на Асѣневы-ты хора и быде отве-

денъ при новыи царь, кой-то заповѣда, та му изва-
дихъ очн-ты и хвърлихъ го въ тъмницѣ, дѣто
и умрѣ. X

ИВАНЪ АСѢНЬ II.

Иванъ Асѣнь II, сынъ първаго Асѣня, вѣцари
ся въ 1217 г. Въ първы-ты години отъ царствуваніе-
то си, той ся занимава съ вѣтрѣшне-то уряджаніе на
държавно-то си правленіе, защото бѣше много осла-
бѣло то при немарливый Борилъ. А послѣ откакъ
постави въ добръ порядкъ всичкы-ты си вѣтрѣшни
дѣла, тогази начала да дѣйствува ижкъ за распро-
страненіе на Българскѣ-тѣ държавѣ.

Асѣнь II испърво ся сроди съ Французкый царь
Роберта, като ся ожени за дъщерѣ-тѣ на Маджар-
скыя краль, който водяше Робертовѣ сестрѣ. Въ
1228 г. Робертъ умрѣ, та остана на мѣсто-то му де-
вятогодишный неговъ братъ *Балдуинъ II*; нъ защото
бѣше още дѣте, Французи-ти трѣбваше да избержѣтъ
и нѣкой управитель (регентъ) на малолѣтныя си
царь. Заради това едни отъ тѣхъ избрахъ за такъвъ
Българскыя царь, защото, казвахъ: „той е юнакъ
и великодушень, та може да бѣде най-полезень прі-
ятель на Държавѣ-тѣ ни, както въ противень слу-
чай — и най-голѣмъ непріятель“, и тѣй ся склонихъ
повече-то за него. Послѣ прѣдложихъ за това Асѣню
и молихъ го да даде и дъщерѣ си *Маріѣ* за женѣ
на младыя имъ царь, а Българскый царь прія всичко
това: защото такъво сиріятеляваніе съ Французы-тыго
улесняваше да бие Гърцы-ты и откакъ Европейскѣ

и откажъ Азіатскѣ странѣ; заради това и отъ двѣ-тѣ страны на-скоро ся подтвърди еговора, спорядъ който, по край другы-ты условія, Асѣнь II ся обвър-зваше да отиѣме всичкѣ-тѣ земѣ отъ Епирекыя краль, който бѣше ѿ прѣвзелъ отъ Французы-ты.

А между това нѣкои си отъ Французскы-ты първенцы, които бѣхъ правили много пакости на Балдуиновъ братъ Роберта, уплашихъ ся да не бы да ся успли Балдуинъ, като има за управитель Асѣня II, та да ги лиши отъ достоинство-то имъ; заради това ти много ся противихъ на това изби-ране и най-сѣтиъ развалихъ договора съ Асѣня, та избрахъ на Балдуина II за управитель Јерусалим-скыя краль *Јоанни Бриена*. Тогази Асѣнь II ся разсърди за безчестно-то постѣяние на Французы-ты камъ него, и за да си отмъсти, той направи миръ съ Епирекыя краль, *Кюръ Теодора* и даде дъщерѣ си Маріѣ за женѣ на брата му Мануила. — Епирекско-то кралство съ время бѣше много малко, нѣ испослѣ ся угодѣми, когато прѣвзехъ Гърци-ти Солунско-то кралство отъ Французы-ты. — X

Спротивъ сѣмъжнъ договоръ измежду Асѣня и Теодора трѣбваше и двама-та заедно да нападнахъ на Французско-то царство, и на това Епирскый краль испърво ся показа много съгласенъ, нѣ испослѣ на-прави съвсѣмъ противно-то: той вмѣсто да удари на Французы-ты, обърна оръжіе-то си възъ Българы-ты, за то и Асѣнь го направи испослѣ да заплати много скѣпо за тѣхъ своиъ невѣрность. Той за да распаля повече храбры-ты си войскары, заповѣда

да накачатъ на копѣя-та си написанный договоръ съ Кюръ Θεодора и тъй удари на Гърцы-ты. Бой-тъ си захвана съ голѣмо кръвопролитіе: распалени-ти Българе като гладни лви ся сиущахъ възъ Гърцы-ты, та избѣхъ и заробѣхъ до кракъ Гърцкѣ-тъ войскѣ, и самъ Кюръ Тодѣръ падна робъ заедно съ женѣ си, сынове-ты си, дѣщери-ты си и съ вѣнчкы-ты си знамениты войводы, освѣтъ братъ му Мануилъ, който сполучи да побѣгне и да ся укрѣе въ Солунъ. Това ся случи въ 1230 г. Слѣдъ тоя бой Асѣнь прѣвзе много градове не толкова съ силѣ, колкото съ добро; а колкото роби бѣше уловилъ, отъ тѣхъ голѣмцы-ты задържа, а вѣнчкы-ты други освободи, та ся върнахъ у дома си съ похвалны пѣсни камъ Българскый царъ и съ това побуди-хъ желаніе у свои-ты съотечественницы да искать него за Господаръ. Послѣ това Асѣнь нападна на Французско-то царство, та завоева вѣнчкы-ты градове около Цариградъ, и щаше да удари и на самѣ-тъ столицѣ, ако да не бѣхъ го молили Французи-ти да ги остави съ обѣщаніе, да бѣдѣтъ подъ неговѣ власть и да му плащатъ данъ. *) Тогази ве-

*) Видѣ въ книгѣ: *Нѣколко рѣчи о Асеню I и II* въ надписъ на Асѣня II, който казва: *Тѣмъко сжщымъ градовомъ окръсть Царѣградѣ и самаго того града държахъ Фрѣнзи, иъ и ты подъ рѣкѣ царства моего повиновахъ сѣ, понеже иного царѣ неимахъ развѣ мене и мноѣ ради данъ своѣ испроваждающе.....*

(Г. С. Раковского).

ликодушный Българскый царь имъ устъпи прѣвзяты-ты около столицѣ-тѣ градове за да си ги управлявать сами. Това великодушіе на Асѣня II отвори му порты-ты на много градове, както: Димотикѣ, Едерне, Волиръ, Сересѣ. Прилѣпъ и Триполска Целагонія, та му ся прѣдадохъ. Той прѣмниа послѣ цѣлѣ Тесалиѣ, влѣзе въ Епиръ и отиде до Драчѣ (Дурацо); оттамъ ся отправи камъ Албаніѣ, та прѣвзе мѣста-та, прѣзъ дѣто миѣна, а послѣ това отиде въ Сърбіѣ, дѣто такожде прѣвзе нѣколко мѣста, а най-сѣтиѣ, откакъ постави и наряди свои войводы съ войскы да пазятъ по всичкы-ты завладаны мѣста, върна ся съ побѣдоноснѣ слава въ Българіѣ. Въ това время той прѣдаде обладано-то отъ него Епирско кралство на зетя си Мануила да го управлява и постави го *Деспошъ* въ Солунъ. X

Откакъ ся върна Иванъ Асѣнь II въ Търново, въздигна великолепенъ храмъ въ имя на Св. 40-мѣченицы за памятникъ на славны-ты му побѣды противъ непріятеля; при това отпусти и заробены-ты, а само Кюръ Тодара задържа при себе и оставилъ бѣ го да живѣе свободно заедно съ домачядіе-то му; нѣ по едно время, кога ся научи, че кюръ Тодъръ ся мѣчи да прави съзаклятіе противъ него, той повели, та го ослѣпихъ.

Въ 1234 г. избранный отъ Французы-ты Жоанъ Бриенъ дойде въ Цариградъ да управлява малолѣтныя царь Балдуинъ II и подбуди Французы-ты да ся откажытъ отъ Асѣня и да му недавать нищо. Въ сѣщце-то время *Жоаннъ Ватисъ* Гърцкый царь отъ Никей-

ско-то царство въ Азія, имаше войнѣ съ Французы-ты, и пожеже неможя да имъ надвѣе, той прѣдложи съѣззень договоръ на Асѣня, който го прія съ благодареніе. Сговоръ-тъ ся заключи съ условія да ся испѣдятъ Французи-ти изъ Цариградъ, а подтвърди ся съ егодяваніе-то на Еленѣ, дщериѣ Асѣневѣ съ Ѳеодора, сына Ватаеовѣ. Това Българско-Гърцко тѣсно епріятеливаніе зададе голѣмъ страхъ на Латинны-ты въ Цариградъ, та быдохъ принуждени да искать помощъ отъ Западъ. На другъ-тъ годинѣ (1235) Ватасъ прѣмнина съ войскъ-тъ си изъ Азіѣ, та прѣвзе Галиполь, дѣто дойде и Цариградскый Гърцкы Патріархъ, а слѣдъ малко время пристигна тукъ и Асѣнь заедно съ царицѣ Аннѣ, княгыниѣ Еленѣ и Търновекый Патріархъ, та ся венчяхъ младоженци-ти съ голѣмъ славѣ и отъ два-та Патріарха. — Въ това время Българекый Патріархъ ся подтвърди отъ Гърцкый царь и отъ Цариградскый Патріархъ и даде му ся да има равень чинъ съ най-първыя Гърцкы Патріархъ. X

Послѣ това два-та царіе поведохъ свои-ты войскы, та навлѣзохъ въ Французско-то царство и откакъ опустошихъ много мѣста, нападнѣхъ най-сѣтнѣ и на Цариградъ; тогази Французи-ти напрѣгнѣхъ венчкы-ты си силы, та едвамъ можяхъ да оттласнѣтъ нападатели-ты отъ столицѣ-тъ си. Въ слѣдующѣ-тъ годинѣ (1236) Асѣнь приготви нѣколко отъ свои-ты корабы и заедно съ Гърцкы-ты отплувахъ за Цариградъ; нъ тая Българско-Гърцка флота ся разби отъ Латинскѣ-тъ, която на-скоро бѣше пристигнѣла

отъ Западъ. Двама-та съѣзници, ако и да неможяхъ да прѣвземътъ Цариградъ, нъ завладѣхъ по-го-лѣмъ-тъ частъ отъ Французско-то царство. Въ тоя бой Асѣнь ся показа малко дѣятеленъ, защото прѣд-виждаше, че ако ся прѣвземе Цариградъ и да ся исполдять Французи-ти, то на мѣсто-то имъ щѣтъ ся намѣстять Гърци-ти, които никога не сѣ были върни на Българи-ты; заради това най-сѣтиъ ся раздѣли отъ Ватаса и зе дѣщеръ си да посѣди малко при него. А откакъ си отиде Асѣнева-та дѣщеря при бащѣ си, породихъ ся измежду Гърцы и Българи распри, които достигнѣхъ до разваляне на съѣзный имъ договоръ. Тогази Асѣнь ся остави съ-всѣмъ отъ боя и отиде заедно съ дѣщеръ си въ Търново. Кога ся научихъ Французи-ти за оттегля-ване-то на Асѣня отъ Гърцы-ты, молихъ го да имъ иде на помощь, за да неоставать Гърцы-ты да ся усилятъ въ Европѣ. Асѣнь ся склони и отиде да помага на Французы-ты, нъ на-скоро ся върна пакъ въ столицѣ-тъ си, кога ненадѣйно му стигна извѣ-стіе за смърть-тъ на женѣ му, на сына му и на Па-триарха въ Търново. А послѣ, защото Елена много скърбеше за раздѣланіе-то отъ мъжя си, баща ѝ проводи посланикъ до Ватаса за да ся смирятъ и даде пакъ дѣщеръ си на сына му. Въ сѣщъ-тъ години (1237) Асѣнь зе за вторѣ женѣ Иринѣ, Кюръ-Тодаровѣ дѣщерѣ: тогази отпусти бащѣ ѝ отъ робство-то и проводи го въ Епирско-то кралство да живѣе при брата си Мануила. Слѣдъ това Асѣнь

направи миръ и съ Гръцы и съ Французы и тъй ся остави отъ борбы-ты.

И въ това время Римскы-ты Папы още ся надѣяхъ да присъединять Българы-ты съ Римокатолическѣ-тъ Черквѣ; нъ кога Папа Григорій IX видѣ, че е изълганъ въ надѣждѣ-тъ си, той за да си отмъсти, подбуди въ 1238 г. Маджарскыя (Унгарскыя) краль *Бела* да дигне оръжіе противъ Българы-ты и той го послуша, та нападна на Българіѣ; нъ Асѣнь гърдо ся опрѣ на Маджарскы-ты войскы, които бѣхъ на дошли по Дунавскы-ты брѣгове и изгони ги изъ Българскы-ты прѣдѣлы; тая война не послѣ ся свърши съ примиряваніе. Оттогази Българско-то царство остана на мира, дори до когато умрѣ Иванъ Асѣнь II (1241 г.). Слѣдъ смъртъ тѣ на тоя славный Българскый царь, който ся нарѣче и *Самодържецъ*, политическый животъ на Българіѣ начина да губи своѣ-тъ дѣятельность и отъ день на день да отслабва. Маловозрастни-ти негови синове-наслѣдници *Каломанъ* отъ първѣ-тъ му женѣ и *Михаилъ* отъ вторѣ-тъ, явявахъ ся на прѣстола, като сѣнкы по между партіи-ты и мятежный духъ на бояры-ты.

КОЛОМАНЪ I.

Каломанъ е былъ на дванадесять години, кога пріѣлъ царскый вѣнецъ, та заради това и неможа да царува много врѣмя: защото всякой отъ дръжявны-ты първенцы искаше да му бѣде управитель, а отъ това ся породихъ въ царскыя дворъ голѣмы ненависти

и прѣшнрни, между които младый царь безъ время изгуби живота си (1245 г.). Каломанъ умрѣ младъ и зеленъ въ рѣцѣ-тѣ на свои-ты лукавы съвѣтницы, които безъ сѣмнѣніе му сѣ испили невиннѣ-тѣ кръвь; защото си нѣмаше ни бащѣ ни майкѣ да го защищать.

МИХАИЛЪ.

Слѣдъ смърть-тѣ Каломановѣ наслѣди прѣстола братъ му Михаилъ, който ако и да бѣ такожде малолѣтенъ, нѣ понеже имаше майкѣ си живѣ, защищавъ ся по-добрѣ отъ брата си. Той ся въцари въ 1246 г. Въ сѣще-то время Иоанъ Ватасъ, който, бѣ усвоилъ вече еднѣ странѣ у Европѣ, нападна на Българско-то царство, та прѣвзе пѣколко мѣста въ Тракіѣ и Македоніѣ и достигна до Прилѣпъ. Нѣ и младый царь отъ свои странѣ поведе войскы-ты си, та нападна на Гърцы-ты и отнѣ, колко-то Българскы мѣста бѣхѣ прѣвзяли. Тая война между Българи и Гърцы ся продължи до смърть-тѣ Ватасовѣ, който умрѣ отъ напраснѣ смърть въ время, когато вече бѣ ся рѣшилъ да нападне на Цариградъ (1253 г.). Слѣдъ неговѣ-тѣ смърть, откажъ ся въцари сынъ му *Теодоръ Ласкаръ*, нападна на отнѣты-ты мѣста отъ Българи-ты и завоева ги вторы нѣтъ (1255 г.).

Михаилъ понеже водяше дѣщерѣ-тѣ на удѣлный Русекый Князь *Ростислава*, Мачванскаго Бана, то той ся подпомогна доста въ това время отъ него: защото тѣсть му стана неспрѣдникъ, та примиря съ-тя си съ Ватасовый сынъ Теодора Ласкара. Ростис-

славъ нарочно за това дойде въ Търново и, откакъ разсѣди добръ за царскы-ты работы, отиде съ голѣмо посолство при Гърцкыя царь, съ кого-то спріятели Михаила и свърза помежду имъ миръ (1258 г.). Послѣ ся върна съ богаты дарове въ Търново, а оттамъ си отиде въ Бѣлградъ, дѣто имаше столицѣ-тѣ-си. Слѣдъ малко время Ростиславъ быде принужденъ да дойде пакъ на-скоро въ Търново, дѣто бѣше ся извършило едно страшно злодѣйствіе: единъ день царь Михаилъ излѣзълъ на ловъ около столицѣ-тѣ-си, а *Каломанъ* сынъ Александровъ и внукъ Иванъ-Асѣневъ нечаянно напада отгорѣ му, та го убива и побързва да ся въцари на мѣсто-то му (1259 г.).

КАЛОМАНЪ II.

Царсубіецъ-тъ Каломанъ, като ся качи на прѣсто-ла, за да утвърди по-добръ власть-тѣ-си, той принуди удовялѣ-тѣ-царицѣ да ся вѣнчее съ него. Нѣ за това наскоро утиде извѣстіе Ростиславу и той побърза да дойде съ войскѣ-тѣ-си на помощъ на дѣщернѣ си и да си отмъсти за убиване-то на зетя му. Тогази Каломанъ, щомъ ся извѣсти, че Ростиславъ иде да го накаже, побѣгна изъ Търново; нѣ пакъ неможи да ся укрые: сами-ти негови привърженци, които ся покаяхѣ прѣдъ Русекыя князь, намѣрихѣ го и го убихѣ.

Михаилъ не остави дѣтца, заради това на негово мѣсто быде провъзгласенъ за царь *Мичо*, кой водяше михайловѣ сестрѣ и бѣ поставенъ за упра-

витель въ Анхыело, Созополь, Агаѳополь, Канстри-
цѣ и другы градове по оныя мѣста.

МИЧО.

Кога прія тоя Господарь правленіе-то отъ Българеко-то царство (1260 г.) намѣри ся посрѣдъ тайлы и незадоволны партіи, които само Ростислава-та войска можяше да удържи въ миръ. А когато Мачванскый Банъ си отиде и подиръ него ся оттегли и войска-та му, тогази раздорници-ти боляре, на които глава бѣше *Констаншинъ Тихо*, принудихъ Мичя да остави Търново и да бѣга заедно съ женѣ си и дѣца-та си въ Месемвріѣ. Въ 1261 г. Мичо трѣгна камъ Търново съ надѣждѣ, че ще му дойде помощь отъ Ростислава и отъ Унгры-ты; пѣ Тихо го принуди да ся скрие пакъ въ Месемвріѣ. Тогази Мичо, понеже небѣше изгубилъ още надѣждѣ за Българекый царскы прѣстолъ, принуди ся да иска отъ Гърцкыя царь Михаила Палеолога помощь за да завладѣе Търново, а той отъ своѣхъ странѣ ся обѣща да му даде за това два крайморскы градове: Месемврія и Анхыело. Палеологъ ся склонилъ и слѣдъ малко Месемврія и Анхыело ся захванѣхъ отъ Гърцкы войска, а Мичо, вмѣсто да отиде въ Търново, быде отведенъ въ земѣ-тѣ, коѣто Гърцкый царь му даде близу при рѣкѣ Скамандрѣ и старый градъ Троянъ. Тамъ той заборавилъ честолубивы-ты си намѣренія въ семейный си животъ и прѣкаралъ послѣдни-ты си дни въ спокойствіе като — чястенъ чловѣкъ.

КОНСТАНТИНЪ ТИХО.

Слѣдъ мичя на царскыя прѣстолъ остана Константинъ Тихо. Той испърво е былъ управитель въ Видинъ и много пѣти е защищавалъ Българскы-ты прѣдѣлы отъ Сърбскыя краль Милутина, съ ко-го-то послѣ ся смирилъ и зель за женѣ *Драгушѣ*, дъщерѣ на пѣкой си Сърбскый велможя. Негово-то остроуміе и отлично-то му юначество го отведохъ на Търновскыя прѣстолъ (1260 г.). Послѣ възцаряване-то си, той заключи миръ съ Гърцы-ты и, за да го потвърди по-добрѣ, поиска за женѣ една отъ дъще-ри-ты на Гърцкыя царь, а отъ своѣхъ странѣ проводи въ Никеѣ за залогъ Драгушѣ, която бѣше му омръ-зѣла по пѣкой си причинѣ. Михаилъ Палеологъ ся склони на това и даде Тиху за женѣ Ласкаровѣ-тѣ дъщерѣ Иринѣ, роденѣ отъ Еленѣ, дъщерѣ на царь Асѣня II.

Въ 1262 г., когато Палеологъ прѣвзимаше Ца-риградъ отъ Французы-ты, Българскый царь му отиде на помощь и прѣвзе много мѣста около тоя градъ. Нъ слѣдъ малко пріятелство-то имъ ся развали, защото Михаилъ, за да остане самъ въ Имперіѣ-тѣ, ослѣпи Ирининъ братъ, Иоанна Ласкаря, правилный наслѣдникъ на прѣстола и проводи го въ заточеніе. Заради това Ирина, за да си отмъсти, побуди отъ своѣхъ странѣ Тиха да дигне оръжіе възъ новыя Им-ператоръ. И тѣй той събра довольно войскѣ, та на-падна на Гърцкы-ты страны и захвана да ги опусто-шява. Въ това время той завоева много градове и

села и до толкова ушлаши Михаила Палеолога, щото го принуди да бѣга и да търси прибѣжище въ планинѣ Ганѣ, а оттамъ оставя войскѣ-тъ си и едвамъ убѣгнѣ до море-то, дѣто ся вачи на единѣ малѣкъ корабѣ, та съ срамъ отплаува за въ Цариградѣ. Слѣдъ негово-то побѣгване и отъ войскары-ты му едни ся разбѣгахъ изъ Тракыѣ, а повече-то быдохъ за робени отъ Българы-ты. Между това Тихо избави и Иконійскый Султанѣ, който ся намираше въ робство у Гърцы-ты, та и за него станѣхъ голѣмы борбы, доде да принуди Гърцы-ты да му го прѣдадѣтъ (1269 г.).

Въ това врѣмя царица Ирина бѣше умрѣла, а на Императорѣ Михаилѣ понеже ся искаше да оздрави мира съ Константина Тиха, кокво-то пакъ да има вліяніе въ Българіѣ, която въ това врѣмя ся раздираше отъ вѣтршны-ты партіи и несѣгласія на боляры-ты, той проводи посланницы до него да му прѣдложатъ договора, по който ся обѣща да му даде за женѣ княгынь Маріѣ, дщериѣ на сестрѣ си Евлогіѣ. Българскый царь ся склони на това и миръ-тъ ся заключи. Послѣ това Императорѣ-тъ проводи въ Търново Маріѣ заедно съ Гърцкый Патріархѣ, та ѣ въвѣча съ Българскыя царь.

Спорядъ условія-та на договора Михаилъ Палеологѣ трѣбаваше заедно съ Маріѣ да върне на Българскый царь и градове Месемвріѣ и Анхье-ло, които Мичо му бѣ прѣдалъ; нѣ той не си спсплани това обѣщаніе и размаиваше Константина съ извиненіе, че ужъ жители-ти отъ тыя градове

нещали да минахъ подъ Българскѣхъ власть, та остая за когато му ся роди отъ Маріѣхъ сынъ, тогази самъ да му ги прѣдаде. Тихо, ако и да разумѣваше ласкателнѣхъ-тъ Михаиловѣхъ политикѣхъ, пакъ си мѣлячаше и чыкаше егодно время за да му докаже какъ то трѣбва. Най-сѣтнѣхъ когато му ея роди сынъ, той подканенъ и отъ самѣхъ-тъ царицѣхъ Маріѣхъ, захванѣхъ принудително да иска отъ Михаила общаны-ты градове, като му сочаше на края и оръжіе; нѣхъ Императоръ-тъ и тоя пѣхъ му отказа общано-то. Тогази Константинъ повежда войскы-ты си, та навлѣзва въ Гърцкы-ты области и начина да ги опустошава. Той щаше да има въ тоя бой за помощникъ Татарскый князь, *Нога*; нѣхъ Михаилъ за да прѣсѣче силѣхъ-тъ, коѣхъ-то Тихо очякваше отъ Татары-ты, той ся спріятелява тайно съ Нога, съ общаніе да му даде дщериѣхъ ея *Ефросини*, а Князь-тъ ся съгласи на това, та ся оттегли отъ Константина и съедини ея съ Михаила. Спорядъ това Българскый царь като видѣ, че не ще може да ся противи на двѣ силы, върна ся въ Българіѣхъ безъ да земе нѣщо.

Послѣ това Константинъ, понеже бѣше ея лишилъ отъ едниѣхъ-тъ си ногѣхъ, то почти всякога бѣ боленъ; а оттова Марія ся ползуваше отъ неговѣхъ-тъ болеетъ, та въ вѣщко го имаше подъ рѣкѣхъ-тъ си: тя ся намѣщаше въ вѣщкы правительственны работы и за вѣщко искаше да заповѣда. А пакъ за да утвърди на прѣстола, сына ея Михаила, който бѣ още дѣте, тя повели да го вѣнчахъ на царство-

то, на кое-то правилный наслѣдникъ бѣше завареный отъ ней *Свяшославъ*, по-голѣмый сынъ Константиновъ. За това нейно незаконно постѣляние *Святославъ* имаше пълно право за да си отмъсти; нъ лукава-та му мащеха намысли съ хитрость да го погубы, и съ това да отвори пѣть на сына си за свободно царуване. Тя призова *Святослава* при себе си и каза му, какво ужъ го обичя и желае да бѣдѣть и двама-та заедно съ *Михаила* на прѣстола; нъ подъ тыя притворны думы *Марія* крыяше лукаво-то си намѣреніе, за което не ся забави отъ да го неиспълни, като напои чернѣ-тъ си души съ неповиннѣ-тъ кръвь *Святославовѣ*; а спорядъ това и Небесно-то правосѣдіе на скоро отмъсти на убійцѣ-тъ съ единъ чюдентъ начинъ.

Въ това время у *Българіѣ* е былъ нѣкой си овчарекый сынъ на имя *Лаганъ*, който съ врѣмя оставилъ овчарство-то, та станѣлъ воинъ и съ отлично-то си юначество достигнѣлъ да бѣде единъ отъ най-силны-ты *Българскы* войводы. Той былъ много мѣдръ, та съ хитрость сполучилъ да привлече на своѣхъ странѣхъ народа и да го подигне противъ царя, който въ това время на мнозина отъ *Българи-ты* бѣ излѣзлъ изъ очи, едно защото бѣ хромъ съ една-тъ си ногѣ, та неможяше да ходи, а друго защото негова-та немощ бѣ отворила пѣть на *Татары-ты* да нападѣть на *Българско-то* царство. А когато *Лаганъ* нанесе два пѣти славнѣ побѣдѣ надъ *Татары-ты*, та гы отбѣсна съвѣсмъ; тогази негово-то имя ся прослави още повече и народъ-тъ

го позна за достоенъ да му бѣде управитель: врѣдомъ овчарскый сынъ намѣри послѣдователю; негова-та сила отъ день на день ся увѣличяваше; по-вече-то войводы оставихъ Константина и прѣминяхъ на оныхъ странъ, камъ коѣ-то и неблагодарный отъ царя си народъ прѣминуване, авсичко това отваряне на Лагана пакъ за камъ прѣстола. Тогази Константинъ Тихо за да упазн слабозащцаемъ-тъ си коронъ, качи ся на колѣеницъ и излѣзе съ войскъ-тъ си противъ главатаря на размирници-ты; нъ Лаганъ въ първо сраженіе разби царскъ-тъ войскъ и самага Константина улови, та му отсѣче главъ-тъ. Слѣдъ това нѣ-голъма-та часть отъ градове-ты ся прѣдадохъ Лагану и той быде провъзгласенъ отъ народа за царь въ 1277 г.

ЛАГАНЪ.

За да влѣзе Лаганъ въ ряда на Българскы-ты царю, трѣбаше да отнѣме коронъ-тъ изъ рѣцѣ-тъ на царицѣ Маріѣ, която заедно съ сына си бѣ ся затворила въ Търново. Между тѣя Михаилъ Палеологъ, като глѣдаше Лаганово-то напрѣднуване, намысли да тури рѣкъ въ Българіѣ, та да ся намѣси и той въ Българскы-ты работы; а затова той призва въ Цариградъ *Исана*, Мичевый сынъ изъ Скамандрійскъ-тъ область и, по свѣта отъ Патріарха Векка и отъ дръжавный Сенатъ, даде му за жень дщериѣ си Иринѣ. Императоръ-тъ ся надѣяше, че съ това сродяване непрѣменно ще може да привлече на своиѣ странъ Търновскы-ты боляры;

заради това той обнародва, какво Иванъ Мичевъ, като внукъ на Ивана Асѣня II, е най-ближеиъ наследникъ на Българскѣ-тъ коронѣ, та трѣбва той да ся възведе на прѣстола: за сѣще-то ся испратихъ и агенти да проповѣдять на народа изъ Българіѣ и да глѣдять да отклонять Българскы-ты велможы, както отъ Лахана, тѣй и отъ Маріѣ и да ги привлѣчять камъ Мичевый сынъ съ доказательство, че той, като сѣщъ внукъ на Асѣня II, има по-голъмо право да наследди прѣстола. — Истинѣ Иванъ ся родѣше съ Асѣневцы, нъ отъ женскѣ странѣ. —

Въ това врѣмя Марія, като угади, че между нейны-ты пріятелы въ Търново става сговоръ за да прѣдадѣтъ града на Императора, а отъ другѣ странѣ като глѣдаше благополучны-ты успѣхы на Лахана, тя ся рѣши да земе неговѣ-тъ странѣ и тѣй му прѣдаде столицѣ-тъ; а най-сѣтнѣ, подбуждена отъ безмѣрно честолюбіе, тя забрави на срамъ, та ся вѣнча и съ убіеца на мъжя си. Съ това свое безпѣтно бракосъчетаніе, Марія направи да ѣ възненавидѣть всиѣхы Търновскы боляры, да ся откажѣтъ отъ неѣ и да улеснѣть Иваново-то дохожданіе въ Търново. Императоръ-тъ, щомъ ся извѣсти за Марійинъ бракъ съ Лахана, завчѣсъ приготви отъ еднѣ странѣ свои-ты пѣлкове, а отъ другѣ подигна Татары-ты, та нападиѣ-хѣ на Българіѣ. Тогази Лаханъ отиде да ся біе съ Татарскы-ты орды и додѣто той отсѣтствувахе отъ Търново, Иванъ Асѣнь III и Ирина, придружени отъ Императорскѣ-тъ вой-

ска, тръгнѣхъ изъ Цариградъ за въ Велико-Търново, и на 1280 г. прѣзъ пролѣтъ-тѣ влѣзохъ тържественно въ Българскѣ-тѣ столицѣ. Като ся научи за това Лаханъ, върна ся за да изгони ненадѣйны-ты гости, нъ Иванова-та Гърцка войска го просрѣщна при Дунава, та го въспрѣ и принуди го да ся оттегли съ свои-ты дружина назадъ. Тогази на Търновскыя прѣстолъ остана

ИВАНЪ АСѢНЪ III.

Тоя царь, както ся каза по-горѣ, възлѣзе на прѣстола съ помощь-тѣ на Императора, нъ неможе да сѣди много врѣмя; защото бѣше слабъ и изнѣженъ царь, а пакъ въ това врѣмя неурядъци и партии кыняхъ въ царство-то и въ само-то Търново бѣхъ ся съсрѣдоточили всеыкы политическы страсти на Българѣхъ, които раждахъ единъ подиръ другый съискатели на потъмнѣлая вѣнецъ Асѣневскы. *) Между другы-ты съискатели бѣше и бояринъ *Георгій Тершеръ*, който ако и тайно, нъ по-силно отъ другы-ты работяше да ся залови о власть-тѣ и начальство-то, затова и по-скоро отъ другы-ты той уси и въ едно-то и въ друго-то. Той съ остроуміе-то си, съ храбрость-тѣ си и съ познато-то си пропсхожденіе надминуваше всеыкы други съискатели на върховнѣ-тѣ власть, и негово-то вліяніе врѣхъ общественны-ты дѣла е было доста голѣмо

*) Видѣть „Юго-Въстокъ Европы“ VI стр. 57—58.....

за да може по-лесно да привлече камъ себе си народа. Императоръ Михаилъ знаеше всичко това, и за да въспрѣ Тертера отъ намѣреніе-то му, намысли да го възведе въ достоинство *Десношъ*, ако напусти женѣ си и да се ожени за Ивановѣ-тѣ сестра. Тертеръ се съгласи на това и прѣдаде женѣ си (сестра на болярина Елтимора) и сына си Святослава на Императора, който ги проводи въ Никееѣ, а той се вѣнча съ еднѣ отъ Мичевы-ты дъщери.

Това вѣнчаваніе Тертерово причини голѣмо не-задоволствіе на духовенство-то и на народа, а най-много на болярина Елтимора. При всичко това Тертеръ тайно пакъ си мисляше да отнѣме коронѣ-тѣ отъ Асѣня III, само чакаше благоприятно врѣмя. Ипърво той се показваше съвсѣмъ равнодушенъ къмъ общественны-ты дѣла, а кога видѣ, че Лаханъ разбѣ Гърцкы-ты войскы при Дунава и напргнѣхъ оружіе-то си къмъ Търново, тогази се подкани на дѣятелность, а пакъ когато се научи че Иванъ отъ страхъ иска да бѣга изъ Българіѣ, тогази се опрѣтна да дѣйствува вече открито. Той събра доста войскѣ и залови съ неѣ Търновскы-ты тѣснины, отдѣто щяше да мине Лаханъ, та избѣ всичкѣ-тѣ му дружинѣ, а самага него принуди да бѣга задъ Дунава; оттамъ той отишѣ да моли Татарскыя князь да му помогне за да си отнѣме царство-то, нѣ Нога, по побужденіе Императорово и Иваново, убилъ Лахана въ нѣпство на едно угощеніе.

Додѣ-то Тертеръ гоняше Лахана, Иванъ Асѣнь III остави Търново и заедно съ женѣ си отиде въ

Месемвріѣ, а оттамъ въ Цариградъ, дѣто получи титла *Деспоиѣ* и остана да живѣе въ Византійскій дворъ. Слѣдъ него Търновци, омаяни отъ побѣдѣ-тѣ, които одържа Тертеръ надъ Лахана, провъзгласиха го за царъ и Търновскій Патріархъ, ако и да неѣше задоволенъ отъ него, трѣбаше да го вѣнчѣе на царство (1282 г.).

ГЕОРГІЙ ТЕРТЕРЪ I.

Слѣдъ въцаряване-то си Тертеръ трѣбаше да поправи незадоволствіе-то, кое-то имахъ камъ него Патріархъ-тѣ, Елтимиръ и други нѣкои си, за дѣто бѣ проводилъ първѣ-тѣ си женѣ еѣ сына си на Палеолога, който гы бѣше ограничилъ въ Никеѣ. За поерѣдникъ между себе и Андроника, сынъ и на слѣдникъ Палеологовъ, Тертеръ употреби Иоанна Комнина, Епирекыя Деспотъ, който подѣйствува при Императора, та паправи договоръ, спорядъ условія-та на който Тертеръ си зе първѣ-тѣ женѣ, а намѣсто неѣхъ проводи вторѣ-тѣ — Иванъ-Аеѣева-тѣ сестрѣ; само сынъ му Святославъ быде задржянъ отъ Андроника като залогъ, нѣ слѣдъ малко Българекый Патріархъ Иоакымъ, който ся намираше по онова время въ Цариградъ за нѣкои си частны работы, измоли и него отъ Императора, та го и спроводи Тертеру (1283 г.).

По едно время Татарѣ-ти нападнѣхъ еѣ голѣмѣ силѣ въ Добруджѣ и десять хыляды душъ отъ тѣхъ ся отиравихъ прѣзъ гѣстыя Дели-орманъ за кѣмъ Българекѣ-тѣ столицѣ. Тертеръ, като нѣ-

маше доволно силѣ за да оттласне нападатели-ты на царство-то му, той попека помощь отъ Гърцы-ты, нъ Андроникъ отказа прошеніе-то му. Тогази Тертеръ ся би самъ пѣколко время съ Татары-ты, на най-сѣтиѣ, кога видѣ, че не ще може да излѣзе на главѣ съ силныя Татарскы князь Нога, той побѣгна въ Едрене, дѣто Гърци-ти го задържахъ непріятелскы. Слѣдъ негово-то побѣгване Търновскы-ты Боларе ся съгласихъ съ Татарскый повелитель да поставятъ на праздыа прѣстолъ *Смилеца*, който водяше дщериѣ-тѣ на Константина, братъ Михаилъ-Палеологовъ и който бѣ тѣсть на Елтимира. Смилецъ стана Господаръ, нъ власть-та му не ся простираше по-далѣчь отъ Търновскы-ты прѣдѣлы и Царевѣ-тѣ полянѣ.

Слѣдъ малко время Нога пожела Българскый прѣстолъ, та свали Смилеца и постави на мѣсто-то му сына си *Чакоса*; нъ и той неможи до много да ся радва на положене-то си. Между други-ты неприятели на Татариинъ най-страшенъ е былъ Свято-славъ, сынъ-тъ на Георгій Тертеръ I. Той, понеже ся ожени за едиѣ богатѣ търговецѣ дщериѣ на имя *Ефросини*, имаше срѣдство да привлѣче чрѣзъ сребро-то мнозина Българы на своиѣ странѣ, и по едно время, кога ся видѣ снабденъ съ доволно силницѣ, той напада на Чакоса, та му разбива войскѣ-тѣ, а него улавя и хвърля го въ вѣчны тѣмницѣ; това несто-то направи и съ Смилеца, а послѣ откакъ изгони до кракъ Татары-ты изъ Българіѣ, провѣзгляен ся за царъ на Българы-ты въ 1296 г.

СВЯТОСЛАВЪ.

Откакъ прія правленіе-то въ рѣкѣ тоя Господь рѣши се да оздрави слабо-то положеніе на Българеко-то царство, защото въ това время отъ чясто-то мѣнуваніе на владѣтели-ты, то бѣ изгубило почти всичкый си държавенъ рядъ. Той най-първо захвана отъ вътрѣшне-то му устройство, та затова и гледаше да бѣде миренъ въ първы-ты години отъ царствуване-то си както отъ къмъ Императора, тъй и отъ къмъ Сърбскый краль, Стефана Милутина. Нъ при всичко това тоя доброжелателный царь неостана съвсѣмъ спокоенъ: той сръщаше прѣпятствія пакъ отъ страна на нѣкои си боляры, които, тайно споразумѣни съ Императора, ищяхъ отъ него да имъ проводи за царь на Търновскый прѣстолъ *Михаила*, сына Константинъ-Тихова, който се намираше въ Солунъ. А въ исто-то время бѣха се подигнали и два-та по-малкы Смилецови братія *Радославъ* и *Бониславъ*, та отъ своѣхъ странахъ моляхъ Андроника за да възведе на царство брата имъ Смилеца, за когото тѣ и незнаяхъ още, че е умрѣлъ. Нъ Императоръ-тъ прія прошеніе-то на боляры-ты и обяви Михаила за царь на Българи-ты, а Радослава въздигна въ достоинство *Севастократоръ* и накара него и брата му Бонислава съ клятвѣ да се обѣщавать, какво щать бѣдѣть поддании Михаилу.

Слѣдъ нѣколко время Михаилъ и Радославъ, придружени съ Гърцкы велможи и съ воинство, явихъ ся на Българскы-ты прѣдѣлы; нъ Елтимиръ,

Крумскый Деспотъ, излѣзе на срѣща имъ, та ги разби. Отъ тоя бой Михаилъ сполучи да избѣгне, а Радославъ заедно съ другы-ты велможы падна въ робство и быде отведенъ при Святослава, който му извъртя очи-ты и проводи го при женѣ му въ Солунъ, а другы-ты заробени Гърцы замѣни съ бащѣ си Тертера, който до тогази бѣше още въ Едерне у Гърцкы рѣцѣ. Това движеніе отъ странѣ на Императора подкачи Святослава да търси причинѣ за да се размири съ Гърцы-ты. И като склонн на своѣхъ странѣ Крумскыя Деспотъ Елтимира, постара се да усили укрѣпленія-та отъ Сливенъ до Ямболъ и мѣста-та по рѣкѣ Тунджѣ, по край коѣхъ-то се простираше Елтимирова-та земя на югъ, а на Сѣверъ до Сливенскы-ты горы, та можаше да служи за добръ опорѣ на Византійскы-ты военны дѣйствиѣ.

Тыя военны приготовления отъ странѣ на Българы-ты подадохъ на Гърцы-ты знакъ за войнѣ. Заради това Андроникъ се помѣчи да склонн Елтимира за да бѣде откажъ неговѣхъ странѣ, нъ той не рачи да остави сестринеца си да се бие самъ съ Гърцы-ты. Тогази Андроникъ приготви войскѣ и подъ начялство на сына си Михаила заедно съ Бослава испрати ѣхъ за къмъ Българіѣхъ. Бославъ трѣгна съ надѣждѣ да наслѣди Търновскый прѣстолъ спорядъ право-то, което е ималъ нѣкога си братъ му Смилецъ, та заради това, като наближи до Българскы-ты прѣдѣлы, той пай-първо захвана войнѣ-та, и негова-та войска испърво показа нѣкои успѣхы, защото распрѣси Българскы-ты стражары; нъ

кога пристигна Святославъ! съ главны-ты си силы близу при Созополь, Бонславъ ся принуди да бѣга камъ Едрене за да ся съедини съ главнѣ-тѣ Михайловѣ войскѣ (1306 г.). Тогази Святославъ и Елтимиръ нападнахъ на Гърцкѣ-тѣ земѣ, та завоевахъ и разграбихъ нѣколко мѣста; отъ прѣвзяти-ты градове бѣ и Созополь, въ който ся намири въ тоя случай и Цариградскый Патріархъ *Іоанъ*, та быде заробенъ отъ Святослава.

Въ това время Императоръ-тѣ бѣше притѣсенъ и на истокъ пакъ отъ Турцы-ты. та ся чюдеше, дѣ първо да провожда войскы; заради това той употрѣбилъ, казвать, венчкы-ты си златны и серебряны покрѣщенины за да състави новы цѣлкове и да ги проводи ерѣщѣ Българскѣ. Въ 1307 год. Михаилъ излѣзе съ новы войскы изъ Едрене и ся оправнѣ къмъ Орѣховецъ (градъ при рѣкѣ Тунджѣ) и Сливенъ, между които ся намираше градъ *Круносъ*, Елтимирова столица. Тогази Елтимиръ ся принуди да остави земѣ-тѣ си и като съюзникъ Святославовъ побѣгна въ планинѣ-тѣ, а Гърци-ти въ негово-то отомствѣ сполучихъ да прѣвземѣтъ и разграбятъ нѣколко градове и села. Послѣ това, понеже приближаваше зима, Михаилъ ся принуди да ся върне въ Едрене, а войскы-ты си остави да вардятъ заловены-ты мѣста.

Святославъ, откакъ изгуби утвърдени-ты мѣста около Тунджѣ, сила-та му начена да отслабва, заради това той проводи да пека отъ Михаила миръ и дъщерѣ му Теодорѣ за женѣ. Старый Андроникъ ся склони колко-то за примирѣ-то, нѣ за да даде

впукъ-тъ си Святославу, рѣшително отказа. Тогази царь-тъ ся разсърди отъ това, та вторѣжши изново войскъ-тъ си и тѣй ся захвана пакъ война-та въ начало отъ 1308 год. Между това Елтимиръ, понеже желаси да си добіе прѣвзетъ-тъ земѣхъ отъ Гърцы-ты, влѣзе тайно въ прѣговоръ съ Андроника и сына му Михаилъ. Като чю това Святославъ, веднага проводи войскъ да залови градове Ямболъ и Лардѣжъ, които бѣхъ прѣдадени Елтимиру въ замѣнъ за изгубеныя му градъ Круноеъ, а самъ Святославъ съ главны-ты си силы нападна на Чърно-мореко-то побрѣжіе и безъ да пролѣе кръвъ, завлада гр. Анхыело, Месемвриѣ и обиколи Агатополю. Тука Аланети, кои-то бѣхъ подъ Гърцкѣ власть, прѣдадохъ ся своевольно на Българекыя царь и молихъ го да ги приеме въ войскъ-тъ си за да воювать подъ начялство на Българекы войводы противъ Гърцы-ты. Святославъ ги пріа и състави отъ тѣхъ единъ пълкъ, съ кой-то оплѣни тамошни-ты околны Гърцкы мѣста. Послѣ това Аланети прѣминѣхъ съ домоцядія-та си въ Българіѣ, дѣто останахъ да живѣѣтъ подъ Българекѣ власть.

При всичко това Святославъ все желаси да ся примири съ Византійцы-ты, заради това той проводи заробенъ Патріархъ Йоанна до Андроника да направѣ прѣговоръ за миръ, на кой-то главны условія бѣхъ: 1) бракъ-тъ съ Михайловъ-тъ дъщерѣ Феодорѣ и 2) завладани-ти градове да си останѣтъ подъ Михайловъ рѣкъ. Старый Андроникъ и сега нещѣше да екони за внука си, иъ понеже въ това

время владѣше голѣмъ гладъ въ Цариградѣ, а Святославъ ся обѣща да проводи, колко-то хранѣ трѣбаше за|столицѣ-тѣ, той ся склони на Святославово-то прѣдложеніе, та ся заключи миръ-тѣ. Слѣдъ това Святославъ ся ожени за Ѳеодорѣ и прѣминѣлъ е послѣднн-ты четьиренадасять години отъ царуваніе-то си, както ся види, въ миролюбиво отношеніе съ Византійскый дворъ. Той си почина въ 1322 г. и остави за наслѣдникъ сына си *Георгіа Тертера II*, роденъ отъ първѣ-тѣ му женѣ Ефросини. X

ГЕОРГІЙ ТЕРТЕРЪ II.

Новъцаряване-то на тоя Българскый владѣтель пріятелскы-ты сношенія съ Византійскый дворъ ся прѣкъснѣхѣ. Тертеръ II, понеже вникна добръ чрѣзъ свои-ты съгледатели въ тайнѣ-тѣ лукавѣ политикѣ на Византійцы-ты, той позна лоше-то имъ намѣреніе, кое-то тѣ имѣхѣ за Българско-то царство; спорядъ това бѣде принужденъ да имъ объяви бой, кой-то ся започна най-първо отъ неговаѣ странѣ. Той събра всичкѣ-тѣ си войскѣ и половинѣ-тѣ отъ неѣ испрати за къмъ Едерне, а самъ съ другѣ-тѣ половинѣ прѣминѣ въ Тракиѣ, та прѣвзе градъ Пловдивъ. Нъ това нападаше на Имперіѣ-тѣ слѣдъ малко остана злочесто за Георгіа: защо-то по-младый Андроникъ поведе голѣмы-ты си силы отъ Димотикѣ камъ Едерне, та нападна на Българекы-ты войскы, що бѣхѣ по околны-ты мѣста отъ странѣ Ористїадѣ и прогони ги дори до Сливенъ, отъ дѣто послѣ ся върна съ безчетно множество добытъкъ, оплячканъ

отъ тамошни-ты кроткы селявы. Не ся мина много отъ това и Тертеръ II умрѣ въ 1323 г. безъ да остави наслѣдникъ на прѣстола.

Слѣдъ смърть-тѣ Тертеровѣ пространство-то по край южни-тѣ странѣ отъ Старѣ-Планинѣ отъ Месемвріѣ до Сливенъ завлада ся отъ Византійцы-ты, а земя-та по край р. Тунджѣ, що принадлежеше Елтиміру, захвана ѣхъ Боиславъ съ съгласіе отъ Императора, който му даде и титлѣ *Мисиский Десношъ*. Гърцкы-ты войскы стигнахъ и до самый Пловдивъ, съ твърдо намѣреніе да го отнѣмѣтъ отъ Българскѣ рѣкѣ; нѣ тоя градъ, послѣ откакъ го прѣвзя Тертеръ II, силно ся защищаваше отъ 1000 душъ конницы Българо-Алане и 2000 пѣшцы, на които главенъ военачалникъ бѣ *Русинъ Иванъ*, та затова Гърци-ти, ако и да напирѣхъ много пѣти да го прѣвземѣтъ, вси-ты имъ насилванія на-пусто ся разбивахъ о камыны-ты неговы стѣны.

Боиславъ, като ся видѣ господаръ на една малка часть земѣ, а при това и поддържанъ отъ младый Андроника, понека му ся да стане и царъ; заради това той почна да плаши Търново съ прѣвземане, та дано го призовѣтъ Българе-ти на прѣстола: нѣ Българскый Сѣвѣтъ въ това время бѣше си избралъ вече за царъ князь *Михаила*, сынъ на видинскый памѣтникъ Страшимира, който бѣше отъ царскѣ кръвь, та не ся мина много и Михаилъ дойде въ Търново, придруженъ отъ Унгарско-Влашкѣ войскѣ, коя-то ся призова отъ прѣзъ Дунава за да подкрѣпи избраніе-то му.

МИХАИЛЪ СТРАШИМИРОВЪ.

Щомъ ся въцари Михаилъ Страшимировъ, веднага тръгна съ голѣмъ силъ противъ Боеслава; той прѣмина Старъ-Планинъ прѣзъ сливенскый проходъ, нападна на укрѣпленный градъ Копенсъ, дѣто бѣ ся затворилъ Боеславъ, та ге обикали и най-сѣтнѣ прѣвзе съ пристѣпъ, а Боеславъ побѣгна при Андроника, който бѣ му дошълъ на помощъ. Обсада-та на тоя градъ понеже ся продѣлжи цѣлъ годинъ, то неостана время Михаилу за да иде да подкрѣпи въ сѣще-то время обсаденый гр. Пловдивъ, та най-сѣтнѣ нѣкои отъ гражданы-ты го прѣдадохъ на Гърцы-ты. Слѣдъ прѣвзиманіе-то на гр. Копенсъ Михаилъ завоева въсточнѣ-тъ чаетъ отъ Тракіѣ до гр. Вереѣ и Траянополь. Въ това время Императоръ Андроникъ, на кого-то войска-та бѣше расположена при Димотикъ, глѣдаше градове-ты и ссла-та въ Едренскѣ-тъ область, какъ прѣминувать единъ слѣдъ другой подъ Българскѣ власть, нѣ несмѣяше да имъ иде на помощъ. Михаилово-то намѣреніе бѣше само да изгони Боеслава, а той свърши повеченѣщо и най-сѣтнѣ ся върна въ Търново, дѣто завари женъ си *Недж* дъщерѣ на Сърбскыя краль Милутина, и двама-та си сынове *Шиманъ* и *Иванъ*, дошли на-скоро изъ Видинъ.

Царь Михаилъ за да намѣри время да ся занимае свободно за учрежденіе-то на вѣтрѣшни-ты дѣла отъ правленіе-то си, трѣбваше да ся примири съ Византійцы-ты; заради това той влѣзе въ прѣ-

говоръ съ Андроника прѣзъ свои двама бояре *Грида* и *Иенця*, пратени до него. Между това *Михаилъ* напусти *Недѣ* и ожени се за *Θеодоръ Палеологовъ* и първи пътъ ся видѣ съ Императора въ гр. *Черменъ*, дѣто быде поканенъ отъ него да му иде въ *Димотикъ* на-гости заедно съ *Θеодоръ*, спорядъ желаніе-то на старѣ-тѣ ѿ майкѣ, коя-то съ истѣрпѣніе чыкаше да ѿ види. Тогази *Българскый* царь отиде заедно съ новѣ-тѣ царицѣ въ *Димотикъ*, дѣто лично ся розговорихѣ двама-та владѣтеле за взаимны-ты си интереси, та ся съединихѣ наздраво чрѣзъ заключеный договоръ (1327 г.). Спорядъ условія-та на тоя договоръ *Михаилъ* отъ своиѣ странѣ трѣбваше да помогне на младыя *Андроникъ*, който имаше намѣреніе да отнима отъ дѣда си *Византійскый* прѣстолъ, а пакъ за това *Андроникъ* отъ своиѣ странѣ ся задѣлжываше да даде помощь *Михаилу* противъ *Сшефана Уроша*, който ся готвеше да си отмъщава на *Българскыя* царь за дѣто остави сестрѣ му и ожени се за *Гъркынкѣ-тѣ*. Нѣ отъ тыя условія не быде нищо, защото младый *Андроникъ* на-скоро захвана да ги прѣстѣпия съ разны хитрости: той повика при себе *Бонислава*, та го направи военачалникъ на войскѣ-тѣ си и даде му голѣмы почести, а съ това той смѣсти спокойствіе-то на *Михаила*, който положи толковы трудове, додѣ да отмахне притѣжаніе-то *Бониславо* отъ *Българскыя* прѣстолъ. Заради това *Михаилъ*, послѣ откакъ исынта нѣколко пѣти вѣроломство-то на съюзника си, рѣши се да мине откъмъ странѣ-тѣ на старыя

Андроникъ, кому-то ся и обща да проводи помощь; нъ подъ явно-то пріятелство кѣмъ старыя Императоръ, Българскый царь крояше тайны планове за да присвои пъкакъ си Цариградъ спорядъ родство-то на женѣ си Θεодоръ. И тѣй Михаилъ проводи своя войводѣ *Нвана* съ 3000 душъ конницы за въ Цариградъ; нъ слѣдъ малко венчкы-ты му надѣжды ся осуетихъ: защото младый Андроникъ прѣвзе Византиѣ (Цариградъ) и съдна на прѣстола.

Въ това время Стефанъ Урошь устрояваше вече западны-ты страны на Българинъ съ свое-то нападение, та трѣбаше Михаилъ да иде на-скоро да ги брани, а прѣди да трѣгне, той поиска по-прѣди общанъ-тѣ помощь отъ младаго Андроника. Заради това послѣдній повыка Българскыя царь да слѣзе край Черно-море, близу при Созополь, дѣто и двама-та владѣтеле ся сбрахъ, та ся разговори-хъ лично за Сърбскы-ты дѣла и подтвърдихъ миръ-тъ, по кой-то ся рѣшихъ и двама-та задружно да дѣйствуютъ противъ Сърбскыя краль.

Въ 1330 г. прѣзъ пролѣтъ-тѣ война-та измежду Сърбинъ и Българинъ ся захвана: Михаилъ поведе 15,000 душъ войскѣ прѣзъ Етрополескы-ты рѣтове кѣмъ върхнины-ты на рѣкы Струмѣ и Моравѣ, а Андроникъ ся отправи прѣзъ Пелагоніѣ кѣмъ южны-ты прѣдѣлы на Сърбинъ. Стефанъ Урошь бързаше да залови *Велбуждъ*, сегашній Кюстендилъ, нъ като ся извѣсти, че Михаилъ расположилъ войскы-ты си около Струмѣ, той ся оправи кѣдъ него и дойде толкози близу, щото Сърби-ти ясно слухахъ, какво-то гово-

ряхъ Михайлови-ти войници. Тогази Сърбскый краль, като ся видѣ нападнахъ отъ двѣ страны, припадна чрѣзъ миролюбивы пиема да иска примиріе отъ Михайла; нъ послѣдній гърделиво отказа прошеніе-то му.

Най-сѣтнѣ, въ послѣдни-ты дни отъ Јуліа, въ Добрическо-то поле, быде страшна борба измежду Сърбы и Българи, която ся свърши съ поразяване на послѣдни-ты. Въ това сраженіе Михайлъ доби смъртоноснѣ ранѣ, отъ коѣто и умрѣ слѣдъ три дни, а Андроникъ, като ся извѣсти за смърть-тъ Михайловѣ, върна ся въ Цариградъ.

Слѣдъ Михайла Страшимирова на Българскый прѣстолъ остана Θεодора; нъ когато Българе-ти заключихъ миръ съ Сърбы-ты, проводихъ ѿ въ Цариградъ, и на нейно мѣсто възведохъ Неда, обаче и тя стоя малко: защото двама Българскы Боляре *Раксинъ* и *Филимъ* станѣхъ противъ неѣ, та ѿ свалихъ отъ прѣстола и проводихъ ѿ на брата ѿ Стефана Душяна (1331 г.). Слѣдъ казаны-ты двѣ царицы станѣхъ нѣколко разногласія между Българи-ты, додѣ да ся избере царь, на най-сѣтнѣ възведохъ на прѣстола *Александра*, брата Михайлова.

АЛЕКСАНДРЪ.

Въ время, додѣ бѣше празденъ прѣстолъ-тъ у Българинѣ, младый Императоръ ся ползува отъ станѣлы-ты несъгласія въ Търново, та отиѣ нѣколко мѣста въ Тракиѣ, отъ кои-то бѣше и Анхыело; за-

ради това и Александръ, щомъ ся въцари, дигна оръжіе противъ Гърцы-ты и отиѣ си прѣвзаты-ты мѣста. Тогази и Андроникъ проводи войскѣ срѣщѣ новыа Българскый царь, нъ безъ да ся ударять двѣ-тѣ непріятелекы войскы, стана миръ, спорядъ условія-та на кой-то Александръ задържа, колко-то мѣста бѣ отнялъ отъ Гърцы-ты, а само Анхыело имъ даде, та зе вмѣсто него гр. Ямболъ, който бѣ останалъ подъ Гърцкѣ власть, а насѣленъ бѣ отъ жители Българе (1332 г.). Покрай другы-ты условны точки отъ тоя мирный договоръ прибави ся исполѣ и тоя: Младый Андроникъ да даде дщерыѣ си *Марію* за женѣ на Александровый сынъ *Михаила*. На Императора испърво ся иещяше да склони за тоя брачный сѣмъжъ, нъ като глѣдаше, че Александръ е готовъ да отговори на отказваніе-то му съ оръжіе и да поднови пакъ войнѣ-тѣ, той ся склоны, та подтвърди и това условіе. И тѣй въ 1338 г. свадба-та ся свърши въ Цариградъ, отдѣто послѣ Михаилъ Александровъ заедно съ новѣ-тѣ си супругѣ ся върна съ голѣмо веселіе въ Велико Търново.

Слѣдъ нѣколко время единъ отъ Боляры-ты на имя *Белауръ* бѣше успѣлъ да усвои нѣколко села, нъ Михаилъ напада, та си ги отиѣ и развали тоя бунтовникъ, който дѣйствувахе отъ странѣ на Михаилъ-Страшимировы-ты сынове Шинмана и Ивана. Отъ тѣхъ първый ся намираше въ Цариградъ и чѣкаше удобно врѣмя за да насѣди бащиный си прѣстолъ, а второй бѣ отиѣнъ заедно съ майкѣ си при Сърбскыа краль. Въ 1341 г. Александръ прати послан-

никъ до Иоанна Палеолога да иска Шишмана, нъ Императоръ-тъ, по съвѣта отъ Сената, перачи да му го прѣдаде. Тогази Александръ объяви бой на Византійцы-ты, нъ зацо-то тѣн повикахъ противъ него на помощь Турцы-ты, кои-то бѣхъ много елици по онова время, царь-тъ склони пакъ на миръ, безъ да земе Шишмана. Въ истъ-тъ годинъ Палеологъ и Иоанъ Кантакузинъ имахъ голѣмы распри по между си за коронъ-тъ, а Александръ, понеже помагаше ту на единъ-тъ ту на другъ-тъ странъ, ползува ся отъ това обстоятелство, та присвои девять градове, за кои-то испослѣ Византійци-ти дигнахъ бой срѣщъ Българи-ты. Испърво Александръ поиска миръ, нъ като несклонихъ Гърци-ти, той быде принужденъ да ся залови пакъ за оръжіе. Той излѣзе на срѣщъ имъ съ 8000 душъ Българи и 2000 Власы, та още въ първо-то сѣиваніе Българи-ти нанесохъ славиѣ побѣдъ надъ Гърцы-ты и принудихъ ги на бѣгъ: Кантакузинъ, едвамъ можя да избѣгне живъ и да ся затвори заедно съ нѣколко души въ Русее; нъ и тамъ Българе-ти го обиколехъ и приведохъ го въ голѣмо отчаяніе, та послѣ Александръ ся емили отъ жялны-ты молбы императоровы и отнусти го да си иде мирно въ Цариградъ. Тогази стана миръ и за да бѣде всегдашенъ, Кантакузинъ ся обѣща да даде десятогодишнъ-тъ си дщеръ на Александровый сыпъ, пятадесято-годишній *Иванъ Шишманъ*. Слѣдъ врѣмя свадба-та стана въ Едрене, дѣто присѣдствувахъ хора и отъ двѣ-тъ царскы фамиліи, та быдохъ вѣн-

чани младоженци-ти съ голѣмъ славѣ. Послѣ това Александръ, откажъ ся върна въ Търново, царува мирно, освѣтъ дѣто по нѣкой пѣтъ ся е збивалъ съ Сърбскыя краль *Душяна*, нѣ наскоро пакъ ся примирвалъ (1350 г.).

Александрова-та жена бѣше много злонѣравна, заради това той ѣж напусти и проводи ѣж заедно съ сына си *Георгия Сирахмимира* да живѣе въ Видинъ, а слѣдъ нея ся ожени за единъ Еврейкъ, коѣ-то покрести, прѣди да ся вѣнчее съ нея. Тая послѣдняя Александрова жена роди три сына: *Ивана Шишмана*, *Асѣня* и *Михаила* и, за да може да приготи наслѣдіе-то на прѣстола тѣмъ, тя отрови голѣмыя Александровъ сынъ *Михаила*, който ѣж бѣ намразилъ много. Царь-тъ като проводи *Страхмимира* съ майкъ му въ Видинъ, даде му и управленіе-то на тоя градъ. По едно врѣмя *Страхмимиръ*, побуденъ повече отъ майкъ си, начина да ся непокорява на бащъ си и дързна да нарѣче себе си и царь, а Александръ отъ голѣмъ-тъ си любовь къмъ него, нещя да го накаже за това прѣстѣпленіе; нѣ послѣ пакъ Унгарскый Краль *Лудвикъ* ся разсърди на *Страхмимира* за нѣкои неговы противленія и упорства, та нападна съ войскъ на Видинъ и го прѣвзе, а *Страхмимира* улови и отведе го въ Унгарію, дѣто у градъ *Гешлекъ* го затвори въ тъмницѣ. Оттука послѣ го измоли добрый му баща и постави го пакъ въ Видинъ за управитель.

Когато Турци-ти бѣхъ минѣли на Европейскѣ странѣ и бѣхъ завладѣли вече нѣколко мѣста, то-

гази Българе-ти владѣяхъ по-голъмъ-тъ часть отъ сѣвернѣ Тракій и Македоніѣ; заради това *Султанъ Мурашъ*, откакъ прѣвзе Едрене, дѣто послѣ прѣнесе и столицѣ-тъ си отъ Брусѣ, удари първо на Българско-то царство: нъ Александръ, понеже мисляше за по-добръ да бѣде пріятель съ Турцы-ты, прѣдложи на Султана за миръ, а той ся склони и тѣй быде заключенъ миръ между Българы и Турцы (1361 г.).

Александръ умръ въ 1363 г. На смъртный си чясъ той раздѣли царството на сынове-ты си тѣй: на Страшмира остави Видинъ съ околны-ты му градове и села: на Асѣня и Миханла прѣдаде Прѣславъ съ принадлежащы-ты му мѣста въ Тракій, а Ивана Шишмана остави на свое-то мѣсто — въ Търново. Тѣй ся е раздѣлило Българско-то царство на три царства: на *Видинско*, *Търновско* и *Прѣславско*.

ИВАНЪ ШИШМАНЪ, ГЕОРГІЙ СТРАШИМИРЪ и АСѢНЪ IV.

Несъгласіе-то, ненависть-та и каранія-та на Александровы-ты сынове приготвихъ ужаснѣ пропасть на Българско-то царство, кое-то отъ тѣхно врѣмя послѣ съвѣмъ зе да клони камъ крайно паданіе. Страшимиръ никакъ неможяше да гяда на бащиный си прѣстолъ Ивана Шишмана, като роденъ отъ другъ майкъ и като по-малтъкъ отъ него, а да занимава най-горне мѣсто; заради това той, отъ зависть камъ него, всякога е искалъ да му прѣвзима мѣста-та, а

пакъ Шишманъ отъ своиѣ страиѣ не е щалъ да му устѣпи нищо съ доказване, че венчко, щото има заедно съ прѣстола, прѣдадено му е отъ самыя имѣ башѣ. Тѣй сѣ слѣдували непрѣстанно несѣгласія и раздори между двама-та братія — Търновскый и Видинскый владѣтели, а между това Турци-ти нападнахъ на нѣкои мѣста въ Тракиѣ, кои-то принадлежихъ на Прѣславско-то царство, та ги завоевахъ. Асѣнь отиде съ войскѣ-тъ си противъ нападатели-ты на царство-то му и удари се съ Мурата (1363 г.), нъ въ едно страшно сбиване Турци-ти побѣдихъ Българи-ты и Асѣнь падна мъртавъ, безъ да отнѣме ни най-малкъ частъ отъ изгубены-ты си мѣста. Слѣдъ него поддържа войнѣ-тъ братъ му Михаилъ, нъ най-сѣтнѣ и него постигна иста-та братова му зла честь!

Въ тия врѣмена Българе-ти изгубихъ мѣста-та си въ Македоніѣ, а въ Тракиѣ градове: Бургасъ, Ацхыело, Месемврийѣ, Ямболъ, Сливенъ, Созополь и другы, а пакъ въ нѣтъ-тъ Българіѣ: Прѣславъ, слѣдъ него Шюменъ, кой-то се брани юнашкы цѣлы осемъ мѣсяцы, а послѣ Провадиѣ, Дриетѣ (Силистрѣ) и Варнѣ, дѣто стана голѣмо кръвопролитіе и най-сѣтнѣ венчкъ Добруджѣ. Въ тия страшны обстоятелства за Българіѣ Иванъ Шишманъ, като се видѣ отсѣкъдѣ притѣсененъ отъ силно-то Турско оръжіе, много пакъ иска помощъ отъ Страшимира, нъ послѣдній никакъ нещяше да чюе брата си, ако и да глядаше, че Българія отива вече изъ рѣцѣ. Тогази Шишманъ излѣзе самъ на сръщѣ Турцы-ты и бѣхъ-та се доста врѣмя съ Мурата, нъ всякога губяше.

додѣ най-сѣтнѣ Султанѣ-тѣ умрѣ раненѣ на Косово поле въ Сърбіи (1381 г.).

Слѣдѣ смърть-тѣ Муратовѣ на Османскый прѣ-столѣ възлѣзе сынѣ му *Баязитѣ*, кой-то ся рѣши да довърши бащинны-ты си завоеванія въ Тракиѣ, Македоніѣ, Българіѣ и Сърбіѣ. Той най-първо напад-на съ голѣмѣ силѣ на царствуѣщій градѣ Търново, дѣто ся би съ Ивана Шишмана цѣлы девять мѣ-сяцы; на най-сѣтнѣ Българскый царѣ, като видѣ, че не ще може вече да ся противи повече на голѣ-мѣ-тѣ силѣ Баязитовѣ, побѣгна ношемѣ изѣ Тър-ново заедно съ двореки-ты си хора и съ съкровища-та си въ Сръдецѣ (Софіѣ). Тукѣ на близу, въ Мо-настырь *Урвичѣ*, кой-то бѣ обграденѣ съ твърды высокы стѣны и обикаленѣ съ водѣ, скры съкрови-ща-та си и остави нѣколко отѣ войскары-ты си да пазятѣ, а самѣ съ другы-ты отиде, та ся би съ Турцы-ты още седмѣ години. X

Въ 1389 г. Баязитѣ отиде въ Сърбіѣ, та ся би съ княза Лазаря, а оттамѣ прѣмѣна въ Влашко про-тивѣ *Мирча*, Българскый войводѣ, кой-то такожде излѣзе съ своѣ-тѣ войскѣ на срѣщѣ Султана; нѣ въ боя при Калугеренѣ (близу при Гюргево) Турско-то орѣжіе нанесе съвършеннѣ побѣдѣ на Мирча, а сѣтнѣ и на Влашкый войводѣ *Димитриѣ*. Въ това страшно сраженіе быдохѣ съсѣчени и двама-та Бъл-гарскы князове *Марко Кралевичѣ* и *Константинѣ Драговичѣ*.

Слѣдѣ тѣмѣ побѣдѣ Баязитѣ ся върна въ Бъл-гаріѣ, та нападѣ пакѣ възѣ Шишмана при Само-

ковъ. Тука Турци-ти, распалени отъ прѣжнихъ-тъ побѣдъ, показахъ ся много по-смѣли въ тоя бой, отъ колкото напрѣди, та Българскый царь, колко и да насърдяше отъ своиъ странъ свои-ты войскары, като ся спущаше прѣди тѣхъ въ боя, пакъ неможя да излѣзе на главъ; нъ въ послѣдне едно страшно крѣвопроливно сраженіе падна мъртавъ съ повечето си войскары, ја заедно съ живота на Ивана Шишмана! изгуби ся и Търновско-то царство, сѣще тѣй, както по-прѣди и Прѣславско-то! Тоя царь остави единъ сынъ, на имя *Владиславеъ*, кой-то побѣгна послѣ при Стрика си Страшимира въ Видинъ.

Въ това врѣмя! Западны-ты силы. поискахъ да въспрѣтъ успѣхы-ты на Османско-то орѣжіе, та проводихъ Маджарскый Краль *Сигмунда* съ силнъ войскъ за въ Българіѣхъ противъ Баязита. Сигмундъ прѣмина Дунава и удари на Турцы-ты, нъ въ боя при Никополь Баязитъ и него побѣди (1396 г.). Оттука Султанъ-тъ нападна на Страшимира, та подчини подъ властъ-тъ си и тоя Българскый царь. Тогази всичка Българія ся видѣ въ рѣцѣ-тъ на Турскы-ты Султаны, освѣнъ нѣколко нѣйны мѣста, кои-то ся задържяхъ отъ нѣкои Българскы князове, както: отъ *Владислава*, брата-неца му *Георгия Страшимира* и други, кои-то бѣхъ остали още свободни.

ПОСЛѣДНЕ РАЗОРЕНІЕ НА БЪЛГАРІЯ.

Мухамедъ III, откакъ прѣвзе Цариградъ (1453 г.), намысли да распространи и усили държавъ-тъ си, заради това въ 1454 г. той излѣзе съ 200,000

душъ войскѣ да покори и осталь-ты въ Българинѣ и Сърбинѣ градове, а прѣди себе проводи *Арабѣ Исупѣ Пашѣ* да истреби въ Туловско поле (сега Казанлъшко) Българскѣ-тѣ войскѣ, коя-то ся крѣяше още тамъ, изъ горы-ты. Кога достигнали Турци-ти въ Сръдниѣ-Горѣ, намѣрили Монастырь Св. Николая, та го разсѣпали до основы-ты и избѣли вѣнчкы-ты калугеры и мирскы хора, кои-то ся были скрѣли въ него*). Оттамъ отишли въ Туловско поле, дѣто изъ градове-ты и села-та жители-ти — мѣже, жены, дѣтца ся были скрѣли до Старѣ-Планинѣ въ еднаѣ горѣ, та да ги погубятъ; нѣ по Промыслъ Божій гѣста мѣгла покрѣла вѣнчко-то поле и онова мѣсто до толкова, щото Турцы-ты, като немогли да ся распознають помежду си, избѣли ся единѣ дру-гый**), и тѣи оныя Българе ся избавили у онова мѣсто.

Освѣнъ тогова Мухамедъ проводи и други сердаринѣ на имя *Зинанѣ Пашя*, та обесѣи Златицѣ, оттамъ нападна на Самоковъ, когото прѣвзе слѣдъ 7 мѣсяцы; слѣдъ него завлада Ловченскѣ-тѣ крѣпость. Послѣ за 7 мѣсяцы завоева Софіѣ; Приплѣиъ же безъ бой, а Нишъ, дѣто бѣхя ся затворили избѣгнали-ти отъ други градове жители, прѣвзе за 9 мѣсяцы. Най-сѣтнѣ Зинанѣ Пашя нападна на Видинѣ, дѣто бѣще ся укрѣнилъ Георгій Страшимировъ, послѣд-

*) Вѣж. Царственикѣ стр. 70—71.

**) Ова е остало да ся нарѣча и дѣто *Мѣлѣшъ*.

ній царь Българскій, та ся би съ него цѣлы три години и тѣй ся прѣвзе втори пѣть това послѣдне Българско мѣсто. Въ това врѣмя Георгій заедно съ Царикъ Иринея ся прѣставихъ у Рудникъ, а три-тѣ имъ чяда, *Стефанъ, Марія и Анастасія*, не ся знае, що станѣхъ. Тѣй Българскій народъ до 1481 г. подпадна съвѣмъ подъ власть на Отоманскы-ты Султаны.

Слѣдъ крайше-то паданіе на Българско-то царство, на Българы-ты остана само единъ Патріархъ, кому-то Султани-ти дадохъ да си има духовнѣ-та власть надъ своя народъ съще тѣй, както Мухамедъ III даде и на Гърцкыя Патріархъ. Въ онова врѣмя Българскій Патріархъ имаше прѣстола си въ Охридъ; и въ 1456 год. като ся връщаль Мухамедъ изъ Албаніи, минѣль прѣзъ Охридъ, дѣто видѣль нѣкои си прѣпирии измежду Българы-ти и Патріарха, заради това казалъ на послѣдній иде да живѣе въ Цариградъ и оттамъ да испѣлъва свои-ты пастирскы длѣжности камъ Българскыя народъ. Тогазъ Патріархъ-тъ, спротивъ заповѣдь-тъ Султано-въ, отиде въ Цариградъ, а на мѣсто-то си остави намѣстници Архіепископы, чрѣзъ които да управява духовенство-то и народа си.

Кога-то ся въцари *Баязидъ II*, Гърцкый Цареграскый Патріархъ отишѣль да му честити царство и, въ разговора си съ него, казалъ му, какво, ако иска да бѣде всякога въ миръ държавата му, тогѣ да истреби венчкы Българскы първенцы и да немогѣтъ да възбунтува. Царь пакъ то е, казалъ, много немирень, бѣнт

мисла 1 сг
издадена е от гр. Г. Д. Д. Д.

редактирана от Сонда Анло

